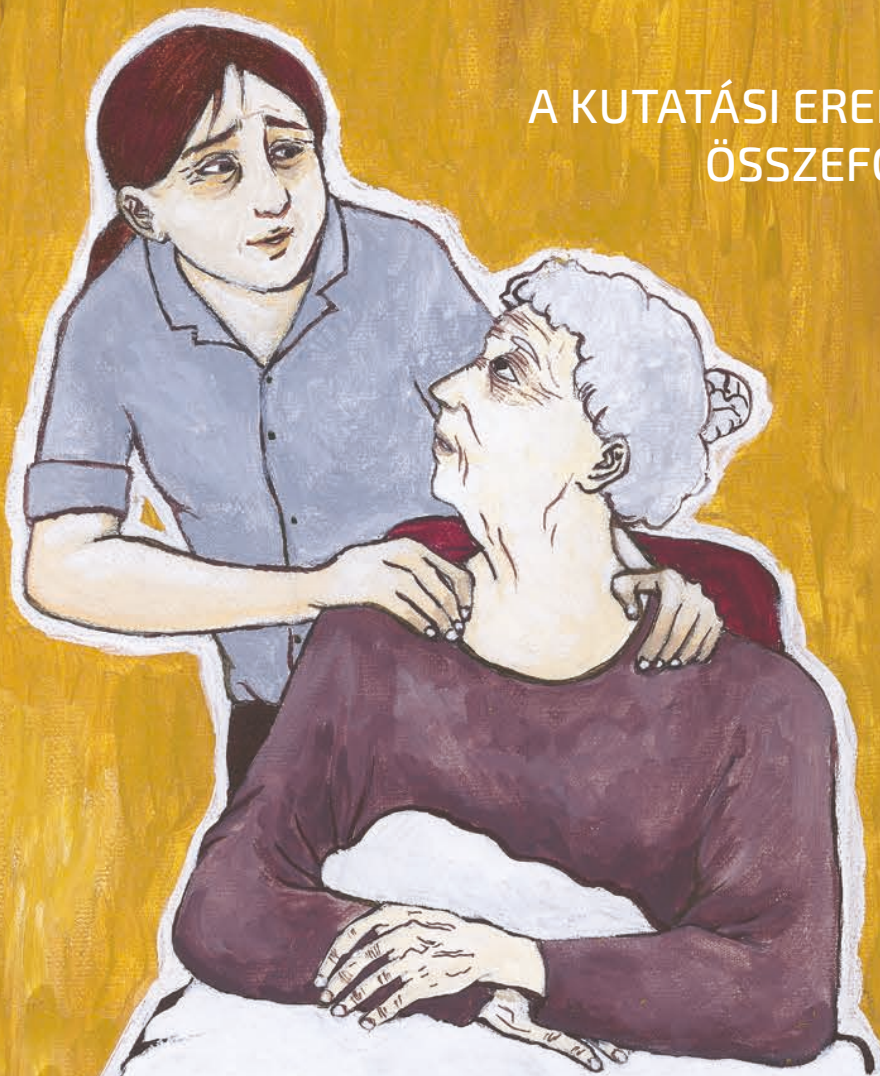


NŐÜGYEK 2018

Társadalmi problémák és megoldási stratégiák

A KUTATÁSI EREDMÉNYEK
ÖSSZEFOGLALÓJA



NŐÜGYEK 2018

Társadalmi problémák és megoldási stratégiák

A KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÓJA

Budapest, 2018

Impresszum

© Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest, 2018

Felelős kiadó: **Jan Niklas Engels**

Szerkesztő: **Kováts Eszter**

Szerzők: **Gregor Anikó és Kováts Eszter**

Adatfelvétel: **Závecz Research**

Olvasószerkesztő: **Réz Anna**

Borító és illusztrációk: **Krasznahorkai Emma**

ISBN 978-615-80161-7-9

Grafikai előkészítés és nyomtatás: **WellCom Stúdió**

Tartalomjegyzék

Bevezető	4
A fókuszcsoporthoz kutatás eredményei	6
A fókuszcsoporthoz kutatás következtetései	38
A kérdőíves kutatás eredményei	43
A kérdőíves kutatás következtetései	122
Javaslatok	126

Bevezető

A 2018-as parlamenti választások másnapján futótűzként söpört végig az interneten egy 22 éves végzős óvónő vallomása. Ebben leírja, hogy óvónő anyja egyedül nevelte fel őt és húgát rendkívül alacsony fizetéséből; hogy most, hogy a húga leérettségizik, az anyja elesik a 13 ezer forintos családi pótléktól, ezért idősebbik lányát már nem tudja támogatni; hogy kezdő fizetése egy szoba ára lesz Budapesten; hogy húga az érettségi után elhagyja az országot. „Az én hazámban a 2 felnőtt csak úgy tudja magát eltartani, ha egymásra támaszkodik. Ha nincs egy párod, haverod, akárkid, akivel közösen osztasz a költségeken; 22 évesen mehetsz vissza anyádhoz: aki már szintén nem tud eltartani, mert önmagának is alig jut” – fogalmazott.

A gondoskodó szakmák megbecsültségének hiánya; lakhatási válság; elvándorlás; anyagi függőség; gyerekeiket egyedül nevelők helyzete; családtámogatási rendszer – olyan témák, amelyek együttesen kirajzolják a nők valóságát Magyarországon.

Ám mintha a nők megélt valósága és a nők társadalmi helyzetéről folyó közbeszéd alig-alig érintkezne. Miközben egymást követik a szexuális zaklatással és párkapcsolati erőszakkal összefüggő botrányok, és számos mutató és statisztika kerül nyilvánosságra a nők és férfiak közti társadalmi egyenlőtlenségekről, ezek a hírek a társadalom széles tömegeit jóformán hidegen hagyják. A nemek egyenlőségének ügyéről vagy az államszocializmus erőltetett és felemás egyenlősítő politikája jut az eszükbe, vagy épphogy valamifajta nyugati importnak, úri huncutságnak tartják, amelynek semmi köze a mindennapok küzdelmeihez.

Kutatásunkkal erre a helyzetre szeretnénk felelni. Más szóval: nőügyekkel foglalkozunk. Ismeretes, a kormányfő Magyarország egyesült államokbeli nagykövetének, Szemerkényi Rékának a visszahívását firtató újságírói kérdésre reagált úgy, hogy nem foglalkozik nőügyekkel. Joggal merül fel, hogy egy olyan országban, ahol ilyen kevés nő jut vezető pozícióba, az USA nagykövetének személye nőügy-e. Azonban foghegyről odavetett elszólásával sokkal inkább az általa nőügyeknek tartott kérdéseket minősítette. Ráadásul nem is igaz, hogy a magyar kormányzat ne foglalkozna nőügyekkel. Hogy csak egy példát említsünk: a 2018-as választások másnapján Orbán Viktor már bejelentette, hogy „demográfiai súlypontú kormányzás” következik, aminek értelemszerűen számos nőpolitikai vonatkozása van.

Természetesen mindez nem 2010-ben kezdődött – a nők ezt megelőzően is elsősorban családi szerepeiken keresztül voltak jelen a magyar közbeszédben. Ez 2010 óta tovább erősödött, a magyar kormánypártok a nőkről főleg mint anyákról beszélnek. Ebben a keretben születtek különböző foglalkoztatás- és családpolitikai intézkedések, melyek kedveztek nők bizonyos csoportjainak. A felkarolt nőügyek alapján úgy tűnik, hogy a Jobbikról sem lehet már elmondani, hogy tesztoszteron-párt volna, amely a nőket kizárólag a konyhában és szülőszobán tudja elképzelni. A politikai szintér ezirányú átrendeződése számos kihívás elé állítja azokat a politikai és egyéb társadalmi szereplőket, akik elkötelezettek a nők helyzetének javítása és a nemek egyenlősége mellett.

Azért vágtunk bele ebbe a kutatásba, hogy feltérképezzük, milyen nehézségekkel, akadályokkal szembesülnek a nők a mindennapokban. Arra is kíváncsiak voltunk, hogy ezeket milyen nyelvezetben fogalmazzák meg: mennyiben tekintik ezeket nemek közti egyenlőtlenségeknek, és mennyiben hasonlít a problémák megragadása ahhoz, ahogy azt a nők helyzetével foglalkozó aktivisták vagy politikusok teszik. Azt is meg akartuk tudni, hogy mennyire köszönnek vissza elbeszélésükben a közbeszédben domináns nőtémák, a nőket célzó leggyakoribb, tág értelemben vett politikai vagy mozgalmi üzenetek. Az is érdekelt minket, hogy az általuk legégetőbbnek érzett problémákban honnan várják a segítséget – mit gondolnak a partnerük, a családjuk, a kisközösségek, a civil szervezetek, a munkáltatók, a politika szerepéről.

A Friedrich-Ebert-Stiftung budapesti képviselete ezért 2017 októbere és decembere között kutatást végzett Gregor Anikó szociológussal és a Závecz Research kutatóintézettel. A kutatás két részből állt: először hat fókusz-csoportos interjút vettünk fel nőkkel az ország különböző pontjain, majd egy ezen interjúkon alapuló országos, 1000 fős, valószínűségi mintán végzett kérdőíves felmérést készítettünk nők és férfiak körében.

Az alábbiakban ennek a kutatásnak az első eredményeit olvashatják. A fókusz-csoportos eredmények bemutatása támaszkodik a Závecz Research munkatársai által elkészített gyorsjelentésre. Az eredményeket értelmezni is igyekszünk: ezekért az értelmezésekért mi, Gregor Anikó és Kováts Eszter vagyunk a felelősek – elképzelhető, hogy adható az általunk kínáltaknál meggyőzőbb magyarázat. A kötet végén az eredmények alapján javaslatokat is megfogalmazunk. Ezeket vitaanyagnak szánjuk a közös gondolkodáshoz a következő évekre.

Bízunk benne, hogy kötetünkkel hozzájárulunk ahhoz, hogy jobban megértsük a magyar nők helyzetét, és a magyar társadalom hozzáállását a nemek egyenlőségéhez. Reményeink szerint a kötettel alapanyagot biztosítunk annak végiggondolásához, mit tehetnének a következő években azok, akik feladatuknak tekintik, hogy a nők társadalmi helyzetén javítsanak.

Kováts Eszter / Friedrich-Ebert-Stiftung
Budapest, 2018. április 18.

A fókuszcsoportos kutatás eredményei

1. A fókuszcsoporthoz kutatás szerkezete

A kutatás fókuszcsoporthoz részének középpontjában az alacsonyabb iskolai végzettségű és alacsonyabb társadalmi státuszú nők álltak, mert őket a hagyományos szociológiai adatfelvételi módszerekkel nehezebb elérni, ebből fakadóan pedig a problémáik is kevésbé ismertek – ráadásul a nők ügyeiért elkötelezett szereplőknek is nehézséget okoz eljuttatni hozzájuk üzeneteiket és kezdeményezéseiket. Ezért különösen fontos volt számunkra, hogy megtudjuk, ők hogyan gondolkoznak, milyen problémákkal szembesülnek.

A fókuszcsoporthoz összetétele:

- 25-70 éves nők két korcsoportra bontva (25-45, 45-70)
- Kor, iskolai végzettség és társadalmi státusz szempontjából homogén összetételű csoportok
- Családi állapot (partnerkapcsolat és gyerekek száma) szerint heterogén összetételű csoportok

A fókuszcsoporthoz interjúkat azzal indította a beszélgetést irányító női moderátor, hogy azt szeretnénk tőlük megtudni, hogy *ők és a környezetükben élők milyen problémákkal küzdenek* leginkább. Láthatták, hogy csak nők ülnek körülöttük, de a bemutatkozó kör után indulásképp nem azt kérdeztük tőlük, hogy *nőként* milyen problémákat látnak, hanem, hogy *milyen* problémákat látnak. Arra is kíváncsiak voltunk ugyanis, hogy spontán, első körben mely problémákat említik, ezeket a nemek közti egyenlőtlenségekhez kötik-e, illetve hogy a problémáikat vagy azok egy részét *nőként* fogalmazzák-e meg, és női problémaként azonosítják-e. E kör után tértünk csak rá arra, hogy ezek közül melyek azok, amelyek inkább női problémák. Miután ezeket körbejártuk, tértünk rá arra, honnan várják a megoldást, és mit gondolnak a politikáról.

Fókuszcsoporthoz kutatásokról nem lehet a társadalomra általánosító következtetéseket levonni, így természetesen a miénkből sem. De arra alkalmas ez a módszer, hogy feltérképezzük az általunk vizsgált női rétegekben a dominánsan jelenlévő problémák körét és azok nyelvezetét. Rugalmas keretet hozunk létre, amely alkalmazkodik a résztvevők saját felvetéseihez. A csoport tagjai egymásra is reagálnak, így a módszer segíti a problémák megfogalmazását, az egyezések és eltérések feltárását is. Vagyis elmondható, hogy a felmerülő diskurzusokra nézve reprezentatív a kutatás.

2. A csoportok összetétele

Hat fókuszcsoportos beszélgetést szerveztünk, csoportonként 8 fővel, 1,5-2 óra időtartamban, 2017. október 16. és 26. között. Ebből kettő Budapesten, négy pedig vidéki helyszínen zajlott: Dombóváron, Pápán, Szolnokon és Miskolcon.

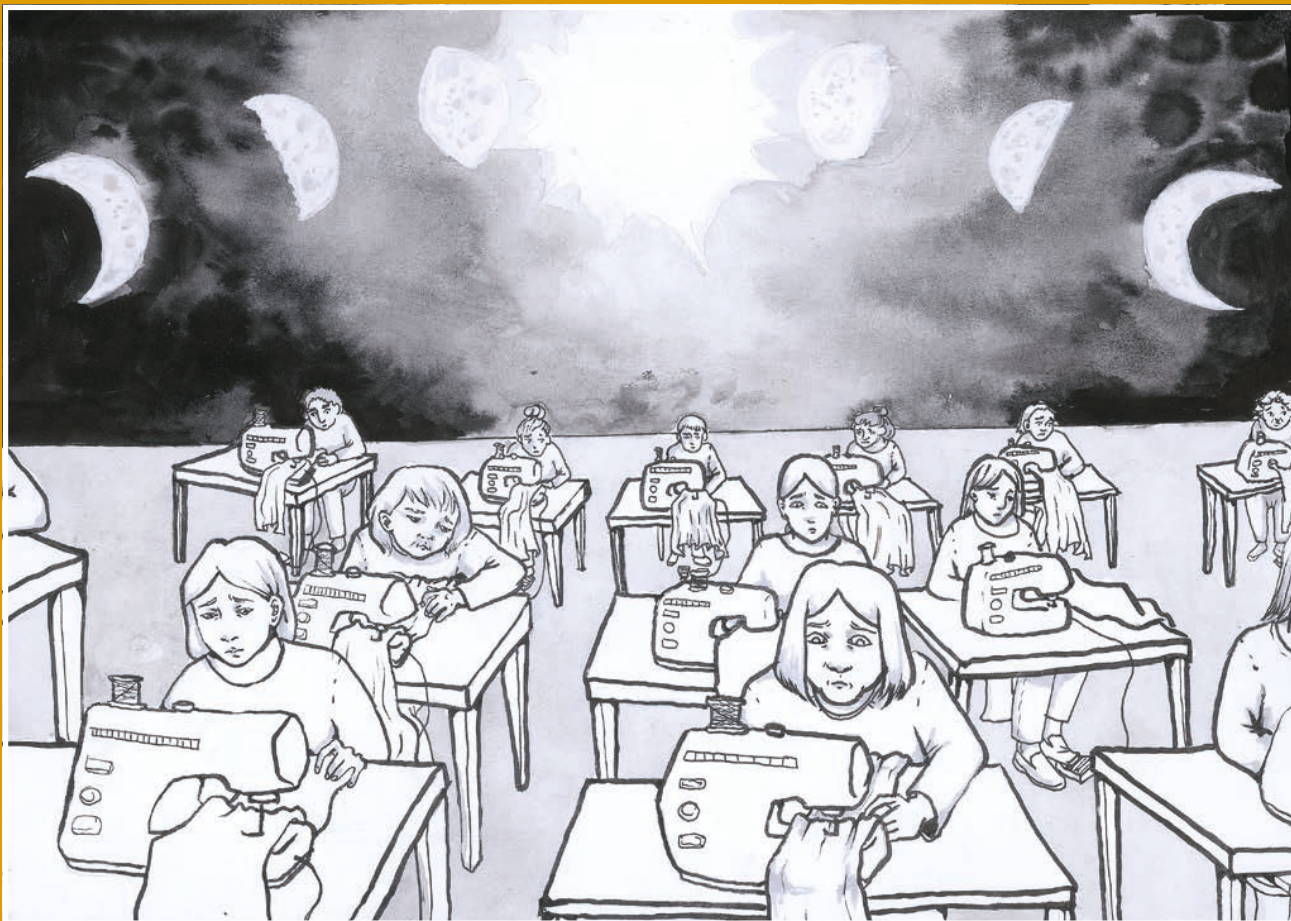
A vidéki helyszínek kiválasztásánál szempont volt, hogy lefedjük az ország különböző régióit. A csoportok résztvevői nem csupán az említett városokból, hanem a környékbeli kistéleplésekről is érkeztek.

A csoportok beosztása a következő volt:

Csoport	Helyszín	Életkor	Végzettség	Szociális helyzet	Családi állapot
1.	Budapest	25–45	6 fő – érettségi 2 fő – felsőfokú	Átlagos	4 fő – egyedül él 4 fő – kiskorú gyerekekkel, partner nélkül él
2.	Budapest	45–70	4 fő – 8 általános 4 fő – szakmunkásképző	Átlag alatti	4 fő – partnerrel él gyerek nélkül 4 fő – partnerrel él gyerekekkel
3.	Szolnok	45–70	4 fő – 8 általános 4 fő – szakmunkásképző	Átlag alatti	4 fő – egyedül él 4 fő – kiskorú gyerekekkel, partner nélkül él
4.	Miskolc	25–45	6 fő – érettségi 2 fő – felsőfokú	Átlagos	4 fő – partnerrel él gyerek nélkül 4 fő – partnerrel él gyerekekkel
5.	Dombóvár	25–45	4 fő – 8 általános 4 fő – szakmunkásképző	Átlag alatti	4 fő – partnerrel él gyerek nélkül 4 fő – partnerrel él gyerekekkel
6.	Pápa	45–70	6 fő – érettségi 2 fő – felsőfokú	Átlagos	4 fő – egyedül él 4 fő – kiskorú gyerekekkel, partner nélkül él

3. Felmerült problémakörök – Áttekintés





*„Kizsákmányolnak. Három műszak,
3 óránként 5 perces szünet,
mint Isaura és Leonció
a gyapotültetvényen, olyan ez.”*

(SZOLNOK, IDŐSEBBEK)

ÉLETESÉLYEK

Szembeötlő volt, hogy a legtöbb csoportban **az első körben** („milyen problémákkal szembesülnek ők és a környezetük”) **a megélhetés kérdései domináltak: bérek, árak, hitelek, lakhatás.** A materiális kérdésekről, köztük **a munkaerő-piaci kizsákmányolásról, az egészségügy, az oktatás és az elvándorlás helyzetéről** beszéltek mind a hat csoportban. A munkahelyi körülményeket mindenhol nagyon kemény szavakkal írták körbe: **kiszípolozás, kizsákmányolás, rabszolgaság.** A Budapesten kívüli településeken hangsúlyosak voltak még a helyi és régiós ügyek: például a szegregáció, a helyi közlekedés, a régiók közti bérkülönbség és a társkeresés vidéken.

A munkaerő-piaci kérdéseket is csak részben, a többit pedig egyáltalán nem a nemükhöz kötődő nehézségekként fogalmazták meg. Ám, ahogy a következő oldal idézetei szemléltetik, ezeknek is vannak olyan vetületei, amelyek a női-férfi társadalmi viszonyokban gyökereznek.

Ugyanakkor mindegyik csoportban előkerültek az első említések között kimondottan olyan problémák is, amelyekkel jellemzően a nők szembesülnek. Ilyen volt **az idősgondozás;** az, hogy **a munkáltatók nem tolerálják a gyerekekkel járó feladatokat;** **a nemek közti bérkülönbség;** **a krónikus időhiány a gyerekek miatt és az egyedülálló anyák helyzete.**

A három idősebb csoportban pedig már az első körben előkerült a „szendvicsgeneráció” helyzete, amely egyszerre gondoskodik a gyerekeiről és istápolja idős szüleit; az ötvenesek munkahely-keresési kálváriája; és a társkeresés ötven fölött, adott esetben elváltan, gyerekekkel.

„Nekem azt mondta a tudógondozó-ban az orvos, hogy asztmás vagyok. Megkérdeztem tőle, hogy mégis mi az. Közölte velem, hogy üljek le az Internet elé, nézzem meg, mert neki nincs erre egy órája, hogy ezt elmagyarázza. Én meg közöltem vele, hogy nekem meg két gyerek mellett nincs időm internetezni. Erre közölte, hogy oldjam meg.”

(Miskolc, fiatalabbak)

„Én egyszer kértem életemben segílyt, egyszer, és azt mondták, vannak sokkal rosszabb körülmények között élők is. És azt sem tudták, hogy én hogy élek, hogy segítem a gyerekeimet, az unokáimat, mert sokkal rosszabbak is vannak...”

(Budapest, idősebbek)

„Ha valaki megcsúszik, nincsen kiút.”

(Budapest, idősebbek)

„Én is most hirdetem a lakásom, svájci frankos hitelem van és nem tudom fizetni, el kell adni, a lakás üres, árulom, én albérletben vagyok már. Olyan sok a törlesztő, hogy a fizetésemnél több, és nem tudom megoldani más képpen, ez van. És gyerek van.”

(Szolnok, idősebbek)

„Akinél nincsen saját ingatlanja, nagyon nehéz... az albérlet az nagyon drága. Plusz rezsi, mi a párommal próbáltunk kalkulálni, ha külön élnénk, mi éhen halnánk, ha szeretnénk tartani az életszínvonalat, a gyerekek is mindent, akkor ez nem menne, harmadik hónapban jönne a hitel, eladósodnánk. És ez volna, ezért vagyunk a családi házban édesanyámmal.”

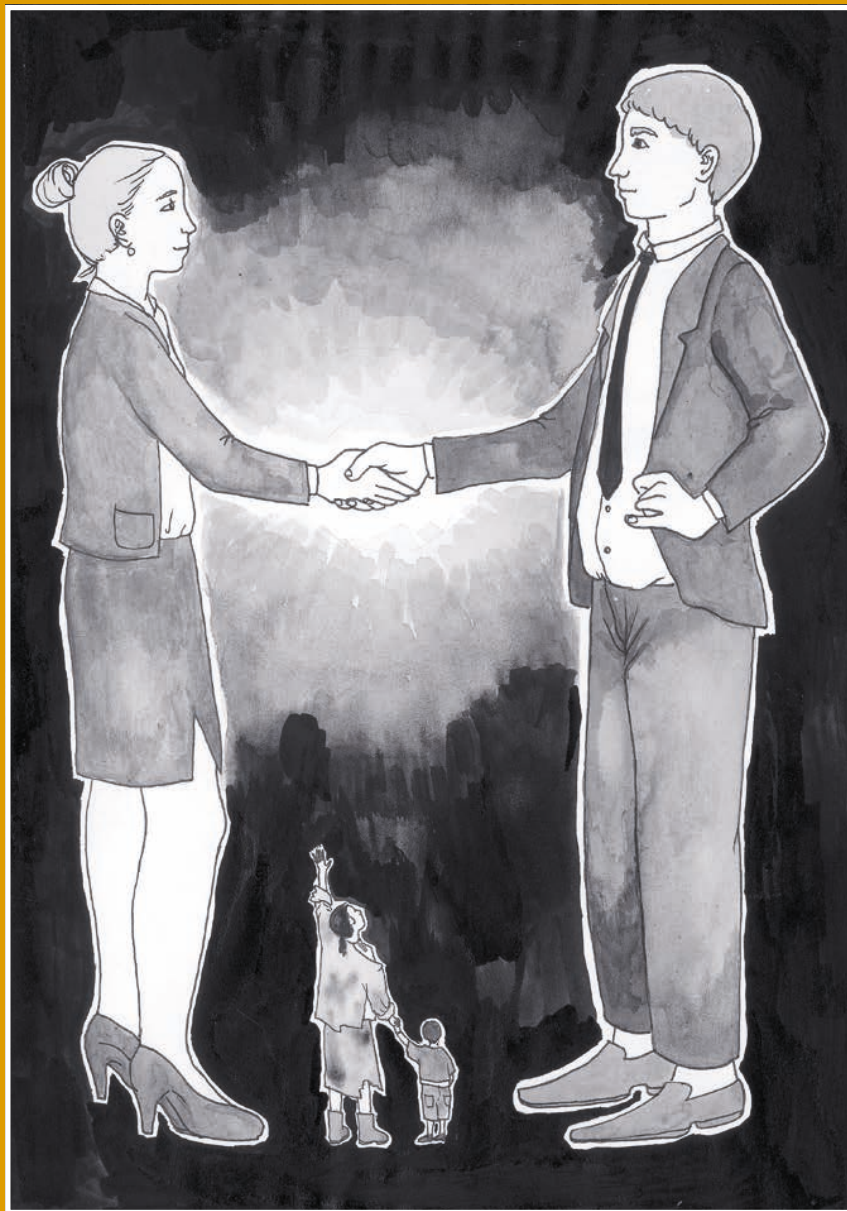
(Dombóvár, fiatalabbak)

„Tanári mivoltunkból látom az iskola helyzetét, mint szülő és tanár is. És azt látom, a tekintélyünk a béka feneke alatt van és nagyon sok kollega van, és vidéki vagyok. És a kolleganőim nyáron Csongrádban elmennek a vendéglátóhelyekre mosogató lánynak, 450 Ft-os órabérért. És mondtam, akit kiszolgálász, annak a gyereket szeptembertől tanítod. És hol a tekintély?”

(Budapest, fiatalabbak)



„Voltam olyan állás-
interjún, ahol ismertem
az igazgatónőt és tudtam,
hogy van két gyereke.
Úgy ismertük egymást,
hogy konkrétan ott volt az
esküvőmnön. Beléptem,
és elkezdett magázni, mert
hirtelen nem ismert meg.
Mivel pontosan tudta,
hogy gyerekem van, le se
tagadhattam, kérdezte
tőlem, hogy hova fogom
tenni, ha beteg. Akkor
szakadt el a cérna,
és mondtam neki, hogy
oda, ahova te a kettőt.”
(MISKOLC, FIATALABBAK)



A MUNKA VILÁGA

A munka világa az egyik legproblematisabb terület, helyszíntől függetlenül. Hangsúlyosan jelen volt az elbeszélésekben, hogy **a megnövekedett és kiszámíthatatlan munkaidő, a rugalmatlan, kemény munkakörülmények** minden bizalmas kapcsolatra erodáló hatással vannak.

Kimondottan női szempontból merült fel **az anyaság és munkavállalás feszültsége**. Eleve bekerülni nehéz: ha még nincs gyerek, azért, mert lesz; ha már van, azért, mert beteg lehet – és minél több gyerek van, annál rosszabbak az esélyek a munkatalálásra, illetve a nő annál kiszolgáltatottabb a munkáltatónak, mert rosszak az esélyei a munkahelyváltásra. Gyerek vagy családtag betegsége esetén **a munkahely** rossz néven veszi a hiányzást, **nem együttműködő** a kieső feladatok és idő átütemezésében.

Amikor a gyerekek már kirepültek, akkor pedig a kora miatt nem kap a nő állást (lemaradt a gyakorlatban, nem elég gyors, nem elég agilis vagy épp túlképzett). Különösen a három idősebb csoportban időztek hosszasan azokon **a hátrányokon, amelyek az ötvenes éveikben járó nőket a munkaerő-piacon érik**.

A gyerekvállaláson túl a fiatalabb csoportban is előkerült **az idős szülőkről való gondoskodás és a fizetett munka feszültsége**. Rendre felmerült, hogy a gyerekgondozással kapcsolatos problémákról még valamennyire esik szó, de **az idősgondozással senki nem számol**.

Az összes beszélgetésben megmutatkozott tehát, hogy a munkahelyi szervezetekben, hierarchiákban **a nők minden életszakaszban hátrányos megkülönböztetést** tapasztalnak. Akinek van állása, számos nehézséggel kell, hogy megküzdjön annak érdekében, hogy azt megtartsa. **A nemek közti bérkülönbség igazságtalansága** is említésre került majdnem mindegyik csoportban.

„Egy férfi főnök nem tisztel, ha ő csinálja a beosztást, nem fogja az ünnepeket nézni, és nem érdekli a gyerek betegsége, mert az ő családjában nem ő marad otthon, és azt sem tudja, mi az, hogy lázgörcs.”

(Budapest, fiatalabbak)

„Ha van egy gyerek, meg van kötve a kezed, mert helyekre, ahova megvan a képessítés, nem vesznek fel. Mert ott a gyerek...”

(Dombóvár, fiatalabbak)

„És ha már a munkában megkapjuk azt, amit a férfinak kell csinálni, a fizetés is legyen olyan...”

(Szolnok, idősebbek)

„Ha már szültél, az is hátrány, mert a kicsi gyerek beteg lesz, nem kellesz, ha szülés előtt vagy, azért nem kellesz.”

(Szolnok, fiatalabbak)

„Gyereken nincsen, de mellettem kisgyerekesek vannak és ezt a munkáltatók nem veszik egyáltalán figyelembe. Hogy az a gyerek nem lehet beteg, ha az, akkor meg a szülő, ha otthon marad, és állítólag beteg a gyerek, és ahogy köpködi a szavakat a főnök, nevetséges. 'Állítólag'. Ilyen van, ezt nem tolerálják.”

(Budapest, fiatalabbak)

„Gyomoridegem van, ha dolgozni megyek. Nem bírom.”

(Dombóvár, fiatalabbak)

„Legyen két gyereked 10 év fölött, és te legyél 25.”

(Miskolc, fiatalabbak)

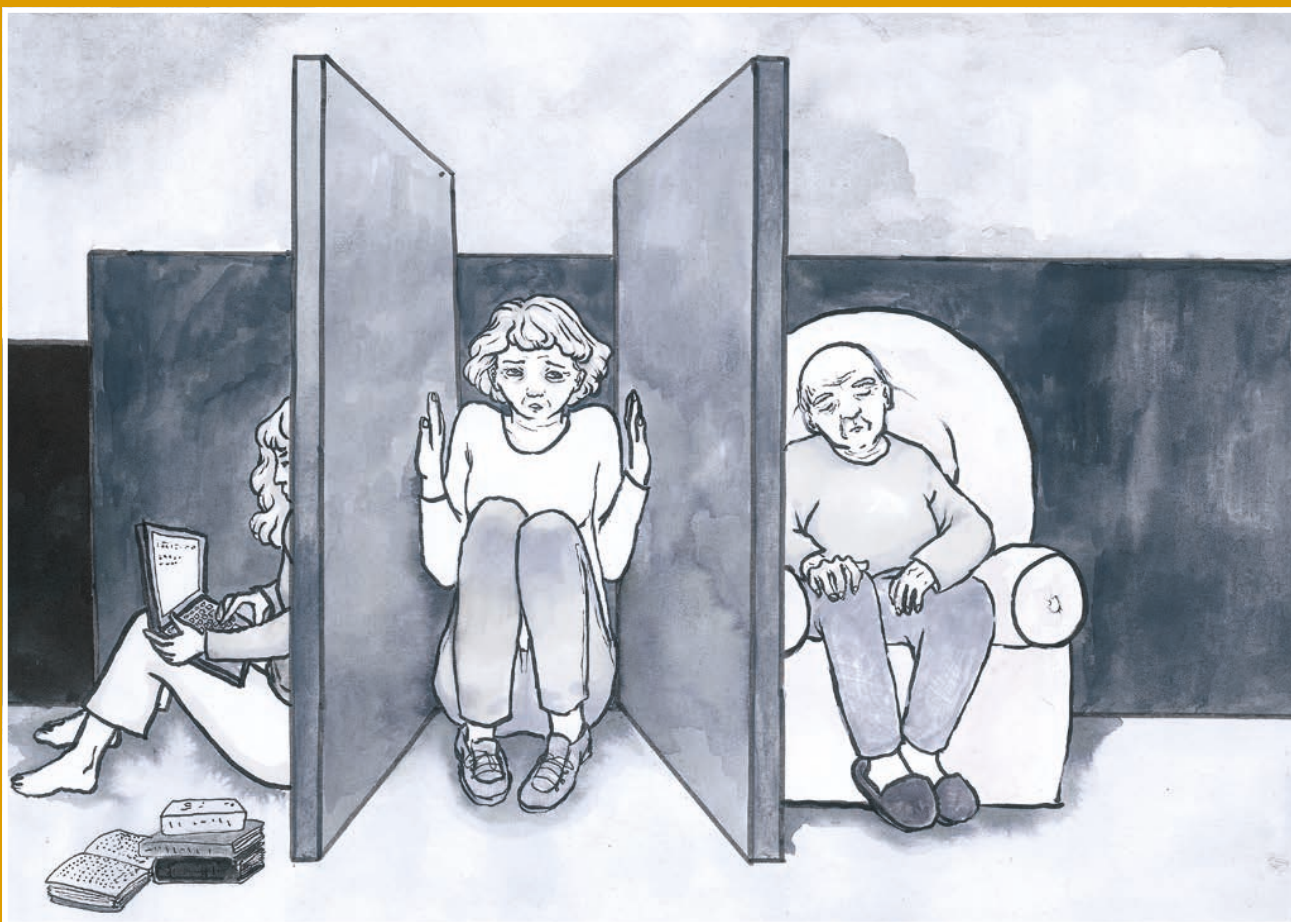
„– Táppénz már nincsen.
– De van, nem is merem megkockáztatni, betegem megyek be, meg így meg úgy.
– És ha mész vissza, már más ül a helyeden.
– És rabszolgaság van.”

(Budapest, idősebbek)

„– Kizsákmányolás is. Igen.
– Igen az, rád tolja a munkát, az egészet.
– Mondván, a munkaidőbe belefér, ha nem, akkor is.
– Túlórába. Abba belefér.”

(Budapest, fiatalabbak)





„A szülőket támogatom, a gyerekeket segítem. Most pont abban a korosztályban vagyunk, hogy mindenki aktívan dolgozik. A gyerekeink már felnőttek, a szüleink megöregedtek, és mindenki segítségre szorul. Úgy kéne lenni a köztesben, mint egy támogató rendszer, amire sem időd, sem energiád, sem pénzed nincs, hogy tudjál mindenfele. A gyerekek segítségre szorulnak, a szülők segítségre szorulnak.”

(PÁPA, IDŐSEBBEK)

GONDOSKODÁS

A gondoskodás témája elsősorban a munkavállalás feszültségében jelent meg, de azon túl is kiugróan nagy részét tette ki a beszélgetéseknek.

Szociális ellátórendszerek és megfelelő segítség hiányában legtöbbször **családon belül kell megoldani a fogyatékosok, betegek, idősek gondozását**. Ezzel a feladattal **a nők teljesen magukra maradnak**, sokszor egészséges gyerekeik ellátása mellett.

A nők koruk előrehaladtával egyre több idős személyről gondoskodnak, azok haláláig. Ez a feladat **anyagilag, időben és pszichésen is nagy kihívás, amelyhez nem kapnak külső segítséget**.

A fogyatékos vagy tartósan beteg személy ellátása **a gondozók egzisztenciáját is veszélyezteti**. Az ápolási díj mértéke rendkívül alacsony; fizetett munkát vállalni a gondoskodási feladatok miatt nem tudnak. Ennek tovaryűző hatása van: munkát vállalni egy hosszabb munkaerő-piaci szünet után nehezebb; jogosultságszerzés hiánya miatt alacsonyabb nyugdíj és **időskori szegénység vár a tartósan 7/24-ben gondoskodókra**.

Hiányolják, hogy az állam és a munkáltatók nem nyújtanak elég támogatást a gondoskodás feladataiban. Egyszer-egyszer felmerül, hogy „a gyerekek van apja is”, de elbeszéléseikben jellemzően nem kérdőjelezzik meg, hogy a gondoskodás elsősorban női szerep lenne. Ennek több oka lehet, amelyeket a kérdőíves kutatás eredményeinek bemutatása során fejtünk majd ki.

„Az idősgondozás az olyan, mint a gyes, csak, ugye lefelé épül. És ez a 20 ezer Ft-os ápolási segély, azt sem vettem fel, pénz nélkül voltam ott, valahogy majd csak megélek. És az nem pénz. Ez valahogy gond, az időseket jobban gondoznák, ha megfizetnék. Tessék adni egy fizetést, az egy komoly munka. 24 órás melő, főztem, kertet csináltam, sétáltunk meg minden.”

(Budapest, idősebbek)

„Sokáig a szüleimet ápoltam Debrecenben, sokat mentem le és vissza. És szóval, semmi támogatás, az összes tartalék pénzem kifogyott.”

(Budapest, idősebbek)

„A másik a szülő felügyeletének a megoldása. Ha megöregszik a szülő, és dolgozunk egy állásban, dolgozunk lassan két állásban, hogy a szülőknek is majdnem hogy támogatást kellene nyújtani, amit sajnos mi nem tudunk megint, mert a munkahely miatt nem tudjuk. Anyagilag sem tudjuk úgy segíteni őket, ha épp kisnyugdíjasok, mert mi is éppen elérjük azt a minimumot, amiből hónapról hónapra meg tudunk élni.”

(Pápa, idősebbek)

„Ma már nem engedheti meg a fiatal, hogy az idős mellett ott legyen, neki is meg kell élni, több generáció nem él együtt. Rohan az élet, van egy szülő, hiába van gyereke, a gyerek a saját gyerekeire dolgozik, hogy meg tudjon élni és nem elég napi nyolc óra, és se ereje, se ideje arra, hogy a szülőt istápolja hosszan. Ha egyedül van, rohanjon, nem tud, lehet, 100 km-re lakik, mikor rohanjon?”

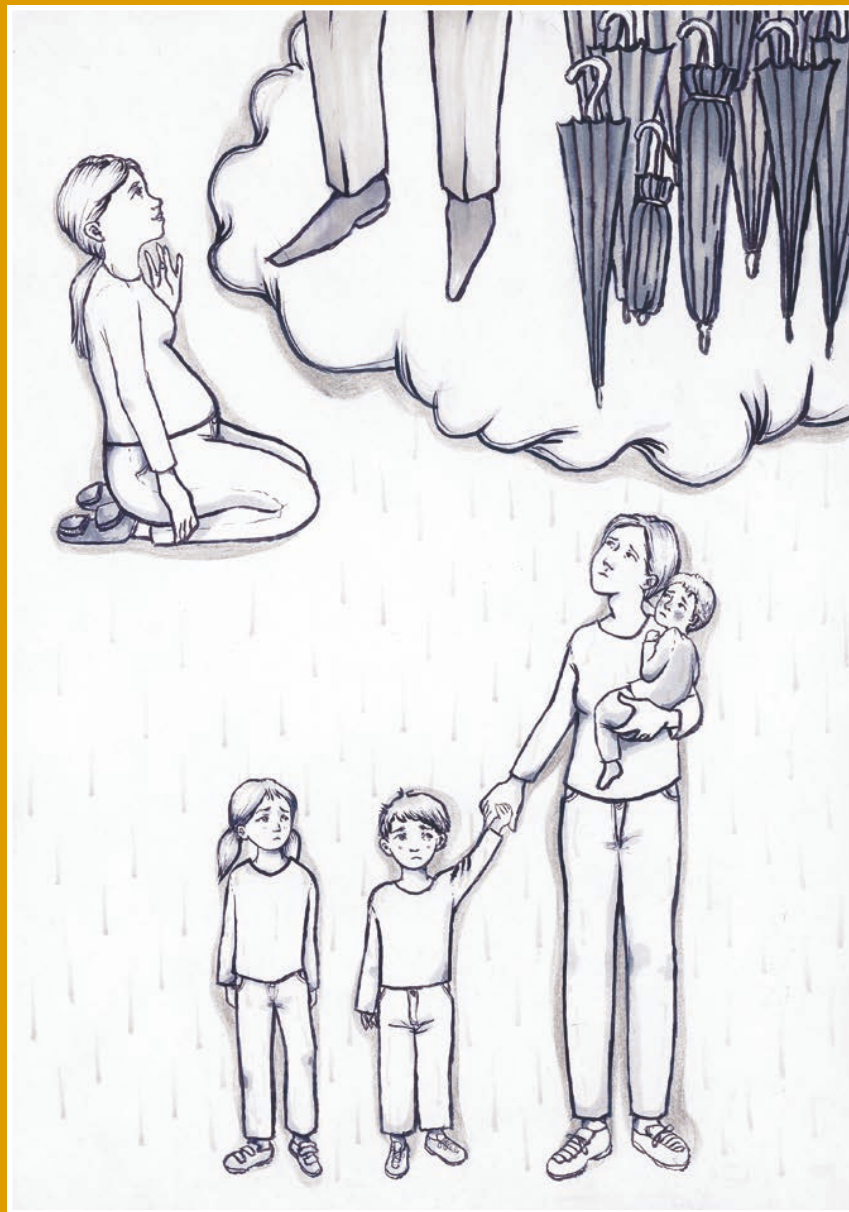
(Szolnok, idősebbek)

„Ha valami problémád van a gyerekekkel, esetleg fogyatékos, vagy tartós beteg, akkor eláshatod magad, mert senki nem segít.”

(Miskolc, fiatalabbak)



„Én szeretnék gyereket,
de nem tudom a hazai
fizetésemből eltartani.
Még a párommal együtt
sem, aki egészen jól keres.
És szülj három gyereket,
30 alatt négyet és ne
legyen beteg... le kell adni
a rokonokhoz vidékre,
szoptatós dajkának?!“
(BUDAPEST, FIATALABBAK)



DEMOGRÁFIAI FÓKUSZ

Mindegyik csoportban problémaként merült fel, hogy a kormánypártok bevallottan nagy figyelmet fordítanak a gyerekvállalás ösztönzésére. Az az üzenetet is átment, hogy legalább három gyerek vállalása az ideális. Pontosan érzik az üzenet normatív jellegét, és tehernek élik meg.

Ezt öt szempontból fogalmazták meg problémaként a fókuszcsoportokban:

- Egy vagy két gyereket sem tudnak eltartani, nem hogy hármat. Szeretnének gyereket, akár többet, de „nincs mire”.
- Igazságtalannak érzik, hogy az egy- vagy kétgyerekesek kevesebb támogatást kapnak, mint a háromgyerekesek.
- Érzékelik a propaganda és a praktikus segítség közti feszültséget: hogy bátorítva vannak arra, hogy szüljenek, de a gyerekek megszületése után nem kapnak támogatást az államtól – elsősorban a munkáltatóval szemben. Az anyagi juttatások közül a családi pótlék alacsony összege került elő rendszeresen.
- Többen megfogalmazták azt is, hogy ne érje hátrány vagy megbélyegzés azokat, akik egyszerűen nem szeretnének (három vagy kevesebb) gyereket.
- A fogamzásgátláshoz való korlátozott hozzáférés is ennek vonatkozásában jelent meg: azért nehezíti meg az állam a fogamzásgátlást, hogy ezzel ösztökélje szülésre a nőket.

Áttételesen pedig végigvonult mind a hat beszélgetésen, különösen a munkavállalás vonatkozásában, hogy a gyerekvállalás társadalmi kockázatai és következményei főként a nőknön csapódnak le, mert ők az elsődleges gondozók.

Ez a gondolat a gyerekeket egyedül nevelők perspektívájából is többször megfogalmazódott: a férfi mindig foghatja a kalapját, és ha a nő egyedül marad a gyerek(ek)kel, akkor sokkal nehezebb lesz az élete gyerektelen vagy házasságban élő társainál.

Mindezen szempontokat érdemes észben tartani a miniszterelnök által meghirdetett „demográfiai súlypontú kormányzással” kapcsolatban is.

„– Fogamzásgátlás? Ha elmegyek orvoshoz, nem vizsgál meg és nagyon drága, és persze, szülj gyereket! Angliában dolgoztam, ott is elmentem orvoshoz, kérdezték, mikor érek rá, és feltettek egy spirált, amihez itthon 60 ezerért jutottam volna hozzá és egy tízes a magánorvos, mert a rendes rendelésről elhajtott, hogy miért akarok olyat, inkább szüljek gyereket. Ordított. Megkérdeztem, ő eltartja?”

– Komoly?

– Igen. És azt mondta, ő nem rak fel ilyet egy olyan nőnek, akinek nincsen legalább 3 gyereke, és közben átugrunk az osztrák határon, 16 éves kortól felteszik. Sokkal biztonságosabb, mint az óvszer, de azt is ad, ha kéred. És kérdi, mit. Unokatesóm egy sürgősségi fogamzásgátlást kért, az egy kanosaszajrás volt. Miközben egy 17 éves kislány, és nem akar gyereket.”

(Budapest, fiatalabbak)

„Én, amikor 2004-ben elváltam, eladtam a lakásomat, keveset kaptam és hitelt vettem fel. Négy évig fizettem és 2009-ben megugrott, és GYES-en voltam, úristen, rezsit nem fizettem, mert a bankkal nem merem játszani. És meghirdetem a lakást, eladtam és aztán be is adtam, önkormányzatit igényeltem. És 3,5 évig volt bent. [...] Más egyedülálló, senkije sincsen, és csak azért, mert percnként nyal, van ismerőse, beadta a hónap végén a lakásigényt és következő hónapban költözött. Tehát, nem a háromgyerekes anyuka kap, pedig 7. éve volt munkaviszonyom egy munkahelyről, az sem volt, hogy tinglitangli. És ez sem számított, havi bérleti díj 11 ezer Ft kb, nem kaptam meg gyerekekkel. Az önkormányzati lakás elvileg a gyerek miatt szól, egy egyedülálló meg megkapta.”

(Szolnok, idősebbek)

„A főnökök nem igazán tolerálják a gyereket, egyet sem, nemhogy többet, hiába van ez a nagy legyen három gyerekünk.”

(Miskolc, fiatalabbak)

„Mi is úgy gondoltuk, egy gyerek és nekünk ez így jó is. Jó, szeretne testvért, de mi tudjuk, ennyi elég, anyagilag is, és egy gyerek is gyerek és elég. Mi tudjuk.

V: Egy gyerek az nem gyerek a mostani kormány szerint, két gyerek az egy.”

(Dombóvár, fiatalabbak)

„– Igen, hirtelen jobban teljesítünk, de a haverok járnak jól, és akiknek meg szükség volna segítségre, az nem kap, és rosszul jár. Én egy gyerekkel mit kezdjek, és ha nem jön össze három gyerek, mit csinállok? Nem tudom. Nem tudnék a CSOK feltételeivel venni, 10 millióból sem. És ez van, államilag kéne átgondolni.
– És nem mindenki akar, és nem azért, három gyereket, bocsánat.”

(Budapest, fiatalabbak)

„És a tévében is mondják, a nők nem vállalnak gyereket. Mire? Mire? Nővéremnek van két gyereke, amikor terhes lett, a munkahelyéről el kellett jönni és ő Pécsen lakik.”

(Dombóvár, fiatalabbak)





„Szomorú az, hogy egy ponton nem erőszaknak számít. És csodálkozom, hogy a barátnőm még mindig ugyanabban a kapcsolatban van benne. És sorolja, miért: hitel, gyerek, hova menjen, szakma nincsen.”

(DOMBÓVÁR, FIATALABBAK)

NŐK ELLENI ERŐSZAK

A fókuszcsoportos beszélgetéseken a szexuális zaklatás témája egyetlenegyszer sem jött elő. Ez annak fényében érdekes, hogy a beszélgetések a #metoo kampány idején, 2017. október második felében zajlottak, amikor a főáramú média kitüntetett figyelemmel követte a hazai és nemzetközi ügyeket. Ez több dolgot is jelenthet:

- hogy nincs erről tapasztalatuk;
- hogy nincs nyelvük a tapasztalat megfogalmazására;
- hogy eltölpül más problémáik mellett;
- hogy tabu erről beszélni.

Más kutatások alapján valószínűsíthetjük, hogy magával a kampánnyal sem találkoztak, ami felbátoríthatta volna őket, hogy idegen nők előtt felhozzák a témát.

Előjött viszont négy csoportban is a családon belüli erőszak témája. Két csoportban jelen volt érintett túlélő is; a harmadikban egy barátnő példáját hozza fel a beszélő; a negyedikben pedig egy ismerős gyerekkori szexuális abúzusának emlékét. A többiek reakcióikkal megerősítették, hogy ők is ismernek ilyen eseteket.

Ez is lehetne intim téma, amelyről idegenekkel nem beszélnek, mégis voltak, akik a csoportokban felhozták ezeket a tapasztalatokat. Ez összefügghet azzal, hogy a témában tapasztalattal rendelkezők látnak női civil szervezetet tevékenykedni a témában: mindkét budapesti csoportban megnevezték a NANE-t.

Hogy a párkapcsolaton belüli erőszak témája nem tabu, összefüggésben lehet az utóbbi években nagy médiavisszhangot kapó ügyek felszínre kerülésével is (például a „lúgos orvos” vagy éppen a „vak komondor”), és a téma iránt elkötelezett politikai és civil szereplők több évtizedes munkájával.

„Ha van valami baja a gyereknek az isiben, amit még nekem sem mondana el, vagy vele történt valami, amit nem akar elmondani, hátha idegennek jobban elmondaná. Ilyenre gondolok, hogy van egy ismerősöm, akit molesztáltak gyerekkorában, és nem merte elmondani. Lehet, hogy egy ilyen civil szervezetnek elmondaná, aki mondjuk ott orvos, vagy segítő. Legfőképpen ilyesmire, hogy ebben tudnának segíteni.”

(Miskolc, fiatalabbak)

„Kimegyünk tüntetni az internet-adóért, sokan vannak, ah azért tüntetünk. Ne öljenek meg minden héten egy anyát vagy egy gyermeket, harmincan megyünk ki tüntetni. Ez van.”

(Budapest, fiatalabbak)

„Figyelj, kijött a rendőrség úgy, hogy ott volt a volt férjem kezében a nagykés. A nagy gyerekem állt mellettem, meg az apja között, a két kicsi meg bent ült az autóban, hogy menekülők. Tudod mit mondott? 'Van vér? Oldják meg!' És beült az autóba.”

(Pápa, idősebbek)

„És van egy családon belüli sajátos helyzetem, én családon belüli erőszakból szabadultam 3 éve. A poklok poklát járom végig, pszichésen, terrorizálva, én az Isztambuli Egyezményért küzdök ész nélkül. Bíróság, gyámügy.”

(Budapest, fiatalabbak)



CSOPORTOK KÖZTI KONFLIKTUSOK

A fókuszcsoporthoz beszélgetések jelentős részét töltötték ki olyan történetek, amelyekben a beszélők egy másik társadalmi csoportot tettek felelőssé a megélt problémáikért.

A nyugdíjasokkal szemben az elosztási kérdések ébresztenek ellenérzéseket: utaltak például a nyugdíjak rendszeres emelésére, az egyszeri Erzsébet-utalvány-osztásokra, szembeállítva ezeket azzal, hogy a családi pótlék összege tíz éve nem emelkedett.

Hasonló jellegű probléma merült fel a gyerektelenek és egy- vagy kétgyerekesek részéről a háromgyerekesekkel szemben, mondván, az utóbbiak több támogatást kapnak az államtól. Az elosztási igazságtalanságnak és a nagycsalád politikai felértékelésének nem szándékolt következménye lehet, hogy gyerekszám alapján feszültség keletkezik a különböző társadalmi csoportok között.

A határon túli magyarok is terítéken voltak. Néhány résztvevő szerint ők több támogatást élveznek, mint a magyarországiak.

Különösen erősen megnyilvánult a romákkal kapcsolatos ellenérzés, elsősorban Miskolcon és Dombóváron, de más csoportokban is előkerült, például a segélyek vagy a szociális bérlakások elosztása kapcsán. (Ennél a pontnál fontos megjegyeznünk: nem tudjuk teljes bizonyossággal megmondani, hogy volt-e roma származású nő a csoportokban.)

Végül előkerültek az oktatásban és az egészségügyben dolgozókkal kapcsolatos negatív vélemények is. Bár többen ezzel párhuzamosan kifejezték megértésüket (ti. hogy ők is nyomás alatt állnak; nem kapnak megbecsülést; túl vannak terhelve), de mindig hozzátették: nem megengedhető, hogy az e fölött érzett frusztráció a „kiszolgáltatott betegekkel” vagy a gyerekekkel szemben nyilvánuljon meg.

Összességében elmondható, hogy a legtöbb csoportközi konfliktus az erőforrások elosztásával kapcsolatban merült fel (ki érdemli meg, kit támogat túlságosan vagy túl kevés az állam). A kérdőíves kutatásban ezt is igyekeztünk pontosabban feltárni.

„Az egészségügyben elhajtának vagy egy orvos bunkó, én is voltam már úgy, úgy bánt velem, jaj, és kellemetlen volt. De körbe megy az egész, mert nincsen pénzük, ők is frusztráltak, dobálja a betegeket, haladjunk és megy az egész körbe, ez minden ponton így van. Felülről jön rájuk is a nyomás, és azt kapjuk meg mi is, nekik is van, feléjük elvárás, és nincsen kapacitás, több idő sincsen.”

(Budapest, fiatalabbak)

„Nem szólom le a nyugdíjasokat, én is hamarosan, remélem, az leszek, de könyörgöm. 8 éve úgy nevelem a 3 gyerekemet, hogy 2 forintot nem emeltek a családi pótlékon, és a nyugdíjat azóta hányszor emelték. Most megint azért emelik, mert lesz a választás, meg megint azért kapnak nyugdíjprémiumot. Hányszor kaptunk családi pótlék prémiumot.”

(Pápa, idősebbek)

„Mi is gyereket és lakást szeretnénk és nincsen ösztönözve semmi. Néztam önkormányzati lakást is, hátha olcsóbb volna, de nem, aki feketén dolgozik vagy a kisebbség kap lakást, amit az önkormányzat támogat.”

(Budapest, fiatalabbak)

„Moderátor: És neked mi a véleményed? Látsz olyan politikai pártot, amelyik esetleg foglalkozik a nőkkel?”

V: Én inkább úgy látom, hogy a családdal foglalkoznak és a nagy probléma az, akinek egy vagy kettő gyereke van, az nem tétel, de akinek 3 vagy annál több, az igen is látványosan sokkal jobban boldogul, támogatás, fiamnak van olyan osztálytársa, négy gyereke van és a Balatonon az Ezüstparton nyaraltak, sok gyerekkel, és nem volt gond.”

(Budapest, idősebbek)

„Én amikor szültem a második gyerekemet, én azt vettem észre az ápolónőn, hogy különbséget tett két ember között, és engem beraktak a cigányok közé. Elsírtam magam, kértem, hogy rakjanak engem egy másik szobába, mert amit azok leműveltek, az borzasztó volt, és nekem azt át kellett élnem a kisgyerekemmel.”

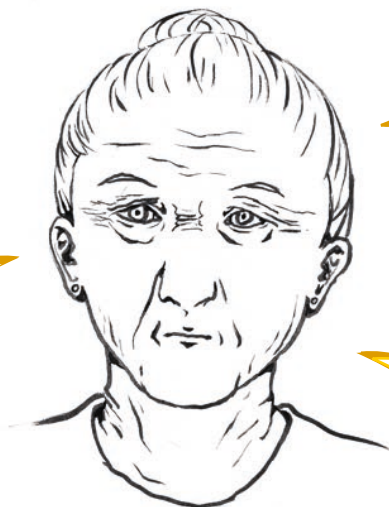
(Miskolc, fiatalabbak)

„Te is mehetél Zánkára, úttörőtáborba, az iskolán keresztül mindkét gyerekem volt... Most meg az van, hogy ki mehet? A határontúliak meg a kisebbség.”

(Szolnok, idősebbek)

„A pedagógusok is valószínűleg túlterheltek, nem vitatom, csak rányomják tipikusan a kisebbségre, a gyengébbre nyomják.”

(Miskolc, fiatalabbak)



Az elmúlt két-három év eseményei, különösen a migrációkérdéssel kapcsolatos intenzív kormányzati kommunikáció, valamint a legfrissebb választási eredmények fényében meglepő, hogy **a menekültkérdés nem merült fel egyik fókuszcsoportban sem mint társadalmi probléma, félelem vagy veszély.** Az egyetlen említés is kritikával illette az októberi interjún az ezzel kapcsolatos kormányzati kommunikációt, arra utalva, hogy nem ezek a valós problémái a magyar embereknek:

„Meg van ez a nagy bevándorlási mizéria. Én úgy vagyok vele, a kínaiak itt vannak a főutcán. Akkor miről beszélünk? Nekik hordják a holmijukat, ők is ugyanolyan nép, tehát nem európaiak, és itt vannak. Most nem értem ezeket a kifogásokat egyébként, amikor fellelengenek a híradóban, hogy van ez a probléma. Persze vannak a kultúrákkal, meg a vallással nagy jelentőséggel kivetnivaló és kifogásolni való dolgok. Ami tulajdonképpen itt az egyszerű puritán magyar népre kihat, az a megélhetés, és az kihat a nyugdíjastól az egy éves gyermekig.” (Miskolc, fiatalabbak)

Más kutatásokból és a migrációkérdésre fókuszáló kormányzati kampány utáni választási eredményekből tudható, hogy a migrációs veszély nagyon sok magyar számára valós, a mindennapi tapasztalataikat (pl. egészségügy, oktatás, elvándorlás) is felülíró félelem. Felmerülhet hát a kérdés: hogyan lehetséges, hogy a fókuszcsoportos beszélgetések résztvevői egyáltalán nem hozták fel ezt a témát, holott 2017 októberében már javában zajlott a kommunikációs kampány? Talán az lehet a magyarázat, hogy a beszélgetések a résztvevők mindennapjaiból indultak ki, és ezt bontották tovább. Így abból dolgoztak, amit ki-ki behozott az életéből – amiben nincsenek migránsok.

Ha ez a magyarázat helytálló, akkor rámutat az (egyik) lehetséges kiútra is a beindult félelemspirálból: ha az emberek lehetőséget kapnak arra, hogy a saját problémáikat megfogalmazzák, és a politika napirendjére tűzzék, akkor talán csökkenthető az a félelem, amely a témát a mindennapokat felülíró jelentőséggel ruházza fel. A félelem enyhülése pedig hozzásegíthet egy higgadtabb és reális válaszokat kereső párbeszédhez a migráció kérdéséről (az úgynevezett progresszív oldalon is).

*„Ők a saját pecsenyájukat
sütögetik, eszük ágában
sincsen egy tisztességes
oktatási rendszert
létrehozni.
Egészségügyi rendszert
és egy szociális hálót.”
(BUDAPEST, IDŐSEBBEK)*



TÁMOGATÁSOK ÉS POLITIKA

A problémák felsorolása és átbeszélése után arról beszélgettünk a csoportokban, hogy kinek a feladata változtatni a jelenlegi helyzeten, kiktől számíthatnak segítségre: saját maguktól, családjuktól, kisközösségüktől, a munkáltatójuktól, piaci szereplőktől, önkormányzattól vagy a kormányzattól.

Jellemzően **csak saját magukra számítanak**, valamint a családjuktól és legközelebbi barátaiktól várhatnak segítséget. Legjobban a helyi szintű egymásra figyelés, összefogás hiányzik számukra, amelyről úgy látják, hogy a (megszépített emlékü) régmúltban a nagycsaládok tagjai, illetve a kisközösségek tudtak egymásnak biztosítani.

Beszámolóik szerint a munkahelyi problémák megoldásában **a munkahelyi vezetés** legtöbbször ellenérdekelt, emiatt nem jellemző, hogy innen kapnak vagy várnak segítséget.

Az önkormányzati és magasabb **állami segítséggel szemben negatívak az attitűdök, a bizalmuk erodálódott**: nem bíznak bennük, nincsen pozitív tapasztalat a közvetlen környezetükben, és azt látják, hogy csak az ismerősök, „csókosok” kapnak támogatást.

Helyi szintű civil szervezeteket említettek néhány csoportban, például olyanokat, amelyek a kisgyerekes anyákat segítik a munkaerő-piaci visszailleszkedésben. A nők elleni erőszak kapcsán a NANE került még elő.

A politikai szereplőkkel kapcsolatban érezhető volt a tartózkodás, passzivitás, bizalmatlanság.

A nők ügyeiért kiálló politikusként egyedül **Szél Bernadett** került említésre, ő viszont majdnem mindegyik helyszínen. Rajta kívül egy-két csoportban említettek helyi politikust is.

Egyik pártról sem gondolják azt, hogy a nők helyzetére különleges figyelmet fordítana; ha igen, akkor csak a kampányban, illetve a családok vonatkozásában (utóbbit volt, aki pozitívan, volt, aki negatívan értékelte).

„Államilag kell ezt. A baj az, ezt fentről kell, és államilag, én is egy fővárosi cégnél dolgozom, Tarlós, felette egy valaki van. Tesco és Auchan is kedvezően adózik, hogy mindennek van egy pontja, oda vezet, fel. És home office nincsen, ez kéne a gyerekek miatt, ha az állam arra nyitott volna, hogy nem feketén dolgozik mindenki, hanem ezt látná, és amúgy nincsen normális munkakörülmény, és behajszoljuk őket a fekete munkába.”

(Budapest, fiatalabbak)

„A hal a fejtől bűzlik mindig, sok mém van, nem stadion kell, kórházakat fejlesszenek.”

(Budapest, fiatalabbak)

„A politika nem a családdal foglalkozik, az saját magával.”

(Budapest, fiatalabbak)

„A szülői munkaközösségek, ha valaki azt mondaná, hogy fessük ki együtt a termet, én hozom a festéket, te mit adsz bele. Az úgy nem sok, az úgy egy-egy ezres, az meg nem pénz.”

(Miskolc, fiatalabbak)

„Az mindegy, hogy honnan jövök, meg kell oldani, meg kell, más nincsen, aki megoldja”

(Budapest, fiatalabbak)



„Moderátor: Szerintetek melyik politikai párt foglalkozik leginkább a magyar nők problémáival? Van-e olyan párt?”

V: Szerintem kampányidőszakban mindenki.

V: Egyébként szerintem az a baj, hogy csak férfiak vannak a csúcson, és egy nő sincsen.

V: Ott van Szél Bernadett.

V: De ha egy olyan nő lenne a csúcson, az karrierista lenne, az még inkább azt mondaná, hogy nem 3, max. 1, utána köttesd el magad. Ha nő, akkor az tuti karrierista lenne, nem a családcentrikus, hogy igen, akkor csak 9-től 3-ig dolgozzál, hogy reggel el tud vinni a gyereket óvodába, iskolába, bölcsődébe, el tud járni bevásárolni, és mire hazaérnek legyen kaja. Biztos, hogy nem így működne.

V: Szerintem erre vannak kezdeményezések, de nem vagyok annyira jártas ebben. A médiából lehet, hogy csak jön le a sok pozitívum, meg az ígélet, de szerintem ezekre mind van most is kezdeményezés kormányzatilag is, hogy visszamehetnek a nők akár GYES, GYED alatt. Nincs ilyen? Hogy elég 6 órát vállalni, és akkor megkapod a GYES-t is a fizetés mellé. Nekem ilyenek. Nem így van?”

(Miskolc, fiatalabbak)

**A fókuszcsoportos
kutatás következtetései**

A résztvevők problémáikat jellemzően nem női problémának látják, nem nőként fogalmazzák meg – viszont kívülről rátekintve pontosan megállapítható, hogy számos probléma háttérében a nemek közti egyenlőtlen viszonyok állnak, illetve az, hogy a hazai foglalkoztatás- és szociálpolitika vak a nők férfiakétól eltérő élethelyzetére.

Ugyanakkor mindegyik csoportban előkerültek kimondottan olyan problémák is már az első említések között, amelyekkel jellemzően a nők szembesülnek: ilyen volt **az idősgondozás; az, hogy a munkáltatók nem tolerálják a gyerekekkel járó feladatokat; a nemek közti bérkülönbség; a krónikus időhiány a gyerekek miatt és az egyedülálló anyák helyzete**. Mindezek hangsúlyosan előkerültek a kérdőíves kutatásban is.

A munkahelyi körülményeket mindenhol nagyon kemény szavakkal írták le: **kiszípolozás, kizsákmányolás, rabszolgaság**.

A munka világa az egyik legproblematiszabb terület. Mindenütt előjött, hogy a munkahelyi szervezetekben, hierarchiákban **a nők minden életszakaszban tapasztalnak hátrányos megkülönböztetést**. Akinek van állása, számos nehézséggel kell, hogy megküzdjön annak érdekében, hogy azt megtartsa. **A nemek közti bérkülönbség igazságtalansága** is említésre került majdnem mindegyik csoportban.

A gondoskodás témája rendkívül hangsúlyosan jött elő. Erre a kérdőíves kutatás is rezonál.

Szociális ellátórendszerek és megfelelő segítség hiányában legtöbbször családon belül kell megoldani **a fogyatékosok, betegek, idősek gondozását**. Ezzel a feladattal a nők teljesen magukra maradnak, sokszor egészséges gyerekeik ellátása mellett.

A gondoskodási feladatok hatalmas feszültségforrást jelentenek a munkaerő-piaci részvétel vonatkozásában. Mindez túlmutat a szokásos „munka és magánélet összeegyeztetése” kereten: nem pusztán időmenedzselési kihívást látnak benne, hanem kibékíthetetlen ellentétet. A munkáltató is ellenérdekelt: az „ideális munkavállaló” képe összeegyeztethetetlen a gondoskodási feladattal rendelkezők életével.

Ugyanakkor ezt a résztvevők nem az emancipációjuk kerékkötőjeként fogalmazzák meg, hanem igazságtalanságként: ők szeretnék a családjukkal lenni, de nem lehet.



„Háromgyerekes anyukaként nem engedhetem meg magamnak, hogy beszéljek, főnöknek én is beszólok, voltam pár helyen, a gyerekek miatt, akik felnőttek igazából, mindenhol megkapod, 45 éves vagy, nem biztos, hogy kellesz te már, nem kell a három gyerek sem, ott az ajtó. És egy-két hitellel a nyakadban nem teheted meg.”

(BUDAPEST, FIATALABBAK)

Kirajzolódott, hogy a jelen gazdasági-társadalmi viszonyai, köztük a kizsákmányoló munkakörülmények között **hamis az az elképzelés, hogy a munkaerő-piaci részvételen keresztül megvalósul az emancipáció.**

Csak azoknak a nőknek van esélye érvényesülni, akik nem rendelkeznek gondoskodási feladatokkal, vagy van támogató rokon hálójuk, esetleg megengedhetik maguknak, hogy bébiszittert/idősgondozót fizessenek – jellemzően alacsonyabb társadalmi rétegbe tartozó nőket.

Az „ideális munkavállaló” éthosza a magánélet szférájába számúzi a gondoskodást, azt pedig leválasztja a munka világról. Épp ezért nem elegendőek azok a törekvések és üzenetek sem, amelyek a férfiakat bátorítják arra, hogy vegyék ki jobban a részüket a házimunkából és a gyereknevelésből: **rendszerszinten nem adottak a feltételei a gondoskodásnak**, végezze bár férfi vagy nő. Ezen a kötelezően bevezetendő apahónapok, vagy a „pelenkáz, tovább élsz”-kampányok önmagukban nem segítenek.

A gondoskodás témája nemcsak a kisgyerekgondozás vonatkozásában merült fel: **a tartósan beteg vagy idős hozzátartozó ápolása; a háztartási munka; illetve tágabban az emberi kapcsolatok ápolása** is ugyanezen csoportba tartozik élményszinten. A gondoskodási feladatok kiváltképp a „szendvicsgenerációt”, azaz azokat a 40–60 éveseket sújtják, akik egyszerre gondoskodnak (még) a gyerekeikről és (már) az idős szüleikről, anyósukról-apósukról is. Ez a feszültség akkor is fennáll, ha a szülő nem szorul állandó ápolásra: idő hiányában a szeretetváltás fenntartása is sérül.

A hagyományos nemi szerepeket nem kérdőjelezi meg. A gondoskodás feladatát például elsősorban női feladatnak látják.

A jellemzően nőket sújtó társadalmi hátrányokat megfogalmazzák, de **túlnyomórészt nem „hátrányként” artikulálják, és nem a férfikkal antagónizálva** (pl. elnyomás, férfiuralom) írják le a jelenségeket.

„Nekik sem könnyű, mert nekik olyan elvárások, hogy ugye családfenntartó. Vannak a tradicionális szerepek, és nekik sem könnyű megfelelni. Nem gondolom, hogy nekik könnyebb. Mondhatjuk azt, hogy a gyerekek nem foglalkoznak annyit, szerintem ez igaz is, de nem is az ő dolga alapjáraton.” (Miskolc, fiatalabbak)

A partnertől való anyagi függés többször előkerült – és nem csak abban az összefüggésben, hogy ez megnehezíti a bántalmazó kapcsolatból való kilépést. A függő helyzet azt eredményezi, hogy a nők nehezebben váltanak (párkapcsolatban, munkahelyen).

„Egy kapcsolatban sokszor azért vannak benne, mert félnek lépni, anyagi gondok miatt sokszor. És amikor újra keresnek párt, kompromisszumot kötnek, mert egyedül nem lehet három gyerekkel élni, nem lehet.” (Budapest, idősebbek)

A gyerekvállalás ösztönzésével kapcsolatos kormányzati kommunikáció számunkra meglepő módon mindegyik csoportban téma volt. Kevésbé az autonómia és női önrendelkezés, mint **inkább a megélhetés feltételei felől bírálták:** nem engedhetnek meg maguknak három gyereket. További fontos kritikai szempont volt, hogy **ellentmondást látnak a kommunikációs üzenetek intenzitása és a valós segítség mértéke között** (például a gyerekvállalásban ellenérdekelte munkáltatóval szemben).

A családon belüli erőszak témája is kiemelt szerepet kapott a nők elbeszéléseiben. Nők tömegeit érintő ügyként nem lehet a politikában sem figyelmen kívül hagyni.

A hosszan sorolt problémák és történetek **erős létbizonytalanságot és az államban, valamint a politikában való bizalom hiányát** tükrözték. Ebben a helyzetben nem meglepő, hogy a biztonság hagyományos terei felértékelődnek – köztük a hagyományos nemi szerepek is.

Egyedül a családok és a kisközösségek jelentenek bizalmi hálót. A kisközösségi szervezkedés az, amiben hisznek. Az említett pozitív példák mind ehhez a szinthez kapcsolódtak, például hogy Dombóváron egy taxitársaság megszervezte, hogy az idősek el tudjanak jutni a temetőbe, vagy hogy a budapesti 8. kerületben működik egy filmklub kerületi lakosoknak heti rendszerességgel. **Megkerülhetetlen, hogy a politikai aktoroknak legyen mondanivalója arról, hogyan lehet ezt a szintet megerősíteni.**

Mindez azért is különösen fontos, mert a csoportok közti konfliktusok és az ebben rejlő düh nagy robbanás potenciállal bír. Ahogy azt később látni fogjuk, az interjúk említései ráerősítettek a kérdőíves kutatás eredményei: a jóléti sovinizmus üzenetei visszhangra találnak a társadalomban.

Összességében **a materiális kérdések dominálják a problémaérzékelést, szemben a szimbolikus ügyekkel.** Vagyis például a szexizmus, a nők tárgyiasító médiareprezentációja vagy alacsony politikai képviselete nem, vagy csak elvétve fordul elő, szemben az anyagi természetű problémákkal, mint amilyen **az elszegényedés veszélye, az anyagi függés a partnertől, a nemek közti bérkülönbség és a munkaerő-piaci kiszolgáltatottság.**

A kérdőíves kutatás eredményei

1. Módszertani tudnivalók

A kutatás kérdőíves szakasza a fókuszcsoportokban feltárt eredményeken, az ott markánsan felbukkanó női problémákon, nőket érintő ügyeken alapszik. Annak érdekében, hogy kiderüljön, **mennyire elterjedtek a felmerülő problémák, és milyen a társadalmi megítélésük** (ilyen jellegű statisztikai általánosítások megtételére a fókuszcsoportos vizsgálat nem alkalmas), **nagymintás kérdőíves kutatással egészítettük ki a fókuszcsoport eredményeit.**

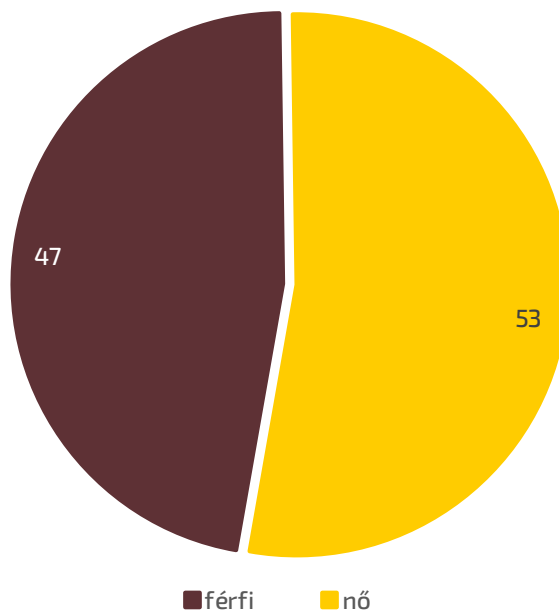
A kvalitatív és a kvantitatív kutatási módszerek így kölcsönösen kiegészítették egymást: a fókuszcsoportos kutatással felderítettük azokat az élethelyzeteket, amelyeknek elterjedtségét és megítélését aztán a kérdőíves kutatással tártuk fel. A kérdőíves kutatás arra is lehetőséget nyújtott, hogy megvizsgáljuk, **milyen tényezők befolyásolják, hogy élesebben vagy gyengébben észlelnék a társadalom tagjai egyes problémákat**, és mennyire ismerik el, hogy ezek problémát jelentenek a nők számára. Míg a fókuszcsoportos kutatásban csak nők vettek részt, addig **a kérdőíves kutatással a teljes felnőtt magyar társadalomról, nőkről és férfiakról is** képet kaptunk.

A kérdőíves adatfelvétel **kérdezőbiztossal, személyesen, lappal** segített CAPI (computer assisted personal interview) kérdezést jelentett. A válaszadókat **2017. december 6-14-e között** keresték fel a kérdezőbiztosok. A **1000 fős minta** nem, korcsoport, lakóhely településtípusa és iskolai végzettség (súlyváltozók) mentén **jól reprezentálja a 18 év feletti magyar lakosságot**. A mintába csak 18 évnél idősebb személyek kerülhettek be, akiket rétegzett mintavétellel választottunk ki. A mintavételi hiba becslése a teljes mintára 95 százalékos konfidenciaintervallum mellett legfeljebb $\pm 3,2$ százalékpont, azaz 95%-os valószínűséggel várhatóan ezen az értéktartományon belülre esne a vizsgált arány, ha a populáció összes tagjától be tudtuk volna gyűjteni a szóban forgó információt. A mintavételből fakadó, a populáció összetételétől való eltéréseket a már említett súlyváltozók mentén ún. iteratív arányos illesztési eljárással korrigáltuk. Amennyiben azt külön nem jelezzük, a bemutatott grafikonok az összes megkérdezettre, illetve átlagok esetén az összes érvényes – nem válaszhiányos („nem tudja” – NT) vagy válasszomtagadó („nem válaszol” – NV) – válaszadóra vonatkoznak. Az ábrákon kerekített eredményeket közlünk, százalékértékek esetén a kerekítésből fakadóan lehetséges, hogy a százalékértékek összege nem pontosan 100 százalék.

Az 1–7. ábrán a minta összetétele látható a fontosabb szocio-demográfiai változók mentén. Az elemzésünk szempontjából fontosnak tartottuk külön belevenni a „hat éven aluli gyerek van-e a háztartásban” változót. A gazdasági aktivitás mentén létrehozott csoportokban az aktívak között a foglalkoztatott, az inaktívak között a GYES-en, GYED-en lévők, a munkanélküliek, a tanulók, a rokkantnyugdíjasok, a háztartásbeliek és az egyéb inaktívak találhatók, míg nyugdíjasok alatt az öregségi nyugdíjasokat értjük. Az adatok elemzése során végig nő–férfi bontásban mutatjuk be az eredményeket. A bemutatott kapcsolatok, amennyiben azt külön nem jelezzük, 5 százalékos szignifikanciaszint mellett szignifikánsak, erősségükre az elemzés szövegében teszünk utalást, így segítve az adatok értelmezését.

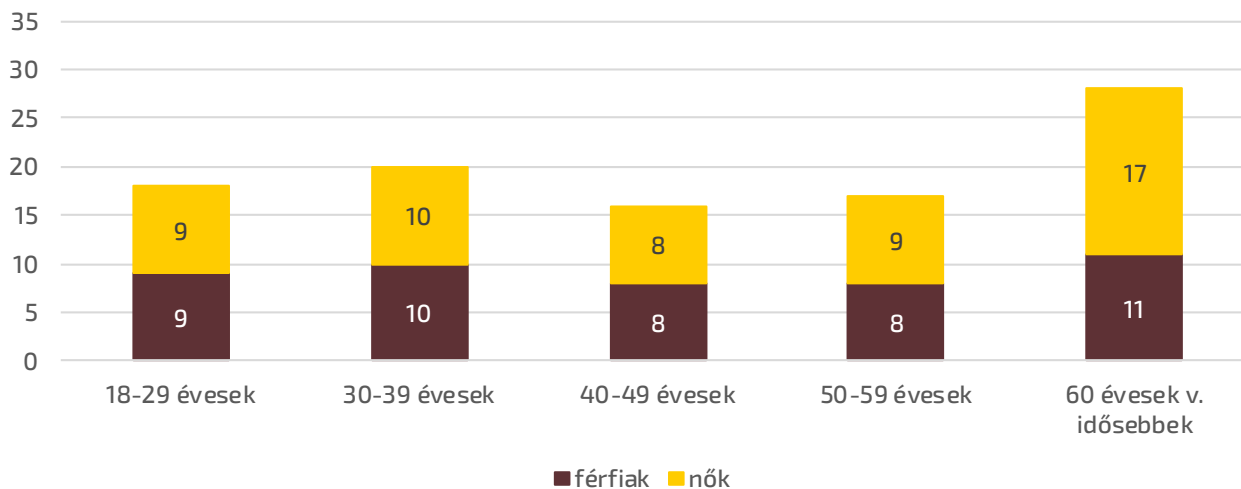
1. ábra:

A minta nem szerinti összetétele (%)



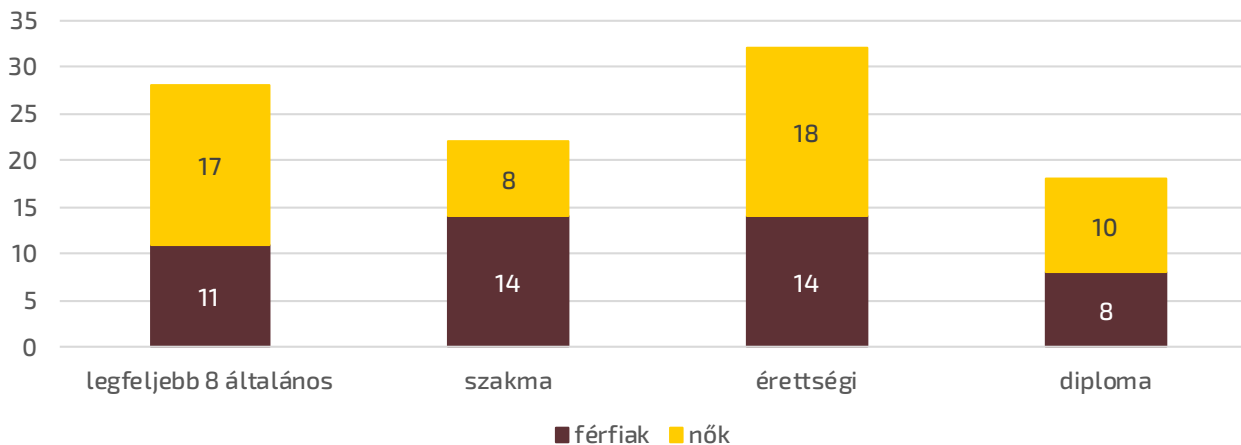
2. ábra:

A minta korcsoportok és nem szerinti összetétele (%)

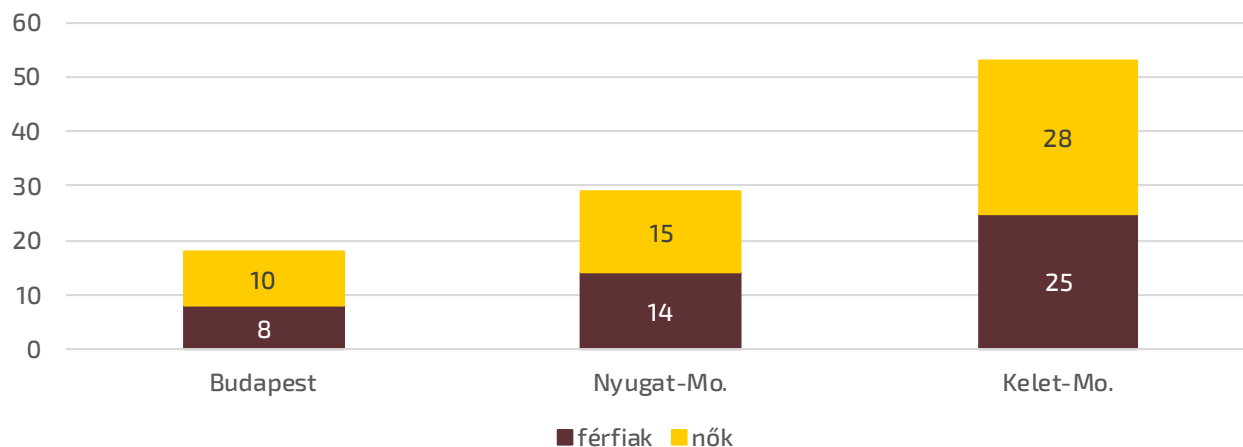


3. ábra:

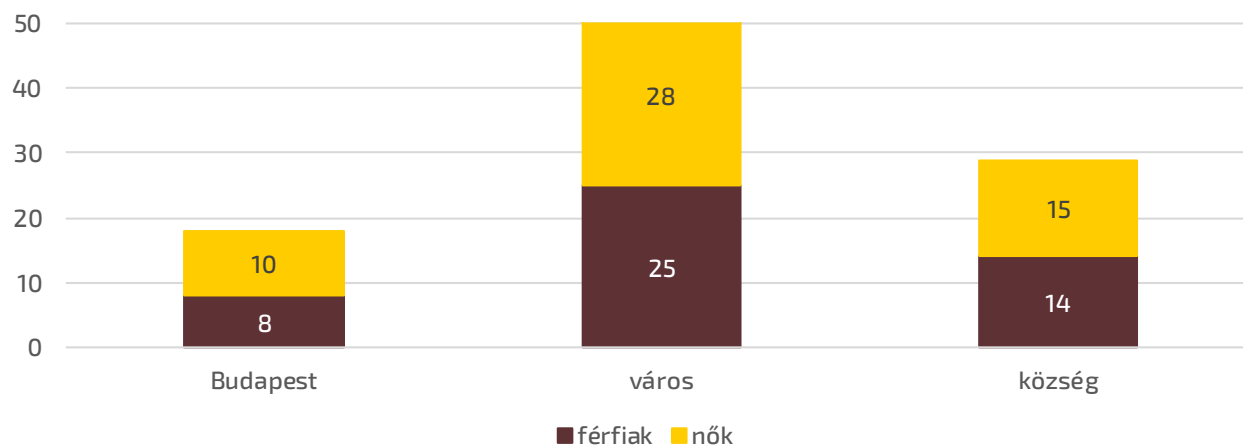
A minta iskolai végzettség és nem szerinti összetétele (%)



4. ábra:

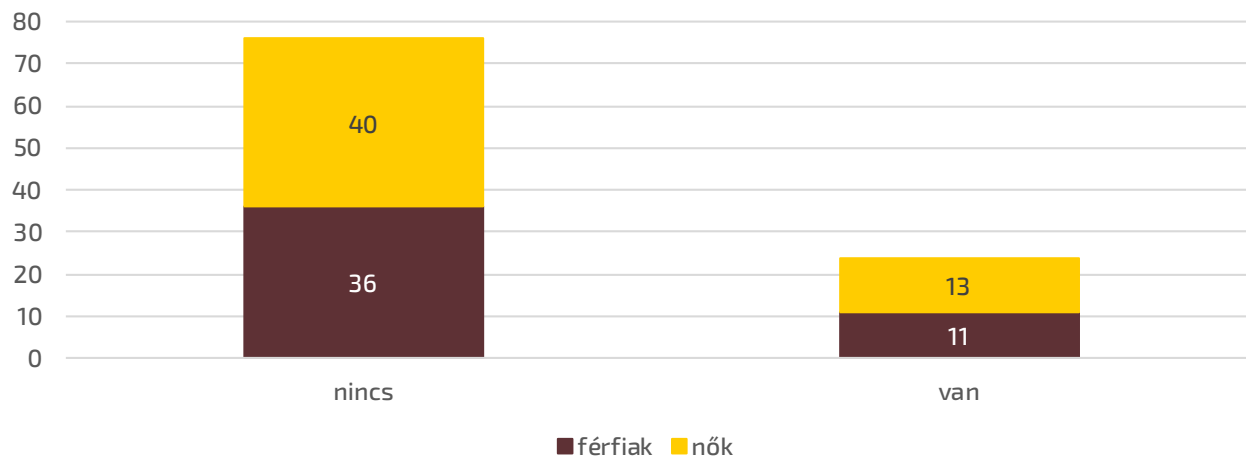
A minta régió és nem szerinti összetétele (%)

5. ábra:

A minta településtípus és nem szerinti összetétele (%)

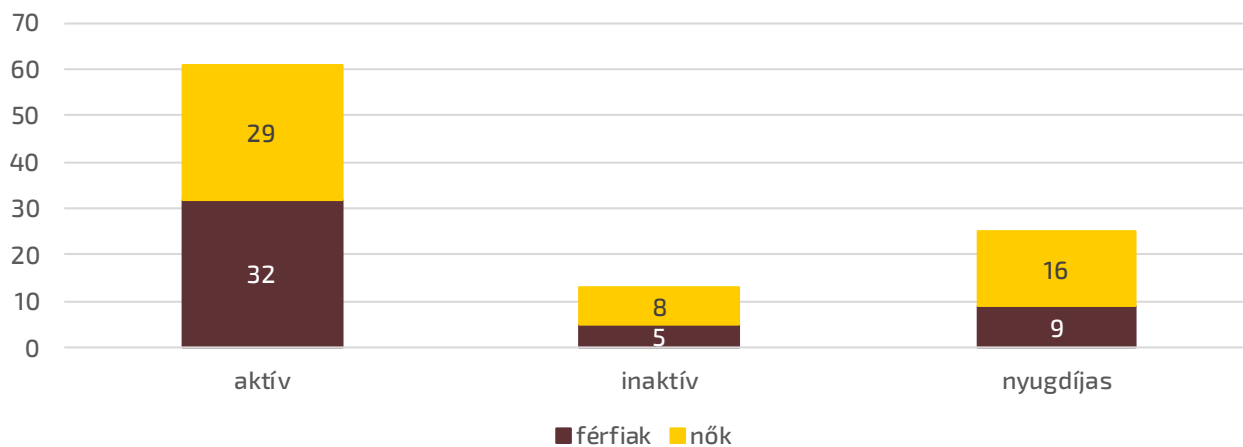
6. ábra:

A minta összetétele nem és aszerint, hogy van-e hat éven aluli gyerek a háztartásban (%)



7. ábra:

A minta gazdasági aktivitás és nem szerinti összetétele (%)



2017 decemberében az összes megkérdezett körében az 8. ábrán látható módon állt az egyes pártok támogatottsága.

Nők és férfiak között nincs szignifikáns különbség abban, hogy mely pártokra szavaznak, azaz az egyes szavazói csoportokon belül nők és férfiak aránya nem különbözik érdemben az összes megkérdezettben belüli nő-férfi aránytól. Nincs ma olyan párt Magyarországon, amelynek szavazói között akár a nők, akár a férfiak felülreprezentáltak lennének. **Nincs olyan párt, amely a hazai nők vagy férfiak csoportját jobban megszólítaná.**

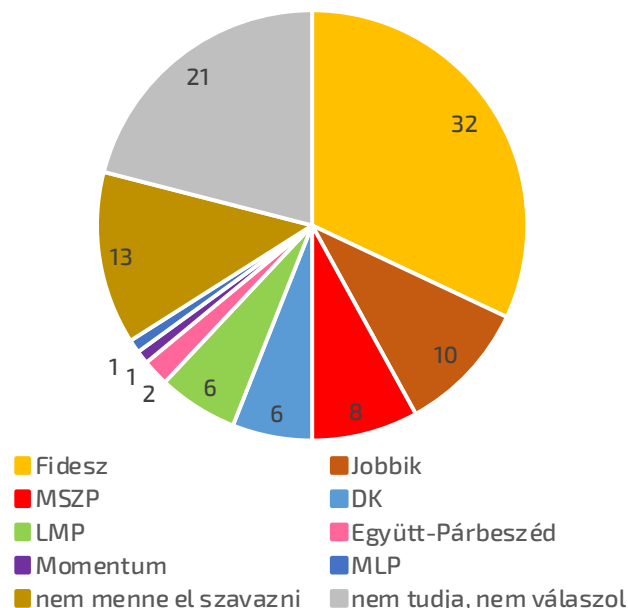
Azt a közkeletű nézetet például, mely szerint a Jobbik egy „tesztoszteron” párt, amelynek választói inkább a férfiak köréből kerülnek ki, nem igazolta a mérésünk.

Nagyon **halvány jelei vannak annak, hogy egyes pártok valamilyen speciális női vagy férfi alcsoport körében sikeresebbek az átlagnál**, az eredményeink pedig jellemzően szembemennek a közvélekedéssel. Korosztályok között nem találtunk érdemi eltérést abban, hogy az egyes korcsoportok tagjai milyen pártra mekkora arányban szavaznak. A Fidesz szavazói között az átlagosnál valamivel nagyobb arányban vannak jelen a fővárosi, illetve diplomás férfiak, valamint a városi nők. A Jobbik szavazói között a legfeljebb 8 osztállyal rendelkező nők vannak enyhén felülreprezentálva. Az MSZP támogatóinak körében a kelet-magyarországi, szakmunkás, foglalkoztatott férfiak jelentek meg az átlagnál egy kissé nagyobb arányban. Az LMP szavazói körében a legfeljebb 8 osztállyal rendelkező, illetve nyugdíjas férfiak, valamint a községekben élő nők a felülreprezentáltak. A DK támogatói között az alacsonyabb iskolai végzettségű férfiak, az egyéb liberális kispártokat a fővárosi nők támogatják valamivel nagyobb arányban.

A hat éven aluli gyerekekkel élő nők körében felülreprezentáltak azok, akik nem tudtak vagy nem akartak olyan, számukra szimpatikus pártot megnevezni, amelyet a voksukkal is támogatnának. Pedig, mint azt látni fogjuk, számos olyan problémát fogalmaztak meg, amelyek politikai megoldásra várnának.

8. ábra:

Ha most vasárnap lennének a választások, a következő pártok közül melyikre szavazna? (2017. december, összes megkérdezett, %)



2. Problémák – női problémák

A kérdőívet is a problémák általános felmérésével kezdtük, nyitott kérdésben kérdeztünk rá arra, melyek a legfontosabb problémáik a hozzájuk hasonló helyzetű embereknek.

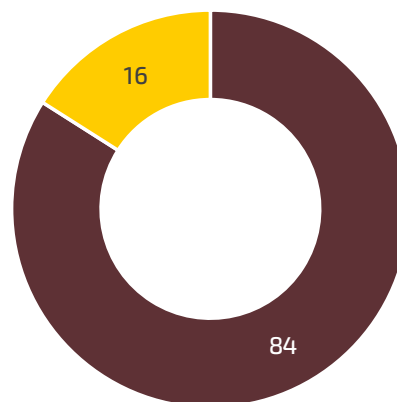
Az Ön véleménye szerint melyek azok a legfontosabb problémák, amelyekkel ma Magyarországon az önhöz hasonló helyzetben élő embereknek szembe kell nézniük? (nyitott kérdés, spontán válaszok, legfeljebb 5 válasz – 10. ábra)

A válaszadók jelentős többsége, tízből nyolc ember megemlített valamilyen fontos problémát. A különböző társadalmi csoportok között nincs érdemi eltérés abban, hogy tudnak-e említeni problémát, azaz például státusztól és nemtől is független az, hogy kik tudják egy ilyen kérdőíves kutatás keretei között a problémákat megfogalmazni.

Egy válaszadó legfeljebb öt problémát említhetett – végül 2550 válasz érkezett a maximális 5000-ból. Ezeket témák szerint csoportosítottuk. A magyar társadalom nagy tömegeire jellemző egzisztenciális bizonytalanság lassan közhelyszámba megy a hasonló jellegű kutatások kiértékelésekor. Ez köszön vissza a 10. ábráról, amely a spontán válaszok megoszlását mutatja. **Az említett problémák több mint fele a megélhetéssel, a munkahellyel vagy annak hiányával függött össze.** Hogy mennyire dominál ez a kérdéskör, jól mutatja, hogy a szintén „slágertémának” tartott egészségügy, amely a harmadik leggyakrabban említett probléma volt, a válaszok mindössze nyolc százalékában került elő.

A spontán említett problémák mindössze két százaléka volt kifejezetten nőket érintő nehézség. Ezek közé olyanok tartoztak, mint hogy „nincs elég óvoda, bölcsőde” vagy „fárasztó háztartási munkák” terhe van a nők vállán. A női problémák alacsony arányú említése vélhetően annak a jele, hogy **a hazai lakosság életében a tipikusan nőkhöz kötődő problémák súlya – hasonlóan sok egyéb problémához – eltorpúl az anyagi jellegű nehézségek mellett.** Ám, ahogyan azt majd nemsokára látni fogjuk, ez korántsem jelenti azt, hogy a válaszadók ne érzékelnék a nők életét megnehezítő helyzeteket.

9. ábra (%)



■ említett problémát
■ nem tudja, nem válaszol

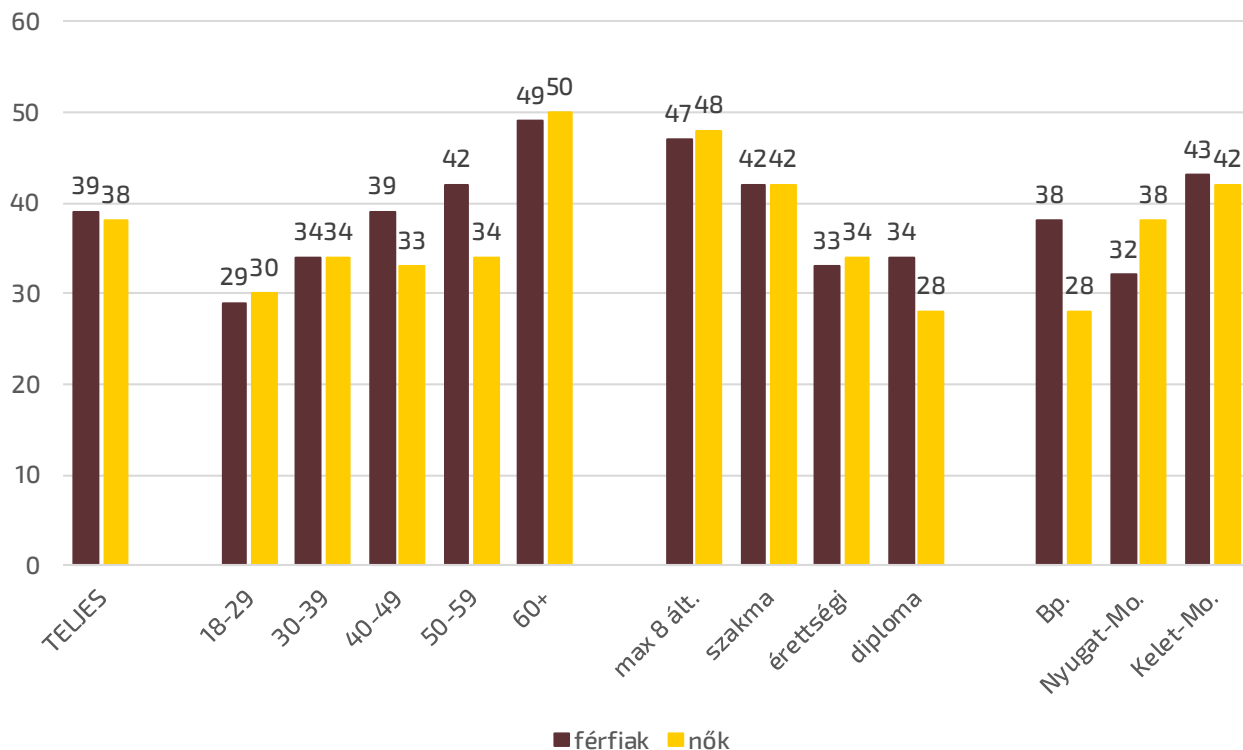
10. ábra:

Említett problémák megoszlása**(spontán válaszok, összes említett probléma száma = 2550)**

A megélhetéssel kapcsolatos problémák említettsége jellemzően életkor és iskolai végzettség mentén mutat különbségeket, továbbá érdemi regionális különbségek is megfigyelhetők: **a korral nő, az iskolai végzettség növekedésével csökken** az említettség; **Kelet-Magyarországon jellemzőbb**, mint az ország nyugati felében vagy

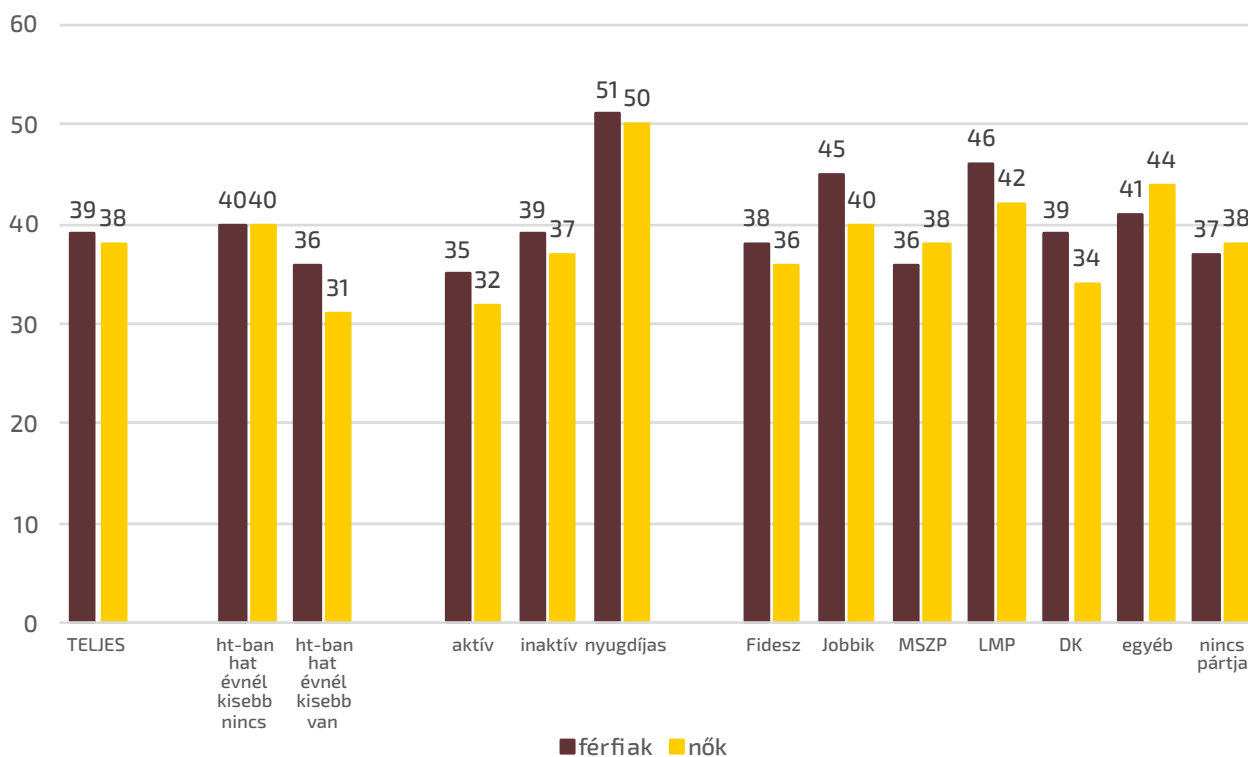
11-12. ábra

Az Ön véleménye szerint melyek azok a legfontosabb problémák, amelyekkel ma Magyarországon az fizetések, hitelek, szegénység” (összes említett problémán belüli arány, %)



a fővárosban; és a **nyugdíjasok** említették legtöbbször az eltérő gazdasági helyzetű válaszadók közül. Az anyagi jellegű problémák észlelésében **nem beszélhetünk számottevő különbségről a nemek között.**

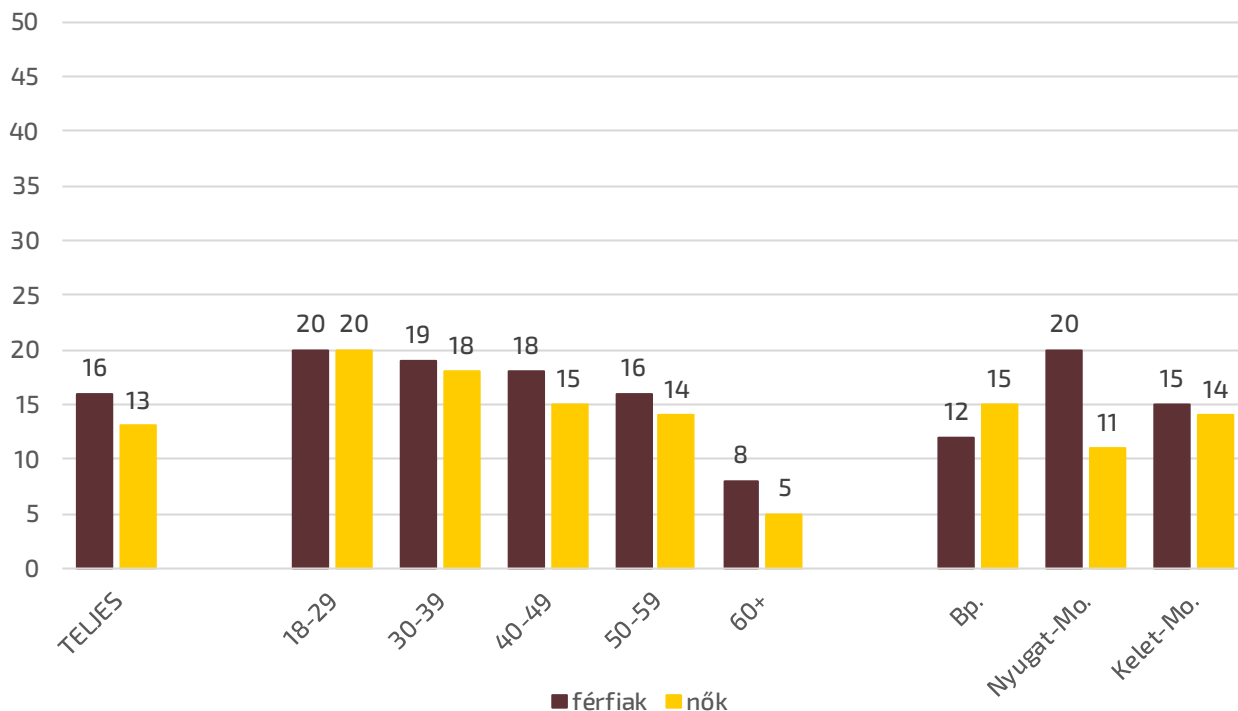
Önhöz hasonló helyzetben élő embereknek szembe kell nézniük? „Megélhetés, drágaság, alacsony



A megfelelő munkahellyel vagy annak hiányával, a munkanélküliséggel, az ebből fakadó stresszel kapcsolatos problémák említettsége korosztálybeli és regionális különbségeket mutat: értelemszerűen ezt az aktív korúak említették magasabb arányban. A munkahellyel összefüggő nehézségeket a férfiak valamivel többször említették, a nyugat-magyarországi régióban számottevőbb eltérés látható nők és férfiak vélekedése között.

13. ábra:

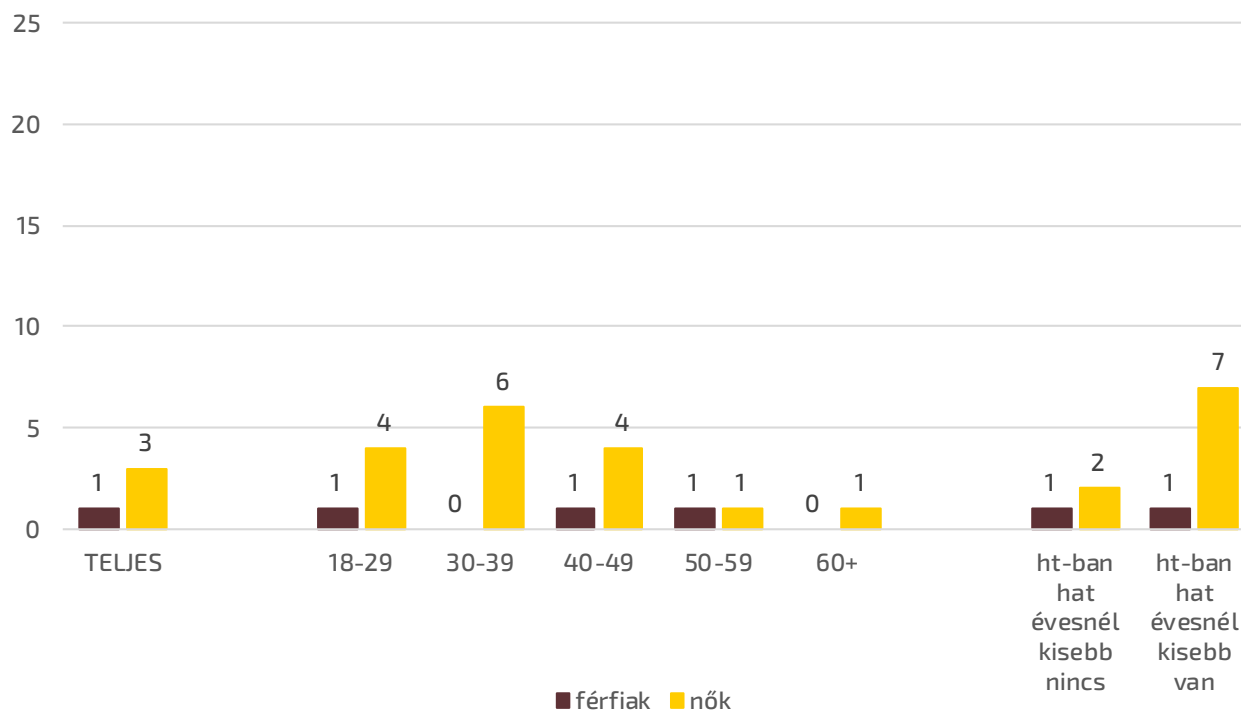
Az Ön véleménye szerint melyek azok a legfontosabb problémák, amelyekkel ma Magyarországon az Önhöz hasonló helyzetben élő embereknek szembe kell nézniük? „Munkahely (hiánya), munkanélküliség” (összes említett problémán belüli arány, %)



A nőket érintő problémák spontán említése jellemzőbb a nőkre, de a körükben is elhanyagolható mértékű. A **30–39 éves**, valamint a **hat éven aluli kisgyerekkel élő nők körében valamivel magasabb** az említettségük ezeknek a problémáknak. A spontán felhozott női problémák között főként a kisgyerekes nők munkába állását, a nőkre háruló kettős terhet, valamint a nemek közti béregyenlőtlenségeket említették.

14. ábra:

Az Ön véleménye szerint melyek azok a legfontosabb problémák, amikkel ma Magyarországon az Önhöz hasonló helyzetben élő embereknek szembe kell nézniük? „Női problémák” (összes említett problémán belüli arány, %)



Melyek azok a legfontosabb problémák, amelyekkel ma Magyarországon az Önhöz hasonló helyzetben élő nőknek kell leginkább szembenézniük? (nyitott kérdés, spontán válaszok, legfeljebb 5 válasz)

Az általános problémák megosztása után arra kértük a válaszadókat, hogy gondoljanak az övékhez hasonló helyzetű nőkre, és mondják el, hogy nekik milyen problémákkal kell szembenézniük. Miközben az előző kérdésnél láttuk, hogy a spontán említett problémák mindössze két százaléka volt speciális női problémának tekinthető, addig a konkrét kérdés hatására már jóval többen tudtak női problémákat említeni.

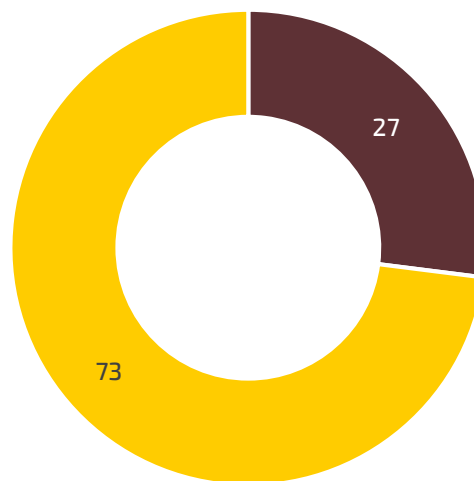
Igaz ugyanakkor az is, hogy míg általános problémát tízből nyolc, addig nők életével kapcsolatos problémát spontán módon már csak tízből három válaszadó tudott magától említeni. Ez megerősíti azt az előbbieken látott eredményt, hogy **a nők életével kapcsolatos problémák érzékelését háttérbe szorítják a válaszadók által érzékelt egyéb társadalmi ügyek, nehézségek**. Ez azonban, ahogyan azt majd a későbbiekben bemutatjuk, nem azt jelenti, hogy ne gondolnának problémaként a nemek közti társadalmi egyenlőtlenségekből fakadó, a nők hátrányos helyzetével kapcsolatos nehézségekre.

Míg az általános problémák esetében minden vizsgált réteg képes volt megfogalmazni az őket érintő problémákat, ez a női problémákkal nem így történt.

Ám a válaszadási különbségek nem férfiak és nők között húzódnak. A kérdőív nem igazolta **azt a feltevést, miszerint nők és férfiak világa két eltérő valóságot jelentene, és emiatt a férfiak ne látnák nők problémáit**.

15. ábra:

A minta megoszlása a nőket érintő problémák említettsége alapján (összes megkérdezett, %)

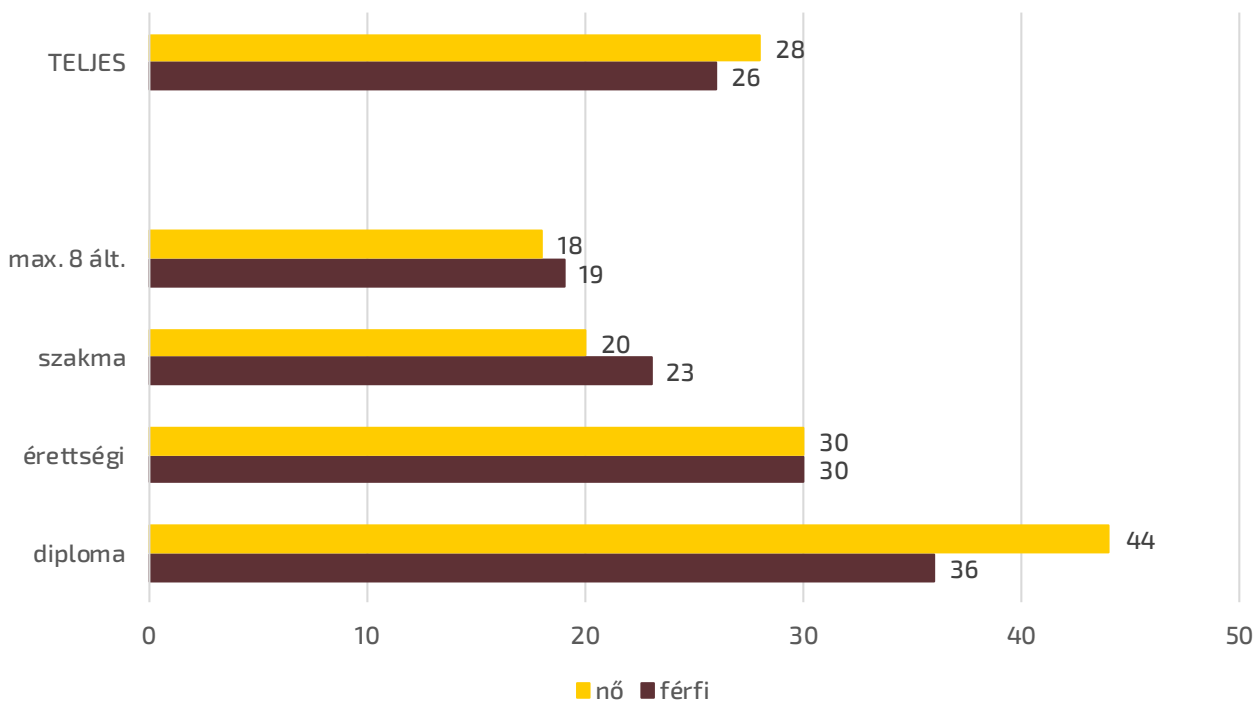


■ említ női problémát
■ nem tudja, nem válaszol

Ehelyett egy furcsa „**Máté-effektus**” rajzolódik ki a szemünk előtt (16. ábra): akinek „van”, azaz magasabb végzettséggel bír, annak képessége is több van arra, hogy megfogalmazza a környezetében élő nőket érintő problémákat – míg akinek „nincs”, annak a képessége is korlátozottabb arra, hogy megnevezze, milyen nehézségekkel kell szembenéznie a hozzá hasonló nőknek. Jól mutatja ezt, hogy **egy diplomás nő közel háromszor akkora valószínűséggel említett problémát, mint egy legfeljebb 8 osztállyal rendelkező nő**. Ugyanez az arány a hasonló iskolai végzettségű férfiak esetében is közel kétszeres.

16. ábra:

A nőket érintő problémákat említeni tudók aránya iskolai végzettség és nem szerint (%)



A fókuszcsoportokban látottaknak megfelelően színesedett a problématérkép akkor, amikor arra kértük a válaszadókat, hogy **speciális női problémákat** említsenek, amelyekkel a hozzájuk hasonló társadalmi helyzetben lévő nők szembesülnek. A válaszok részletes elemzését azért tartjuk fontosnak, mert a kérdőíves kutatásokban jellemzően egy előre megadott problémalistával kapcsolatosan kérdezik meg a válaszadók véleményét. Így kisebb terük van arra, hogy a saját problémáikat megjelenítsék, adott esetben új, korábban kevésbé látható problémákat említsenek.

Az említett **női problémák jelentős hányada**, közel negyede **nem specifikusan női, csupán a nőket is érintő probléma**. Ide tartozott a legnagyobb említettségű problémacsoport, amely általános problémafelvetéseket tartalmazott **az anyagi nehézségekkel, megélhetéssel** kapcsolatosan. Ehhez kapcsolódott minden tizedik említett probléma is, amely a **munkahelyekkel, azok hiányával** és a munkanélküliséggel összefüggő problémákat említette női problémaként.

A **legnagyobb arányban említett, valóban specifikusan nőinek** mondható **problémacsoport a munka és a magánélet feszültsége**. Ezek a válaszok azt emelték ki, hogy a nőknek nehéz egyszerre megfelelni az otthoni és a munkahelyi szférában megjelenő elvárásoknak.

A második, az említett problémák 10 százalékát kitevő női problémacsoport olyan felvetéseket tartalmazott, amelyek **általánosságban utaltak a nők és férfiak közti társadalmi egyenlőtlenségre**, amelyek negatív következményei a nőket sújtják. Ezekben a válaszokban nem jelentek meg konkrét problémák: általánosan írták le a válaszok azt a társadalmi rendszert és működési mechanizmusait, amely a nemek közötti hierarchikus viszonyokat létrehozta és fenntartja. A képzeletbeli dobogó harmadik fokára **a kisgyerek megszületése után a munkaerő-piacra való visszatérést/belépést érintő problémák** kerültek.

Azok az ügyek és problémák, mint például a nők elleni erőszak vagy szexuális zaklatás, amelyek ellen hosszabb vagy rövidebb ideje több konkrét szervezet, illetve civil kezdeményezés is fellép, alacsonyabb említettséggel bírnak. Bár a fókuszcsoportokban azt láttuk, hogy a téma, legalábbis a nők elleni erőszak napirenden van, viszont ha a teljes lakosságot nézzük, említettsége alacsonynak mondható. Ennek oka nem biztos, hogy az érdektelenségben vagy az érzékelés hiányában keresendő. Elképzelhető, hogy ezeket az ügyeket még mindig inkább magánügynek tartja a közvélemény, éppen ezért a válaszadók sem sorolják azt olyan problémák közé, amelynek tárgyalása vagy megoldása a közösség ügye is egyben. Ezek az ügyek az összes említett női problémának 5 százalékát tették ki.

A női problémák észlelésében nincs érdemleges különbség nők és férfiak között, azaz azok a nők és férfiak, akik tudtak valamilyen problémát említeni, nagyon hasonló arányban említették a különféle női problémákat. Egyedül a megélhetés és a rossz anyagi helyzet említettségében figyelhető meg kis különbség, ezt a nők nagyobb arányban említették (17 százalék), mint a férfiak (12 százalék).

Melyek azok a legfontosabb problémák, amikkel ma Magyarországon az Önhöz hasonló helyzetben élő **nőknek** kell leginkább szembe nézniük? (nyitott kérdés, legfeljebb 5 válasz)

17. ábra:

Említett női problémák megoszlása (összes említett női probléma = 688)



A következőkben nők különböző csoportjain belül mutatjuk meg, hogy mi volt a leggyakrabban említett öt problémakör.

Bár minden női korcsoportban a megélhetési nehézségek vagy a munkahelyek hiányával kapcsolatos általános problémák kerültek az első vagy a második helyre, a női problémák említettségének gyakoriságából **kirajzolódnak korosztályspecifikus női problémák** is.

A **munka és a magánélet feszültsége** a legfiatalabb korcsoportban már befért a TOP5 probléma közé, és **a legemlítettebb problémacsoport lett a 40-49 éves nők körében**. Az idősebb korcsoportokban ismét visszaesik az említettsége.

Az 50-59 éves korosztály női tagjai eddigi életszakaszaik során lényegében a nőket érő összes hátránnyal szembe nézhettek, így érthető, hogy a **körükben a leggyakoribb a rendszerszintű, nőkkel szembeni igazságtalanság** mint női probléma **említettsége**. A magas említettségi arányt az is magyarázhatja, hogy inkább általánosságok szintjén, és kevésbé konkrét probléma említésével írják le a tapasztalataikat.

1. táblázat:
Leggyakrabban említett TOP5 probléma és az említettség aránya korcsoport mentén a nők körében

	18-29 éves	30-39 éves	40-49 éves	50-59 éves	60 éves vagy idősebb
1.	megélhetés, anyagiak (16%)	megélhetés, anyagiak (22%)	munka-magánélet feszültség (16%)	diszkrimináció (19%)	megélhetés, anyagiak (24%)
2.	GYES/GYED utáni munka (16%)	munka-magánélet feszültség (15%)	munkahelyek, munkanélküliség (16%)	megélhetés, anyagiak (10%)	munkahelyek, munkanélküliség (8%)
3.	munkahelyek, munkanélküliség (16%)	munkahelyek, munkanélküliség (10%)	megélhetés, anyagiak (12%)	munka-magánélet feszültség (9%)	magány (8%)
4.	diszkrimináció (9%)	diszkrimináció (9%)	diszkrimináció (6%)	GYES/GYED utáni munka (9%)	munka-magánélet feszültség (6%)
5.	munka-magánélet feszültség (9%)	egyéb (6%)	házimunka, háztartás (6%)	gyerekes nők helyzete (7%)	nyugdíjak (6%)

Általános eltérés, hogy míg **a magasabb végzettségű nők által észlelt problémák sokfélébbek, az alacsonyabb státuszú nőket inkább jellemzi problémaközösség.** Az alacsonyabb végzettségű nők körében ugyanis a leggyakrabban említett öt probléma az összes említés kétharmadát-háromnegyedét lefedi. Ezzel szemben az érettségizett vagy a diplomás nők esetében az említéseknek felét vagy még annál is kisebb hányadát teszik ki a leggyakoribb problémák.

A **megélhetés és az anyagiak** minden iskolai végzettség csoportban belefértek a TOP5 női probléma közé, **kiugró mértékben van jelen azonban a szakmunkás nők körében:** az általuk említett problémák minden harmadik eleme ezzel volt kapcsolatos.

Bár az említettség aránya a különböző iskolai végzettségű női csoportok körében körülbelül azonos, de **az iskolai végzettség növekedésével párhuzamosan egyre nagyobb a relatív súlya a munka-magánélet feszültségével összefüggő problémáknak.**

2. táblázat:

Leggyakrabban említett TOP5 probléma és az említettség aránya iskolai végzettség mentén a nők körében

	Legfeljebb 8 általános	Szakmunkás	Érettségi	Diplomás
1.	munkahelyek, munkanélküliség (18%)	megélhetés, anyagiak (35%)	megélhetés, anyagiak (18%)	munka-magánélet feszültség (12%)
2.	megélhetés, anyagiak (18%)	munkahelyek, munkanélküliség (12%)	diszkrimináció (13%)	munkahelyek, munkanélküliség (11%)
3.	diszkrimináció (11%)	munka-magánélet feszültség (9%)	munka-magánélet feszültség (11%)	GYES/GYED utáni munka (8%)
4.	munka-magánélet feszültség (10%)	diszkrimináció (9%)	GYES/GYED utáni munka (9%)	házimunka, háztartás (8%)
5.	GYES/GYED utáni munka (9%)	család (7%)	munkahelyek, munkanélküliség (8%)	megélhetés, anyagiak (8%)

A fővárosi és az ország többi pontján élő nők között figyelemreméltó eltérések láthatóak az észlelt női problémák tekintetében. Míg **a fővároson kívül mindenhol a megélhetéssel és anyagiakkal kapcsolatos nehézségek kerültek** a TOP5 női probléma első helyére, addig **a fővárosi nők jelentős része számára már a munka-magánélet feszültségével kapcsolatos nehézségek okoznak elsősorban problémát**, és ezt követik az anyagiakkal és a megélhetéssel összefüggő nehézségek.

3. táblázat:
Leggyakrabban említett TOP5 probléma és az említettség aránya a lakóhely régiója és településtípus mentén a nők körében

	Budapest	Nyugat-Magyarország	Kelet-Magyarország	város	község
1.	munka-magánélet feszültség (23%)	megélhetés, anyagiak (19%)	megélhetés, anyagiak (17%)	megélhetés, anyagiak (19%)	megélhetés, anyagiak (16%)
2.	megélhetés, anyagiak (13%)	munka-magánélet feszültség (11%)	munkahelyek, munkanélküliség (12%)	munkahelyek, munkanélküliség (13%)	diszkrimináció (12%)
3.	diszkrimináció (11%)	munkahelyek, munkanélküliség (10%)	diszkrimináció (11%)	diszkrimináció (8%)	munkahelyek, munkanélküliség (9%)
4.	GYES/GYED utáni munka (11%)	házimunka, háztartás (8%)	GYES/GYED utáni munka (8%)	munka-magánélet feszültség (8%)	gyerekes nők helyzete (9%)
5.	munkahelyek, munkanélküliség (9%)	gyerekes nők helyzete (7%)	egyéb (6%)	GYES/GYED utáni munka (7%)	egyéb (8%)

A gazdasági aktivitás jól láthatóan befolyásolja azt, hogy a nők milyen problémákkal küzdenek az életükben. A **foglalkoztatott nők** körében kerültek be egyedül a TOP5 probléma közé a **munka és magánélet feszültségét** övező nehézségek, **amelyek a megélhetéssel kapcsolatos problémákat követik**. Az **inaktív nők** körében az **általánosan érzékelt női hátrányok** említették a leginkább. A nyugdíjas nőkre jellemző speciális problémákkal – magány, nyugdíjakkal kapcsolatos problémák – a 60 év feletti nők vizsgálatánál már találkozhattunk, hiszen a két társadalmi csoport között jelentős átfedés van.

A **hat éven aluli kisgyerekekkel élő nők** kétszer annyiszor említették a **munka-magánélet feszültségének problémáját**, mint azok a nők, akikkel nem él hat éven aluli gyerek. Nem nagyobb viszont a GYES/GYED utáni visszatérés problémájának az említettsége. Akár van, akár nincs kisgyerek, a megélhetés és az anyagiak a legtöbbször említett probléma.

4. táblázat:

Leggyakrabban említett TOP5 probléma és az említettség aránya gazdasági aktivitás mentén a nők körében

	aktív	inaktív	nyugdíjas
1.	megélhetés, anyagiak (16%)	diszkrimináció (18%)	megélhetés, anyagiak (22%)
2.	munka-magánélet feszültség (14%)	megélhetés, anyagiak (15%)	magány (9%)
3.	munkahelyek, munkanélküliség (11%)	munkahelyek, munkanélküliség (13%)	munkahelyek, munkanélküliség (8%)
4.	diszkrimináció (9%)	GYES/GYED utáni munka (12%)	nyugdíjak (6%)
5.	GYES/GYED utáni munka (8%)	egyéb (9%)	GYES/GYED utáni munka (6%)

5. táblázat:

Leggyakrabban említett TOP5 probléma és az említettség aránya a mentén, hogy él a háztartásban hat éven aluli gyerek, a nők körében

	Nincs hat éven aluli gyerek a háztartásban	Van hat éven aluli gyerek a háztartásban
1.	megélhetés, anyagiak (16%)	megélhetés, anyagiak (18%)
2.	diszkrimináció (11%)	munka-magánélet feszültség (18%)
3.	munkahelyek, munkanélküliség (10%)	munkahelyek, munkanélküliség (13%)
4.	GYES/GYED utáni munka (9%)	diszkrimináció (8%)
5.	munka-magánélet feszültség (8%)	GYES/GYED utáni munka (6%)

A különböző pártpreferenciájú női csoportok komoly különbségeket mutatnak az észlelt női problémák tekintetében, nagyobbat, mint amit az eddig bemutatott tulajdonságok mentén láthattunk. A megélhetéssel, anyagiakkal kapcsolatos problémák minden női szavazói csoporton belül az első vagy második leggyakrabban említett problémát jelentették, kivéve a Jobbikra szavazó nőket, akik körében csak a hetedik helyen állt ez a téma. Körükben említettebbek a **GYES-ről, GYED-ről való visszatérés nehézségei**, a **munka-magánélet összehangolásának** kérdése, vagy éppen a nők hátrányos helyzetének rendszerszintű problémái. Ez rímel a **Jobbik tudatos nőpolitikájára**, amelynek keretében az elmúlt években több, kifejezetten nőket, főleg kisgyerekes vagy más gondoskodói feladatot ellátó nőket érintő kérdést problematizáltak.

Az **MSZP**-re szavazó nők körében markáns relatív többségben van a **munka-magánélet összehangolásának** kérdése, ami előfeltételez egy olyan társadalmi helyzetet, amiben van olyan munka, ahová a nő egyáltalán visszatérhet dolgozni. Figyelemreméltó, hogy az MSZP az egyetlen olyan párt, amelynek a női szavazói a **TOP5 női probléma között említették a migráció kérdését**.

6. táblázat:

Leggyakrabban említett TOP5 probléma és az említettség aránya pártpreferencia mentén a nők körében

	Fidesz	Jobbik	MSZP	LMP
1.	megélhetés, anyagiak (22%)	GYES/GYED utáni munka (16%)	munka-magánélet feszültség (29%)	megélhetés, anyagiak (15%)
2.	munkahelyek, munkanélküliség (12%)	diszkrimináció (14%)	megélhetés, anyagiak (16%)	GYES/GYED utáni munka (14%)
3.	munka-magánélet feszültség (10%)	munkahelyek, munkanélküliség (10%)	GYES/GYED utáni munka (10%)	munka-magánélet feszültség (14%)
4.	diszkrimináció (8%)	munka-magánélet feszültség (9%)	migráció (9%)	munkavállalás 50 év felett (13%)
5.	GYES/GYED utáni munka (7%)	gyerekes nők helyzete (8%)	Házimunka, háztartás (5%)	bántalmazás, zaklatás, erőszak (11%)

Az **LMP-re szavazó nők** körében több olyan probléma is bekerült a legtöbbit említett ügyek közé, amelyek nők egy jól körülhatárolható csoportját érintik: ilyen például az **ötven év feletti nők munkavállalási nehézségei vagy éppen a nők elleni erőszak**. A jelenség visszatükrözi azokat a női ügyeket, amelyekkel az LMP az utóbbi időben aktívan foglalkozik.

A **DK-s** női szavazók körében a munkahelyek és a munkanélküliség, valamint az **anyagiak** jelentik a fő női problémát. Emellett pedig az **elmagányosodás** problémája merült fel a többi csoporthoz képest újdonságként, ami összefügghet a szavazóik korösszetételével is.

A **párttal nem rendelkező** női szavazói csoport körében a szokásos témák közé ötödik helyen az **erőszak problémája** került fel a térképre.

DK	Egyéb	Nem szavazna, nem tudja, nem válaszol
munkahelyek, munkanélküliség (29%)	diszkrimináció (19%)	megélhetés, anyagiak (17%)
megélhetés, anyagiak (19%)	megélhetés, anyagiak (16%)	munka-magánélet feszültség (10%)
diszkrimináció (16%)	munka-magánélet feszültség (15%)	munkahelyek, munkanélküliség (10%)
magány (12%)	magány (8%)	diszkrimináció (10%)
GYES/GYED utáni munka (6%)	munkahelyek, munkanélküliség (8%)	Bántalmazás, zaklatás, erőszak (7%)

NŐKET ÉRINTŐ KÜLÖNFÉLE PROBLÉMÁK KOMOLYSÁGÁNAK MEGÍTÉLÉSE

A **fókuszcsoportos** kutatás során felmerülő **problémákból** kiválasztottunk összesen **25-öt**, és arra kértük a megkérdezetteket, hogy egy 1-től 5-ig terjedő skálán mondják meg, mennyire tartják az adott kérdést komoly problémának.

Az általunk kiválasztott problémák komolyságának megítélésében meglehetősen nagy a társadalmi konszenzus. Mi sem számítottunk arra, hogy ennyire **kicsi** lesz **a különbség a problémák megítélésében**, és gyakorlatilag **mindegyiket átlagosan legalább közepes mértékben problémának** tartják a megkérdezettek.

Mindez annak fényében különösen fontos, hogy ahogy korábban láthattuk, a válaszadóknak mindössze a negyede tudott spontán módon bármilyen női problémát említeni. A „készen kapott” problémalistában szereplő ügyeket azonban rendre nagyon vagy inkább komoly problémának találták.

Ennek egyik magyarázata lehet, hogy a kérdésfeltevés ebben a formában akaratlanul is normatív volt, mivel ezeknek az ügyeknek az egy csokorba gyűjtése a szándékunktól függetlenül azt eredményezte, hogy elvárásnak érezhették a válaszolók, hogy problémát lássanak az esetekben. Egy másik magyarázat szerint ezek a jelenségek olyannyira a hétköznapi élet részei, hogy maguktól fel sem merül az emberekben, hogy spontán módon problémának lássák őket – viszont ha konkrét kérdést kapnak, akkor megoszthatóvá válik a jelenség problémajellege.

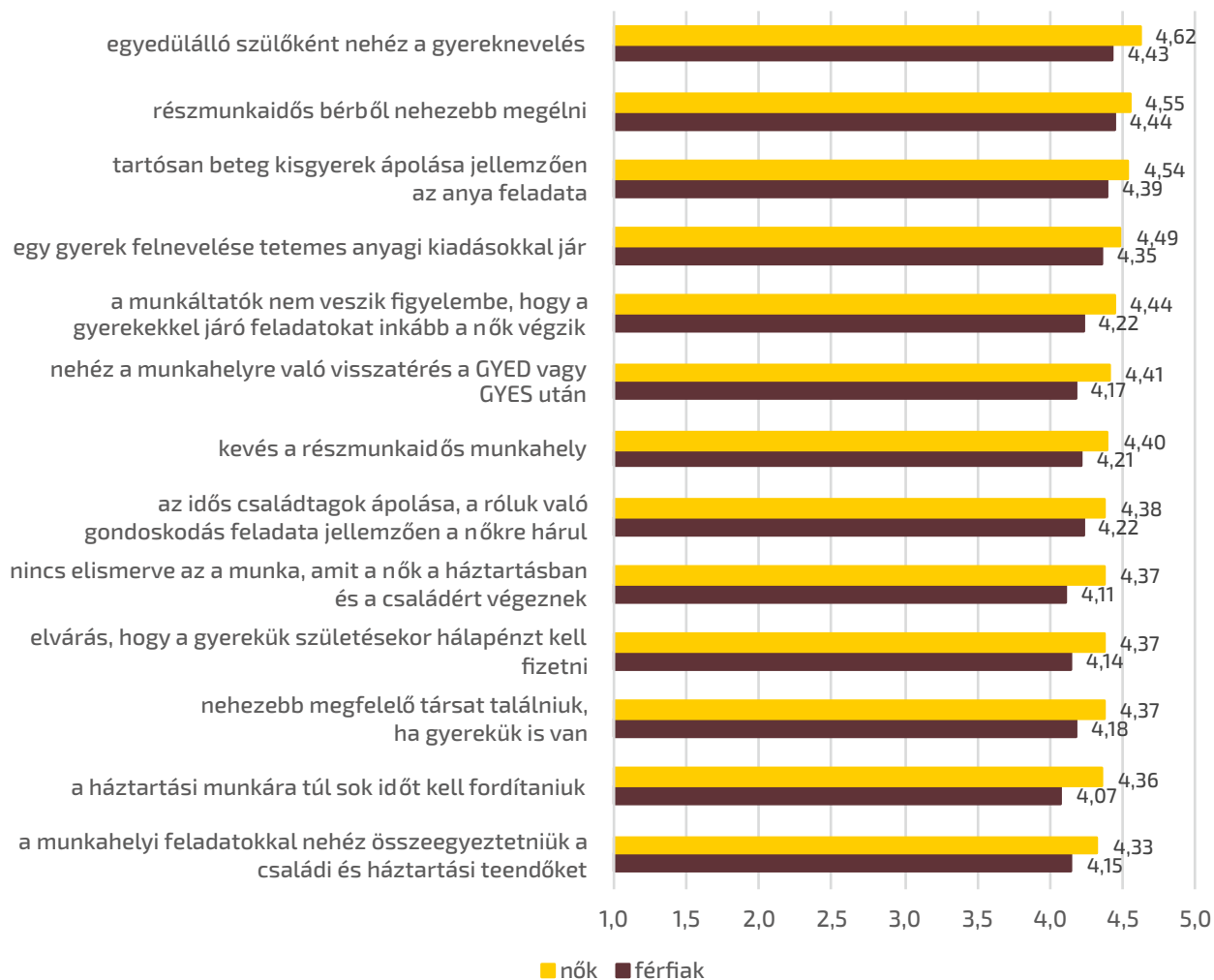
A négy legkomolyabb probléma szinte közmegegyezés szerint:

- **egyedülálló szülőként,**
- **tartósan beteg gyereket nevelni nehéz feladat,**
- **egy gyerek felnevelése tetemes anyagi kiadásokkal jár, és**
- **hiába is hangzik el sokszor megoldásként a részmunkaidő, abból a bérből igen nehéz megélni.**

A felsorolt problémák közül a többihez képest kevésbé, de abszolút értelemben a közepesnél komolyabb problémaként érzlelik a válaszadók a nők elleni erőszakkal, zaklatással és a szüléssel és a fogamzásgátlással kapcsolatos nehézségeket. Ezek olyan ügyek, melyek jellemzően a női test és az afeletti önrendelkezés kérdését érintik. A jelenség mögött az állhat, hogy ezeket a közvélemény egy jelentős része esetleg még mindig **privát kérdés-ként kezeli és a magánszférába tartozónak tartja. Ezeknél a problémáknál, szemben a legkomolyabbnak tartott problémákkal nincs különbség nők és férfiak között abban, hogy mennyire tartják őket komolynak.**

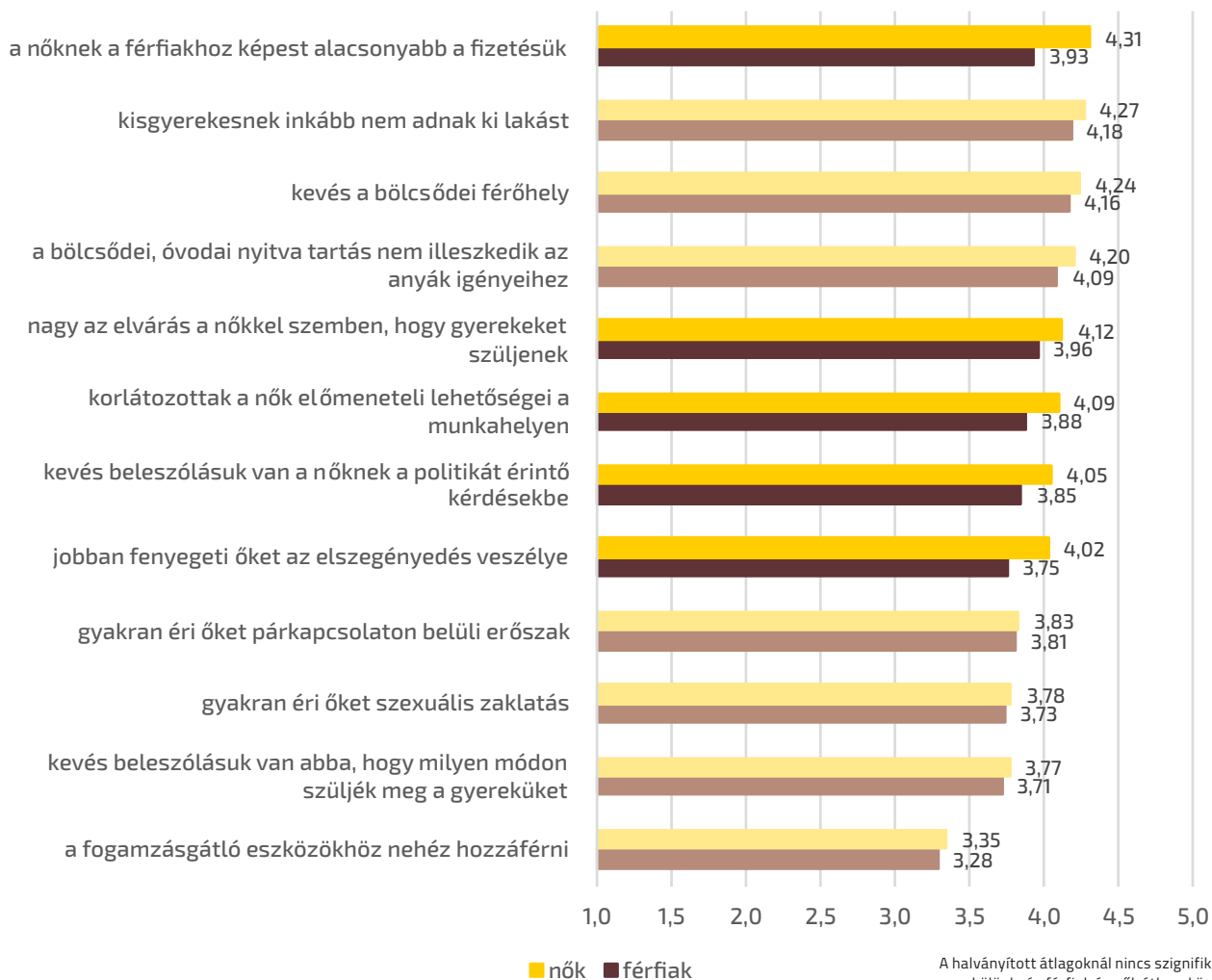
18. ábra:

Mennyire érzi az egyes jelenségeket problémának? (érvényesen válaszolók átlagai 1-től 5-ig terjedő skálán, nemek szerint)



19. ábra:

Mennyire érzi az egyes jelenségeket problémának? (folyt.) (érvényesen válaszolók átlagai 1-től 5-ig terjedő skálán, nemek szerint)



NŐI PROBLÉMÁK CSOPORTOSÍTÁSA A KOMOLYSÁGUK MEGÍTÉLÉSE ALAPJÁN

Megvizsgáltuk, hogy mely társadalmi csoportok tartják az egyes problémacsoportokat az átlaghoz képest még komolyabb problémának. Ehhez három összetett mutatót hoztunk létre, amelyek azt mérik, hogy az egyes problémacsoportba tartozó ügyeket a válaszadók az átlagosnál kevésbé (negatív értéktartomány), átlagosan (0 körüli érték), vagy átlag feletti mértékben (pozitív értéktartomány) tartják problémának.

Gyerekneveléssel, gondoskodással, családi feladatokkal összefüggő problémák

- a munkahelyi feladatokkal nehéz összeegyeztetniük a családi és háztartási teendőket
- a háztartási munkára túl sok időt kell fordítaniuk
- kisgyerekesnek inkább nem adnak ki lakást
- nincs elismerve az a munka, amit a nők a háztartásban és a családjukért végeznek
- nehéz a munkahelyre való visszatérés a GYED vagy GYES után
- kevés a részmunkaidős munkahely
- részmunkaidős bérből nehezebb megélni

- a munkáltatók nem veszik figyelembe, hogy a gyerekekkel járó feladatokat inkább a nők végzik
- nehezebb megfelelő társat találniuk, ha gyerekük is van
- egy gyerek felnevelése tetemes anyagi kiadásokkal jár
- elvárás, hogy a gyerekük születésekor hálapénzt kell fizetni
- kevés a bölcsődei férőhely
- az idős családtagok ápolása, a róluk való gondoskodás feladata jellemzően a nőkre hárul
- tartósan beteg kisgyerek ápolása jellemzően az anya feladata
- egyedülálló szülőként nehéz a gyereknevelés

Gazdasági, anyagi, szimbolikus hatalommal összefüggő problémák

- a nőknek a férfiakhoz képest alacsonyabb a fizetésük
- korlátozottak a nők előmeneteli lehetőségei a munkahelyen
- jobban fenyegeti őket az elszegényedés veszélye
- nagy az elvárás a nőkkel szemben, hogy gyerekeket szüljenek
- a fogamzásgátló eszközökhöz nehéz hozzáférni

- kevés beleszólásuk van abba, hogy milyen módon szüljék meg a gyereküket
- a bölcsődei, óvodai nyitva tartás nem illeszkedik az anyák igényeihez
- kevés beleszólásuk van a nőknek a politikát érintő kérdésekbe

Erőszakkal, zaklatással összefüggő problémák

gyakran éri őket párkapcsolaton belüli erőszak

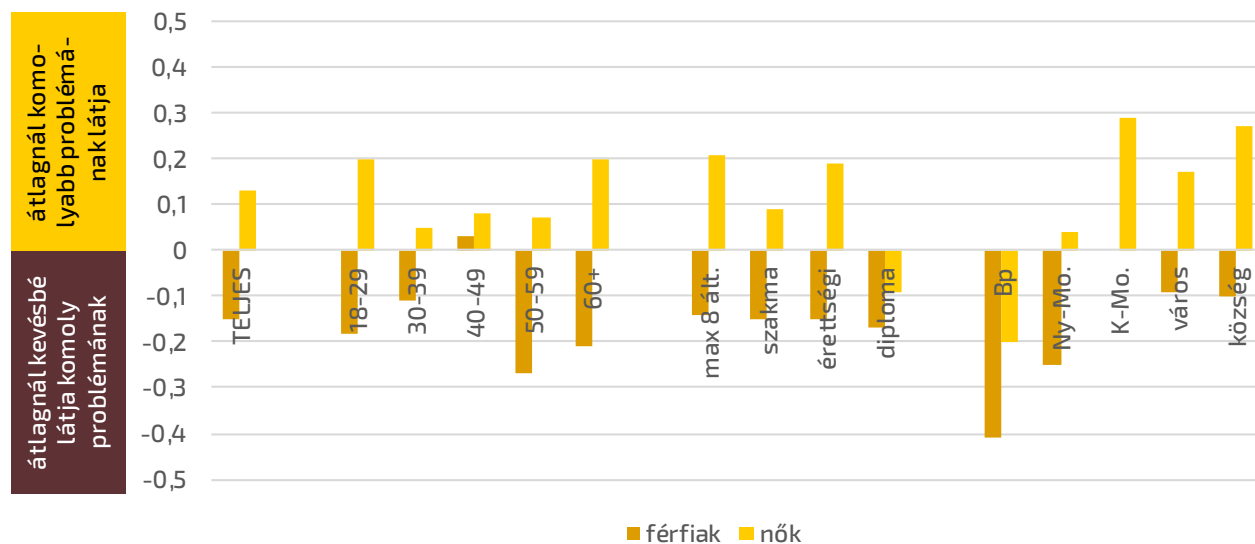
gyakran éri őket szexuális zaklatás

A gyerekneveléssel, gondoskodással, családi feladatokkal összefüggő problémák komolyságát egy 1-től 5-ig terjedő skálán **összességében átlagosan 4-esre** értékelik a válaszadók. Ehhez a referenciaponthoz képest vannak olyan női és férfi társadalmi csoportok, amelyek még ennél is jobban, vagy ennél valamivel kevésbé tartják komoly problémának ezeket az ügyeket.

A **legfiatalabb és a legidősebb** női csoport találta ezeket a problémákat a legfontosabbnak. Ez a két csoport élet-szakaszának sajátosságából adódhat: a **saját gyerek, illetve unoka által** közvetlenül is érintettek ezekben az élet-helyzetekben. Az iskolai végzettség, valamint a lakóhely megosztja a nőket ebben a tekintetben: a **diplomás nők**, a fővárosban élő nők **számára kevésbé** jelentenek komoly problémát ezek az ügyek, és vélekedésük elválik a többi női csoportétól. Nagyobb anyagi erőforrással rendelkező, valamint fővárosi nők számára ezek az ügyek kisebb gondot jelentenek, hiszen valamivel elérhetőbb a részmunkaidő; a csökkentett bér sem jelent olyan komoly élet-színvonal-romlást, mint alacsonyabb fizetések mellett; a munka-magánélet összehangolása sem ütközik akkora akadályokba, mint más női csoportok számára.

20. ábra:

Gyerekneveléssel, gondoskodással, családi feladatokkal összefüggő problémák komolyságának megítélése (érvényesen válaszolók főkomponens-pontszám átlagai)

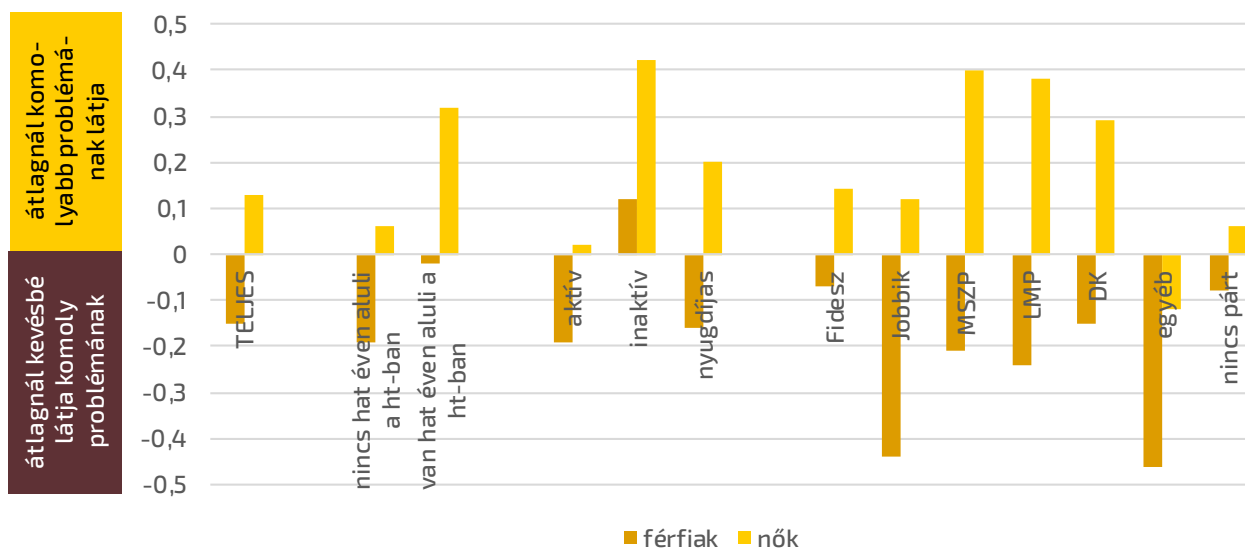


A közvetlen érintettségből fakadó élesebb problémaészlelés a **hat éven aluli kisgyereket nevelő, valamint a munkaerő-piacon tartósan vagy átmenetileg inaktív nők körében** figyelhető meg a leginkább: ők átlagosan komolyabbnak érzélik a gyerekneveléssel, gondoskodással, családi feladatokkal összefüggő problémákat. Ez a **személyes érintettségükkel magyarázható**, az inaktívak körében találhatjuk például a GYES-en, GYED-en lévőket.

A különböző szavazói csoportok közül az MSZP, az LMP és a DK női szavazói látják komolyabbnak ezeket az ügyeket, miközben a Jobbik és az egyéb kispártok férfi szavazói kevésbé. Ennek oka lehet az, hogy a gondoskodási feladatokat nem annyira problémaként, mint inkább a női léttel járó, magától értetődő feladatokként értelmezik; esetleg kevesebb betekintésük van abba, hogy ezek az élethelyzetek milyen terheket rónak a nőkre; vagy éppen a rendelkezésre álló anyagi erőforrásaik révén jobban képesek az ezekből fakadó problémákat akár családon kívüli segítség igénybevételével megoldani.

21. ábra:

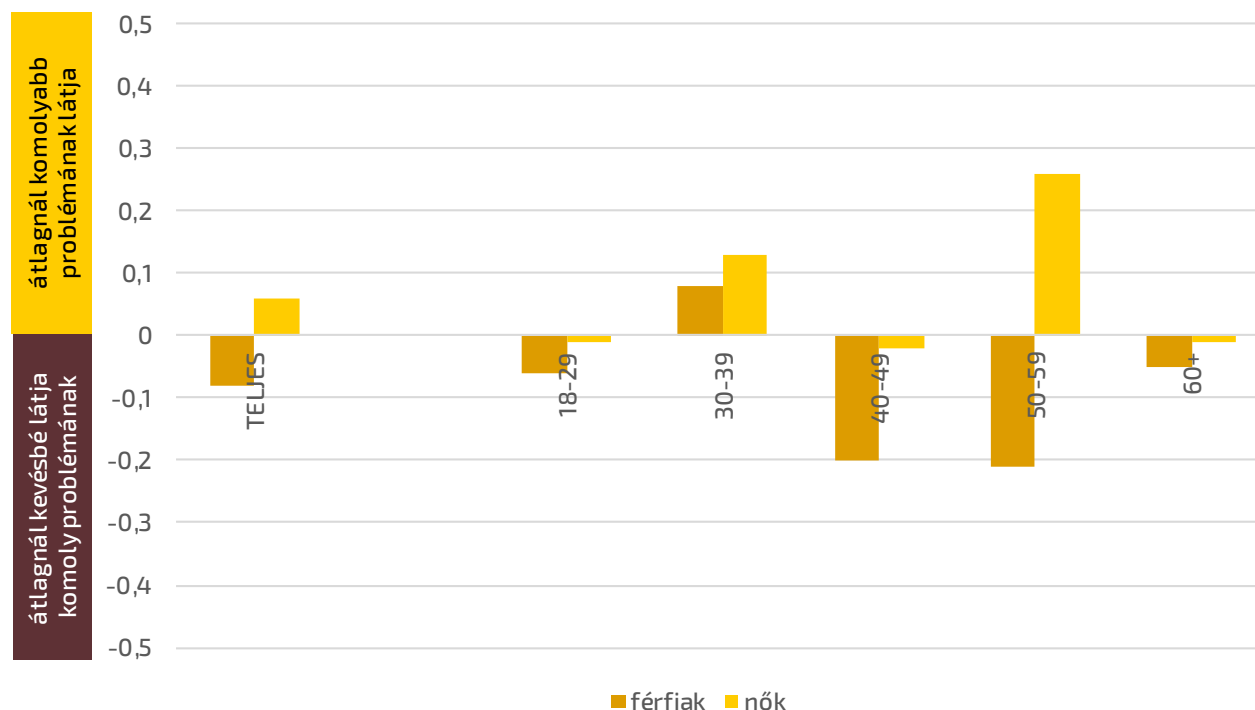
Gyerekneveléssel, gondoskodással, családi feladatokkal összefüggő problémák komolyságának megítélése (érvényesen válaszolók főkomponens-pontszám átlagai)



A másik két problémacsoport (gazdasági, szimbolikusan vett **hatalmi, önrendelkezési témák**; erőszak és zaklatás) tekintetében **egyedül a kor mentén rajzolódnak ki különbségek**. Ami a spontán említéseknél lehetséges magyarázatként felmerült, itt is megerősítést nyert: **az 50-59 éves női korosztály bizonyul a leginkább érzékenynek** a nőkkel szembeni hatalmi visszaélések felismerésére, hiszen **ők minden olyan élethelyzettel találkozhattak, ahol ezek a hátrányok megmutatkoznak**. Ez az a női korcsoport, amely átlagosan a leginkább komolynak tartja ezt a két problémacsoportot.

22. ábra:

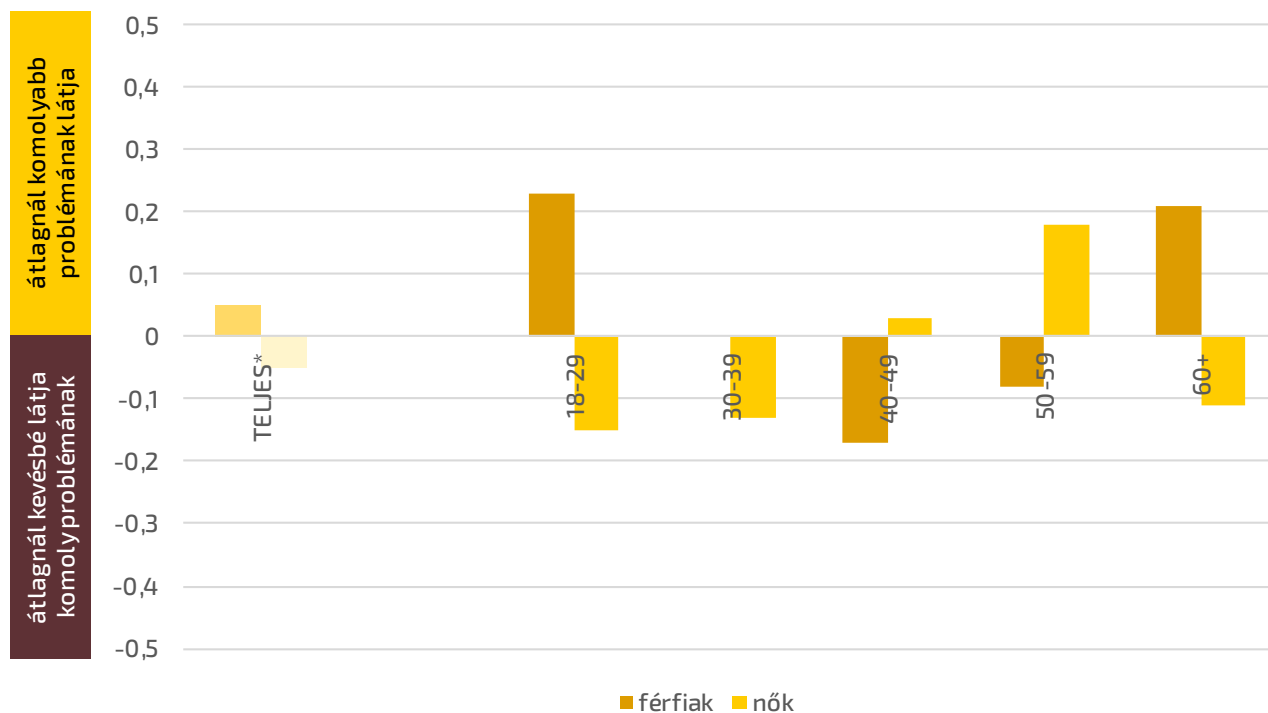
Gazdasági, anyagi, szimbolikus hatalommal összefüggő problémák komolyságának megítélése (érvényesen válaszolók főkomponens-pontszám átlagai)



Figyelemreméltó, hogy az erőszakkal, zaklatással kapcsolatos problémákat az átlagos szinthez képest a legfiatalabb és a legidősebb férfiak csoportja tartja komolyabb ügynek.

23. ábra:

**Erőszakkal, zaklatással összefüggő problémák komolyságának megítélése
(érvényesen válaszolók főkomponens-pontszám átlagai)**



*Nincs szignifikáns különbség férfiak és nők átlaga között.

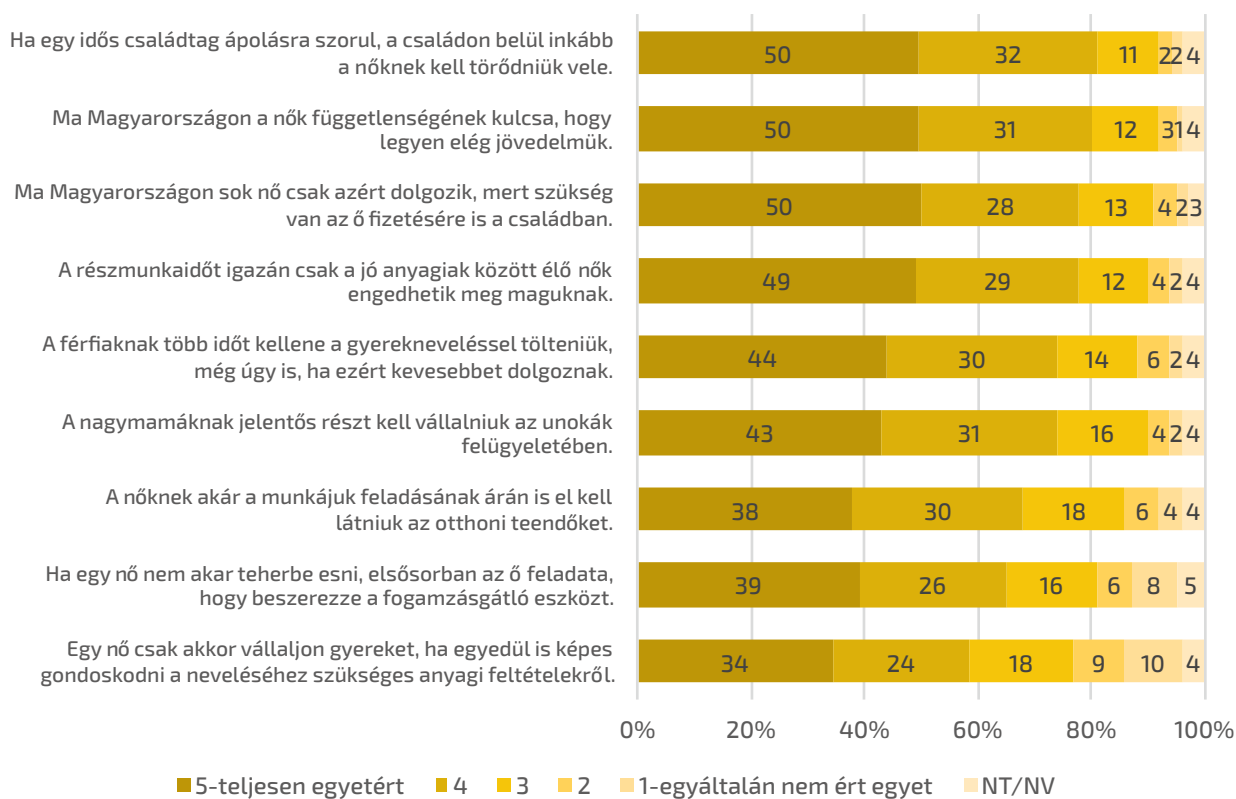
3. Szerepek, feladatok, elvárások

Megkértük a válaszadókat, hogy fejtssék ki, mennyire értenek egyet olyan állításokkal, melyek **a nők és férfiak társadalmi és családi szerepével** kapcsolatos **elvárásokat** fejeznek ki. Egyes állítások a nemek közötti tradicionális munkamegosztást fogalmazták meg elvárásként, míg mások kifejezetten szembementek ezzel. A válaszokban sokszor **inkonzisztens, egymásnak ellentmondó eredményekre** bukkantunk.

Egyfelől a válaszadók a tartalomtól függetlenül egyetértettek szinte minden, a nemi szerepekre vonatkozó normatív állítással („mindent kell”). Másfelől egymásnak ellentmondó tartalmú állítások mutatnak pozitív előjelű együttjárást: azok például, akik hajlamosabbak egyetérteni azzal, hogy ha egy idős családtag ápolásra szorul, a családon belül inkább a nőknek kell törődniük vele, azzal is hajlamosabbak egyetérteni, hogy ma Magyarországon a nők függetlenségének kulcsa, hogy legyen elég jövedelmük. Az ellentét ott húzódik, hogy ha valaki a nők felelősségi körébe sorolja a másik emberről való, fizetetlen gondoskodói munkát, akkor inkább azt várnánk, hogy a nők függetlenségét nem a fizetett munka világában megszerezhető jövedelemtől teszi függővé. Úgy tűnik tehát, hogy **egymással szembenálló vagy éppen ellentétes tartalmú, nők és férfiak szerepére vonatkozó elvárások egyidőben** vannak jelen a közvélekedésben.

A legmegosztóbbnak az az állítás bizonyult, mely szerint **egy nő csak akkor vállaljon gyereket, ha egyedül is képes gondoskodni a neveléséhez szükséges anyagi feltételekről**. Bár a relatív többség egyetért ezzel az állítással, körülbelül tízből négy ember legjobb esetben is hezitál vagy nem ért egyet. Ez utóbbi talán abból fakad, hogy a válaszadók **a társas és az intézményes segítség elégtelenség bizonyítékát látják abban**, hogy a gyerekeknevelés terhei az egyénre hárulnak.

24. ábra:

Mennyire ért egyet az állításokkal? (összes megkérdezett, %)

4. Speciális női problémák tapasztalatai

A fókuszcsoportos beszélgetések, valamint korábbi kutatások alapján kiválasztottunk **néhány olyan problémát, melyeket jellemzően vagy az érintettek vagy a családok felelősségi körébe terelnek az emberek**. A vizsgált problémákon keresztül a következőkre voltunk kíváncsiak:

- A válaszadók **mekkora hányadának van** közvetlen, vagy közeli hozzátartozó, családtag révén közvetett **tapasztalata** az adott problémáról, vagyis akikkel ez a múltban megtörtént, de már nem áll fent.
 - azaz a válaszadók mekkora hányada érintett jelenleg is,
 - mekkora hányadnak vannak múltbéli tapasztalatai,
 - és mekkora azoknak az aránya, akik nem rendelkeznek tapasztalattal az adott problémát illetően
- **Ki az, aki** családon belül vagy azon kívül **foglalkozott az adott problémával**
- A válaszadók szerint **ki az** a családon belüli vagy azon kívüli szereplő, **akinek** foglalkoznia **kellene** az adott problémával.
 - Ennek a szempontnak a vizsgálatánál külön figyelmet fordítottunk arra, hogy szemben más korábbi kutatásokkal, azon esetekben, amikor a családtól várják a segítséget, külön vizsgáljuk, hogy a problémában való segítségnyújtást jellemzően a női vagy a férfi családtagtól várják-e el.

Összesen öt problémával kapcsolatosan kérdeztük a válaszadókat:

- Tartósan beteg kisgyermek van a családban
- Állandó ápolást igénylő idős ember van a családban
- Egyedülálló szülőként való gyermeknevelés
- GYES-t vagy GYED-et követő munkanélküliség
- Párkapcsolaton belüli erőszak

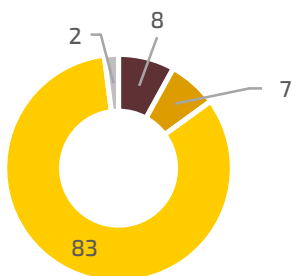
Fontos kihangsúlyoznunk, hogy a tapasztalati arányok **nem azt mutatják, hány embert érint jelenleg az adott élethelyzet, hanem azt, hogy a hazai felnőtt emberek mekkora hányadának van testközei, a problémát mélyebben ismerő tapasztalata** – vagyis akik ezeknek a problémáknak a megoldását fontosnak tarthatják.

25-29. ábra:

Most olyan különböző élethelyzeteket sorolok fel, amelyek bárki életében előállhatnak. Arra kérem, hogy mondja meg egyenként, hogy az adott élethelyzet az Ön vagy valamely közeli hozzátartozója, családtagja esetében megtörtént-e már, vagy esetleg jelenleg is fennáll? (összes megkérdezett, %)

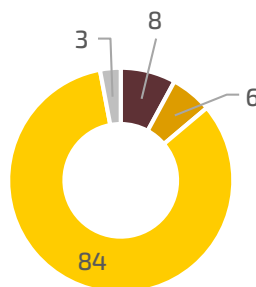
25. ábra:

Állandó ápolást igénylő idős ember van a családban



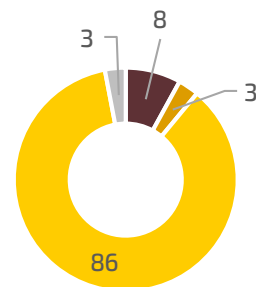
26. ábra:

Egyedülálló szülőként való gyereknevelés



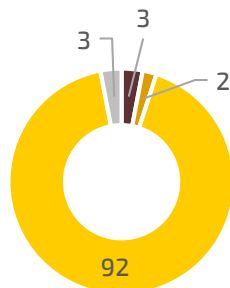
27. ábra:

GYES-t vagy GYED-et követő munkanélküliség



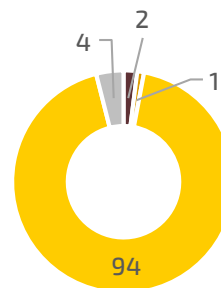
28. ábra:

Tartósan beteg kisgyermek van a családban



29. ábra:

Párkapcsolaton belüli erőszak



■ már megtörtént ■ jelenleg is ■ még nem ■ NT/NV

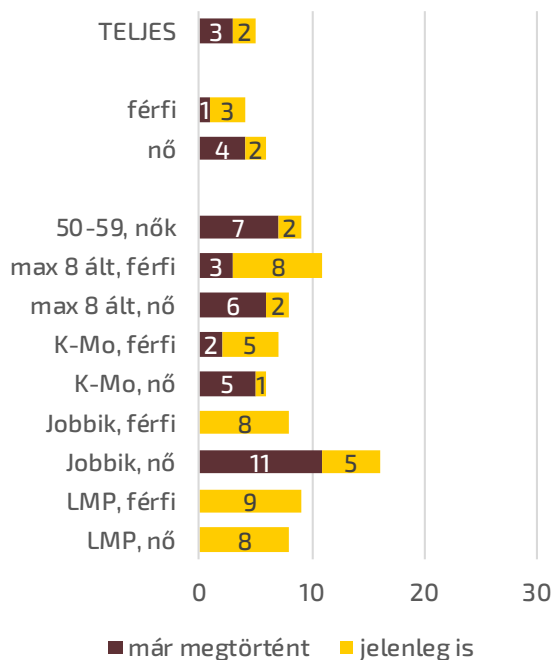
Annak alapján, hogy a válaszadók közül ki milyen élethelyzetben érintett személyesen, kigyűjtöttük, hogy melyek azok a **társadalmi csoportok, amelyek tagjai nagyobb arányban számolnak be közvetett vagy közvetlen tapasztalatról** az egyes élethelyzetekkel kapcsolatosan. A párkapcsolaton belüli erőszakkal kapcsolatos tapasztalat annyira kis volumenű volt, hogy nem rajzolódhattak ki jobban érintett csoportok.

A legtöbb esetben a nemi, valamint a korosztályi hovatartozás magyarázza az érintettséget: a nők körében magasabb az érintettség, továbbá az életszakaszra jellemzően az idősebb nők körében az idős családtag ápolása, a fiatalabbaknál a GYES-ről, GYED-ről történő visszatérés a gyakoribb tapasztalat. Mindemellett az idősebb nők

Az adott probléma által jobban érintett társadalmi csoportok (összes megkérdezett)

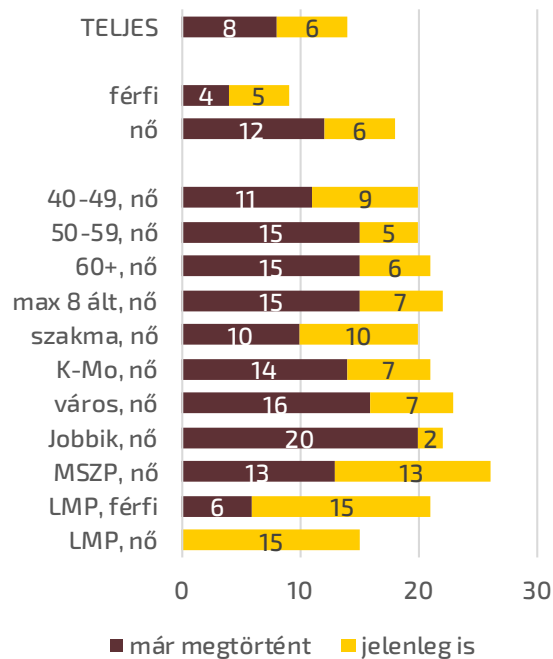
30. ábra:

Tartósan beteg kisgyerek van a családban (%)



31. ábra:

Egyedülálló szülőként való gyereknevelés (%)

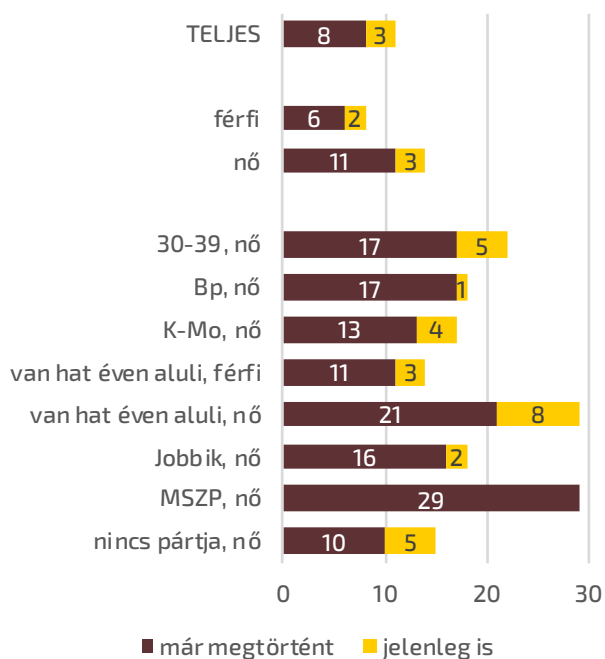


nagyobb arányban érintettek lényegében bármelyik élethelyzetben. Ez annak is köszönhető, hogy minél idősebb valaki, annál valószínűbb, hogy valamilyen formában találkozók ezzel az élethelyzetekkel.

Kiemelendő, hogy a vizsgált kérdésekben **a Jobbik női szavazói relatíve nagyobb fokú érintettségéről számolnak be**, rajtuk kívül az LMP férfi és női szavazói is azok, akik tapasztaltabbak ezekben az ügyekben. Mindez azért fontos, mert ez az a két párt, amely az utóbbi időkben kiemelt figyelmet fordít a nőket vagy a nők valamely alcsoportját érintő társadalmi ügyek problematizálására, és ez erősen összecseng a szavazótáboruk összetételével is.

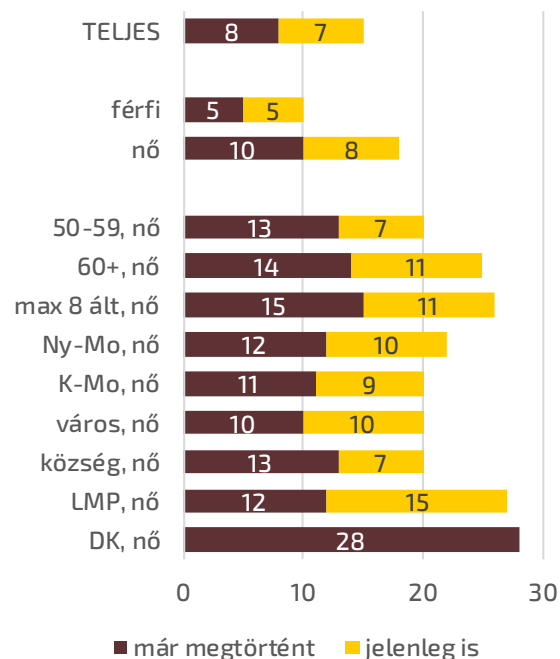
32. ábra:

GYES-t vagy GYED-et követő munkanélküliség (%)



33. ábra:

Állandó ápolást igénylő idős ember van a családban (%)



5. Ki segített? Kinek kellene?

A **fókuszcsoportos** kutatás nagy tanulsága, hogy **a résztvevők teljesen magukra hagyatottnak érzik magukat**, ha felmerül az a kérdés, hogy a különféle női problémák megoldásában kire, kikre, milyen személyekre vagy intézményekre számíthatnak. A magukra hagyatottság érzése nemcsak abban tükröződik, hogy milyen mértékben érintettek ezekben az élethelyzetekben – abban is, hogy kitől várnának segítséget az élethelyzettel összefüggő problémák megoldásában.

Azok, akik megtapasztalták már az adott élethelyzetet, lényegében problémától függetlenül **jellemzően valamilyen női családtagjukat nevezték meg, mint azt az embert, aki segítséget nyújtott** az adott helyzetben. Mi több, **az elvárások szintjén is** erősen megfogalmazódik az, hogy **ezeknek a feladatoknak az ellátása a nők feladata**. Mindez annak a fényében helyez terhet a nők vállára, hogy **a jóléti ellátórendszer** és intézményi infrastruktúra a rendszerváltás óta alapvetően **lefele épül**, az állam kormányról kormányra mind inkább kivonul a területről.

Inkább **a nők maradnak magukra a gondoskodói feladatokkal**. A problémákat a válaszadók **egyértelműen az egyének – és kiemelten a nők – felelősségi körébe utalják**. Hiába van felajánlva válaszlehetőségként a női és férfi családtagokon kívül más szereplő, a válaszadóknak **csak kis hányad gondolja úgy, hogy elsősorban nem a női családtagoknak, hanem más szereplőknek kellene** elsődlegesen vagy másodlagosan **segíteniük** az adott élethelyzetben. A gondoskodói feladatok jellemzően a nők vállára hullanak vissza, állami szereplők vagy civil szervezetek segítsége ritkán áll rendelkezésre, a munkáltatók pedig mintha nem is léteznének.

Szembeötlő, hogy a férfi családtagokat mint potenciális segítségnyújtókat mennyivel kisebb arányban említik. Ez tükrözheti a hagyományos nemi szerepfelfogást, mely szerint ezek alapvetően nem férfi, hanem női feladatok. Állhat az is a háttérben, hogy a férfiak azért nem merülnek fel segítségnyújtóként, mert más módon, például a család eltartásával már le vannak terhelve.

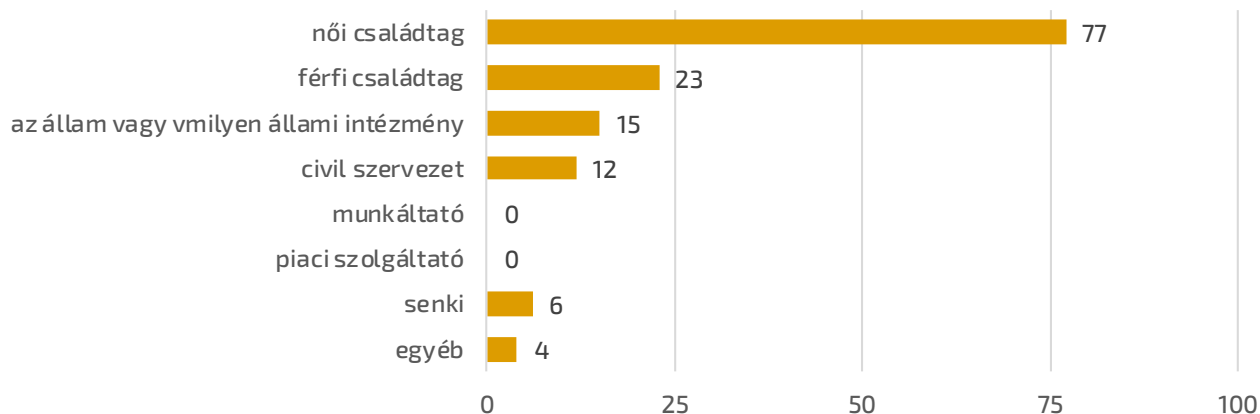
Világosan látszik, hogy sokkal **nagyobb elvárásokkal fordulnak a válaszadók az állami szolgáltatások felé**, mint amennyire az érintettek szerint az jelenleg segítséget nyújt. Különösen **szembeötlő ez az idősgondozás esetében**. Az is jól látszik, hogy pont az idősgondozás az, ahol már **megjelenik a magánszolgáltatók bevonásának a gondolata is**: a hétköznapi gyakorlatok azonban azt mutatják, hogy a fizető, és éppen ezért egy szűk réteg számára elérhető szolgáltatások elterjedtsége még eltörpül a családtagok, főként a női családtagok szerepvállalásához képest.

Egyértelműen állami feladatkörbe sorolják a válaszadók a GYES-t vagy GYED-et követő munkanélküliség, illetve a párkapcsolaton belüli erőszak esetén a segítség nyújtását, miközben ezek is olyan élethelyzetek, ahol alapvetően családtagokra esik a megoldás terhe. Az állami intézmények szerepe a GYES-ről, GYED-ről való visszatérés esetén számottevő (pl. **munkaügyi központok** szerepe), a párkapcsolaton belüli erőszak esetén pedig a **rendőrség** megkerülhetetlen állami szereplő. A kisgyerekes anyák munkába állásának esetében a többi problémához képest nagyobb szerepet szánnának a válaszadók a **munkáltatónak** is, míg az utóbbi probléma esetében a már most is sokat tevő **civil szervezeteknek**. Ezeknél az élethelyzeteknél viszonylag alacsony azok aránya, akik valamilyen családtagtól várnák a segítséget. A **párkapcsolaton belüli erőszak áldozatainak** nehéz helyzetére utal, hogy az ilyen esetet közelről megtapasztalók közül **minden ötödik úgy nyilatkozott, hogy senkitől sem számíthatott segítségre**, az áldozat egyedül maradt a problémával.

Ki volt az, aki ilyen helyzetben segítséget nyújtott? (azok között, akik a múltban vagy a jelenben is megtapasztalták az adott élethelyzetet, %)

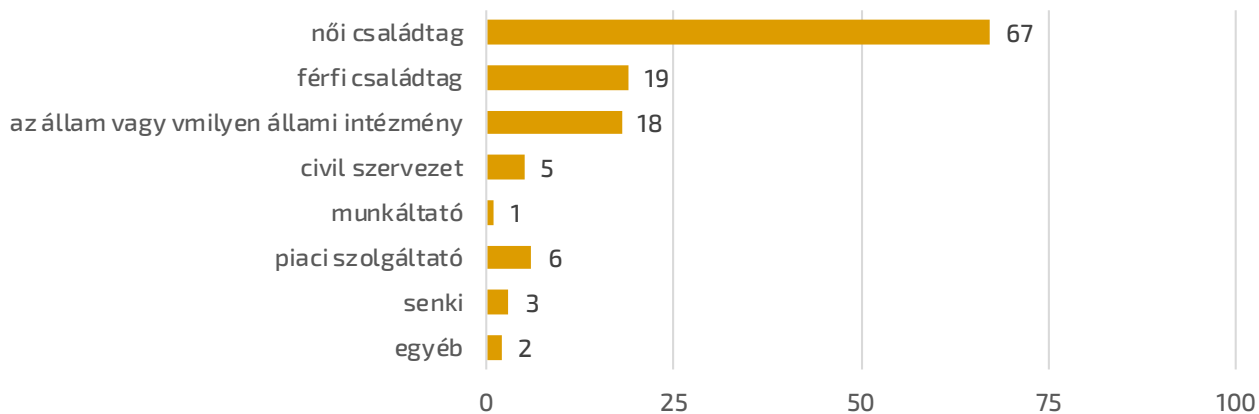
34. ábra:

Tartósan beteg kisgyermek van a családban



36. ábra:

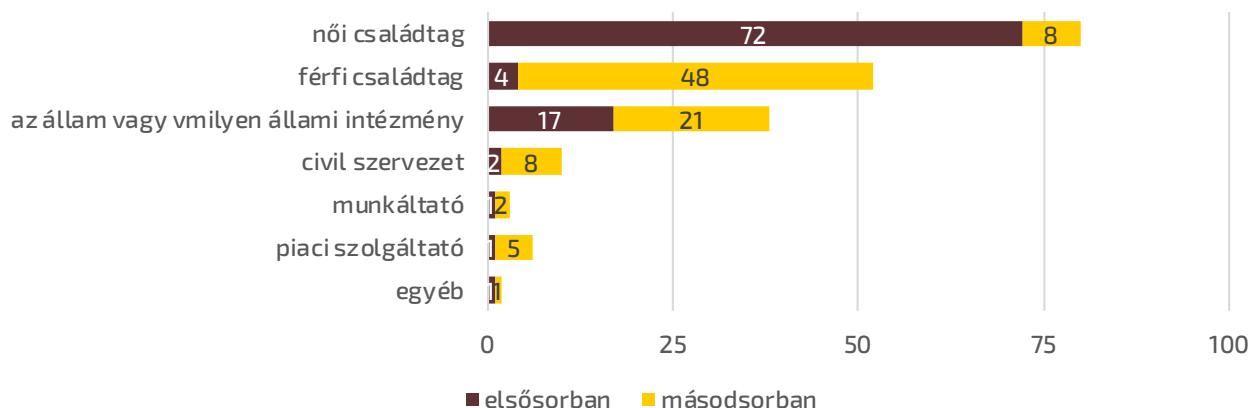
Állandó ápolást igénylő idős ember van a családban



És Ön szerint a következő szereplők közül kinek lenne a feladata elsősorban, hogy segítséget nyújtson? És másodsorban? (összes megkérdezett, %)

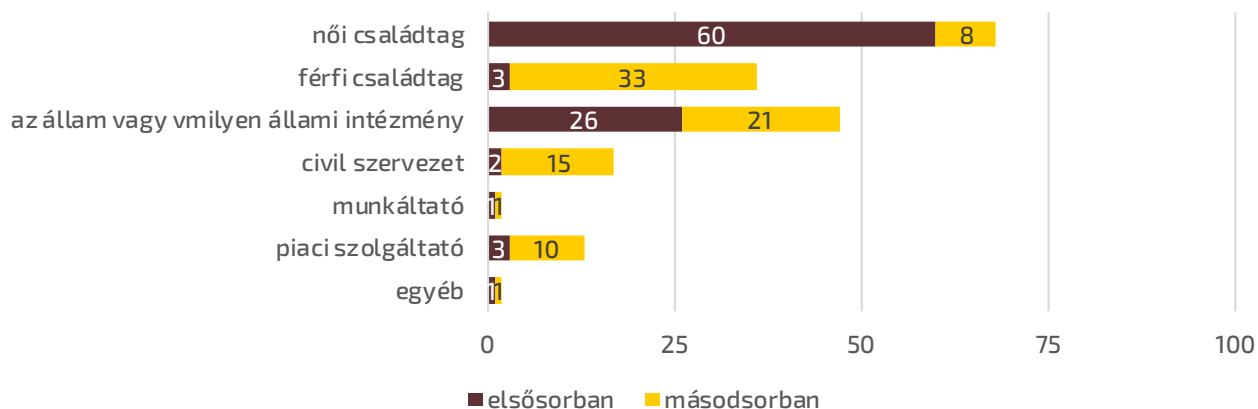
35. ábra:

Tartósan beteg kisgyermek van a családban



37. ábra:

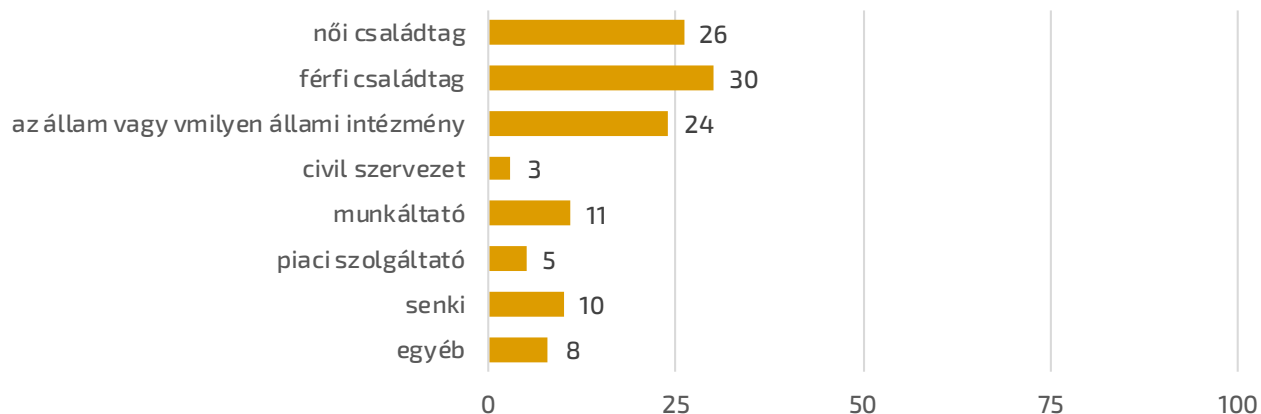
Állandó ápolást igénylő idős ember van a családban



Ki volt az, aki ilyen helyzetben segítséget nyújtott? (azok között, akik a múltban vagy a jelenben is megtapasztalták az adott élethelyzetet, %)

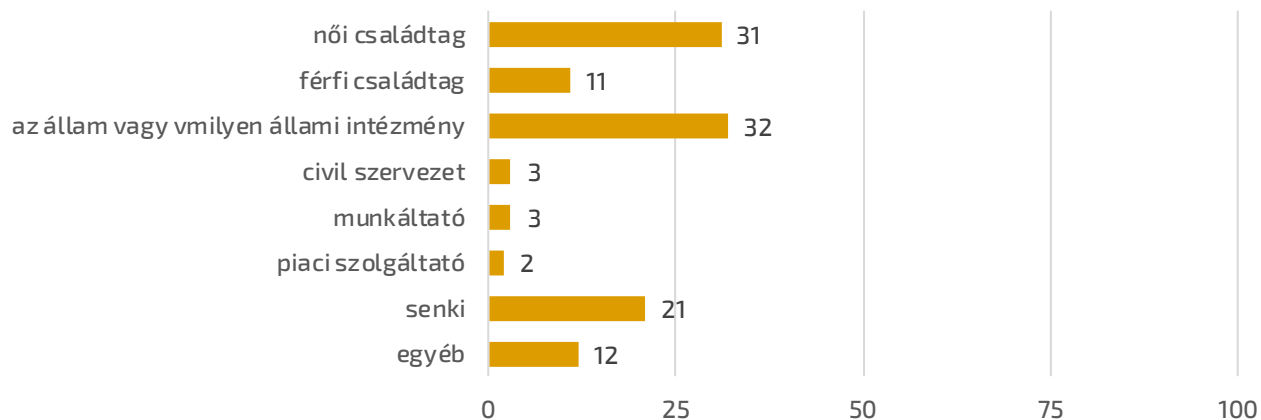
38. ábra:

GYES-t/GYED-et követő munkanélküliség



40. ábra:

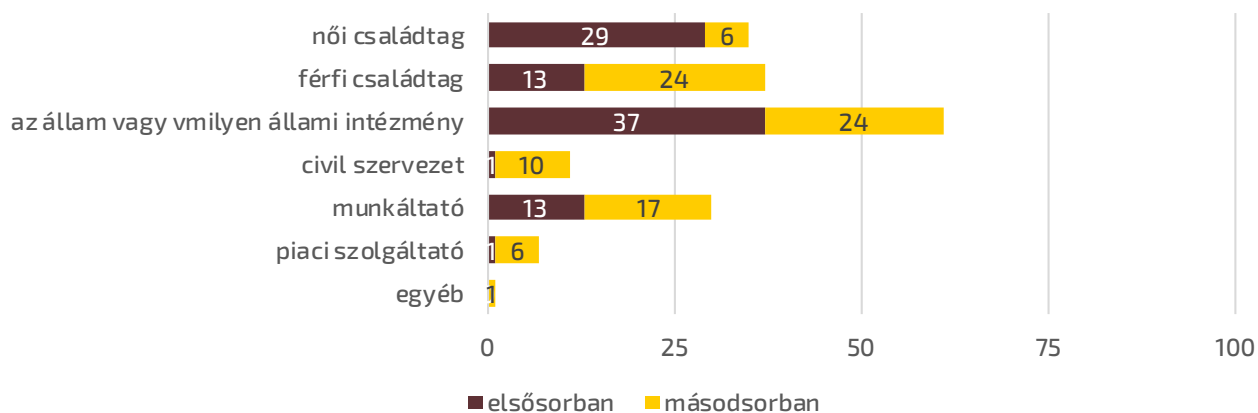
Párkapcsolaton belüli erőszak



És Ön szerint a következő szereplők közül kinek lenne a feladata elsősorban, hogy segítséget nyújtson? És másodsorban? (összes megkérdezett, %)

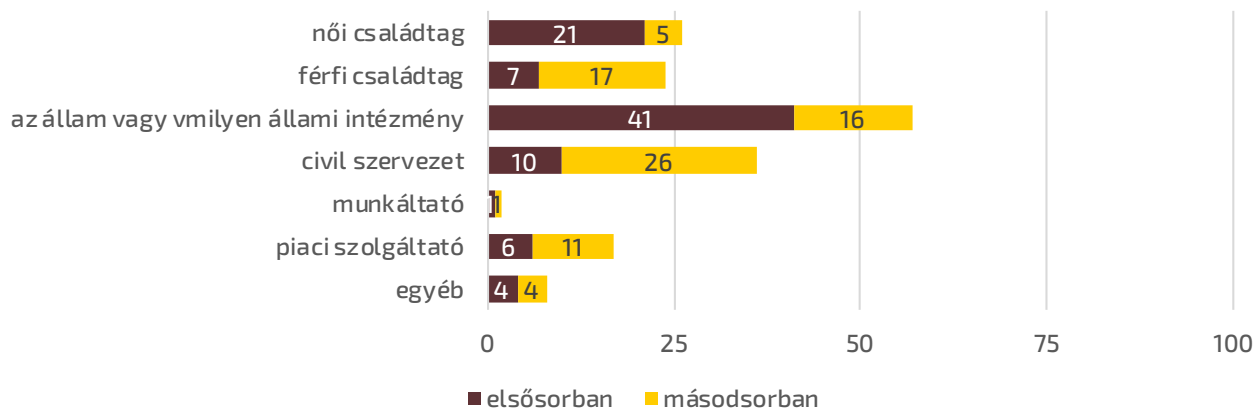
39. ábra:

GYES-t/GYED-et követő munkanélküliség



41. ábra:

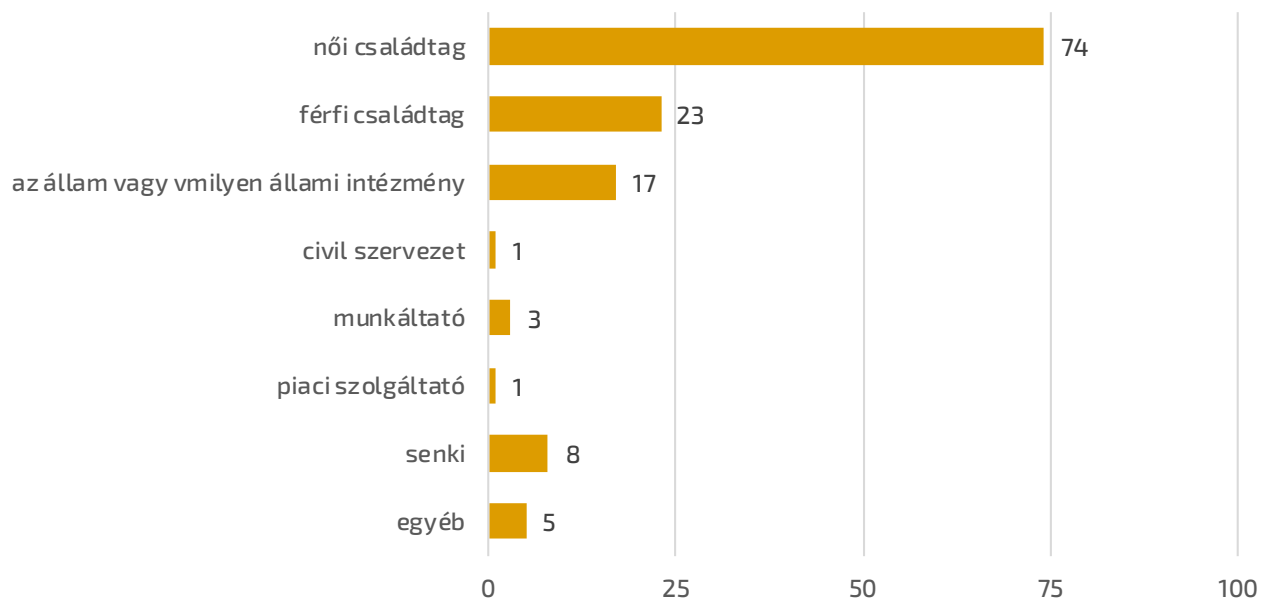
Párkapcsolaton belüli erőszak



Ki volt az, aki ilyen helyzetben segítséget nyújtott? (azok között, akik a múltban vagy a jelenben is megtapasztalták az adott élethelyzetet, %)

42. ábra:

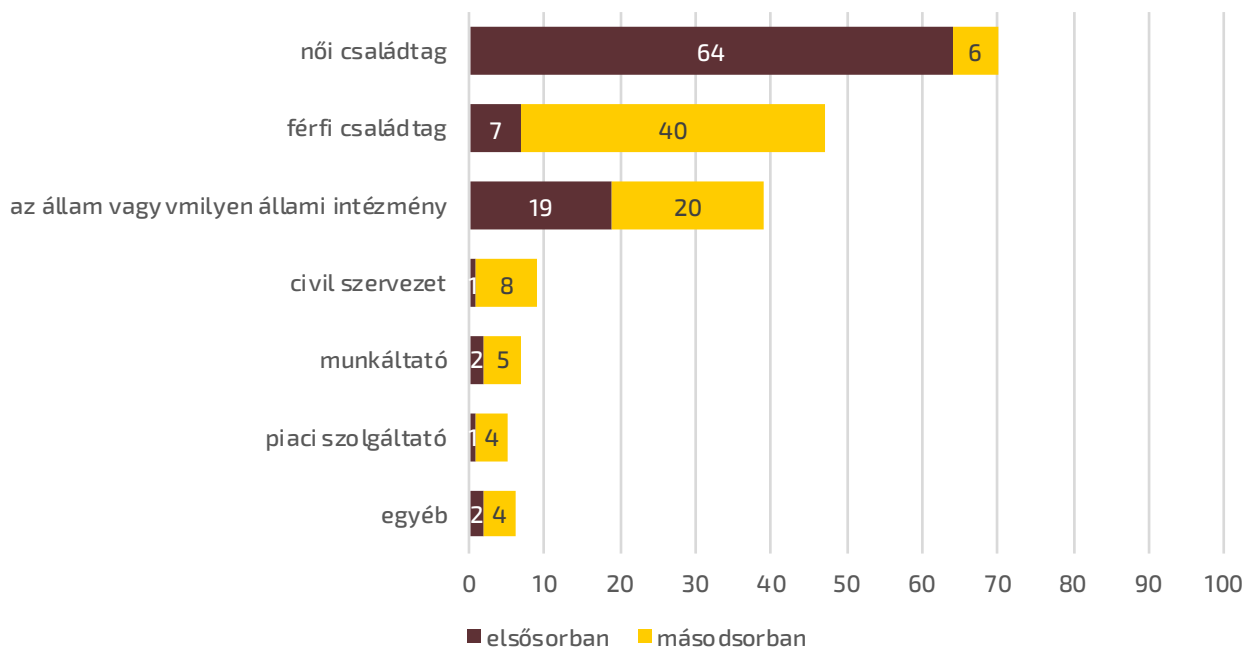
Egyedülálló szülőként való gyereknevelés



És Ön szerint a következő szereplők közül kinek lenne a feladata elsősorban, hogy segítséget nyújtson? És másodsorban? (összes megkérdezett, %)

43. ábra:

Egyedülálló szülőként való gyereknevelés



Megvizsgáltuk, hogy **kik**, azaz mely szocio-demográfiai csoportok tagjai azok, akik a felsorolt élethelyzetekben **hajlamosabbak** első- vagy másodsorban **a női családtagok**, a **férfi családtagok**, az **állam stb.** segítségnyújtását **elvárni**.

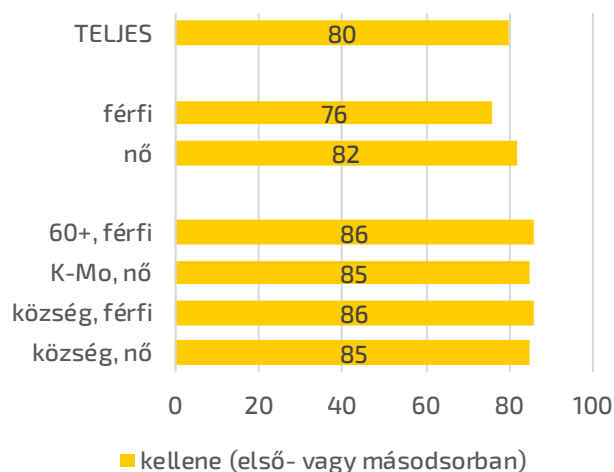
Azoknál a problémáknál, amelyeknél **kisgyerek neveléséről** van szó (tartósan beteg kisgyerek van a családban, egyedülálló szülőként való gyereknevelés), **a női válaszadók még a férfiakénál is valamivel nagyobb mértékben várták el a női családtagok szerepvállalását** (44–46. ábra). Ez különösen igaz a községben élő, illetve a kelet-magyarországi nőkre. Nyitott kérdés, hogy mi áll e mögött a jelenség mögött. Elképzelhető, hogy mindez annak a jele, hogy a válaszadók bensővé tették a nemi sztereotípiák rendszerét. Az is lehetséges, hogy a valóságban tapasztaltakhoz igazodnak a vélekedések, vagyis hogy tényleg jellemzően nők azok, akik ezeket a feladatokat ellátják, és ez a tapasztalat visszahat a vélekedések szintjére, megerősítve ezeket az előírásokat. Feltehetőleg mindkét magyarázat helytálló, a két mechanizmus pedig kölcsönösen erősíti egymást. A mechanizmusok működését pedig befolyásolhatják a fennálló politikai és gazdasági körülmények (pl. intézményi segítség hiánya, munkaerő-piaci részvétel feltételei stb.).

44–46. ábra:

A női családtag szerepvállalását az átlagosnál jobban szorgalmazó csoportok

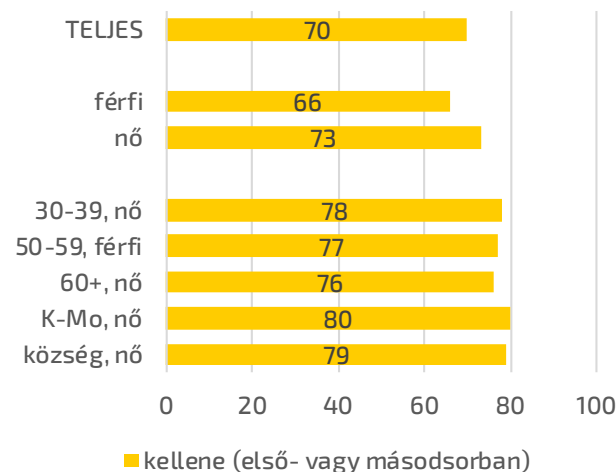
44. ábra:

Tartósan beteg kisgyerek van a családban (%)



45. ábra:

Egyedülálló szülőként való gyereknevelés

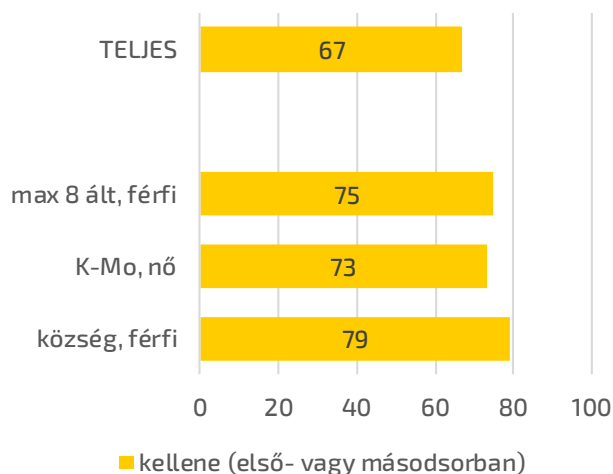


Az is jól látható, hogy a kor mentén is van különbség: az idősebb férfiak és nők erősebben hangsúlyozzák a női családtagok felelősségét ezeknek az élethelyzeteknek a megoldásában. Ez jele lehet annak, hogy a fiatalok már kevésbé gondolkodnak merev nemi szerepekben.

Azok, **akik** a klasszikus értelemben vett **gondoskodási**, tehát tartósan beteg kisgyerek nevelésével, egyedülálló szülőként való gyerekneveléssel, állandó ápolást igénylő idős családtag ápolásával kapcsolatosan rendelkeznek első-vagy másodkézből származó **tapasztalatokkal**, ugyanúgy a nők felelősségi körébe utalják ezeket a feladatokat, mint azok, akiknek nincsenek közvetlen vagy közvetett tapasztalataik. Ezzel párhuzamosan azt sem szorgalmazzák jobban az érintettek az átlagnál, hogy bárki más (állami vagy gazdasági szereplők; férfi családtagok stb.) nagyobb részt vállaljon a problémák megoldásában. Hasonlóak voltak a tapasztalataink a fókuszcsoportos beszélgetéseken is: a kérdésben érintett résztvevők sem vetették fel sokkal erőteljesebben az állam, a munkáltató vagy a férfi családtag felelősségét, mint a többiek.

46. ábra:

Állandó ápolást igénylő idős ember van a családban



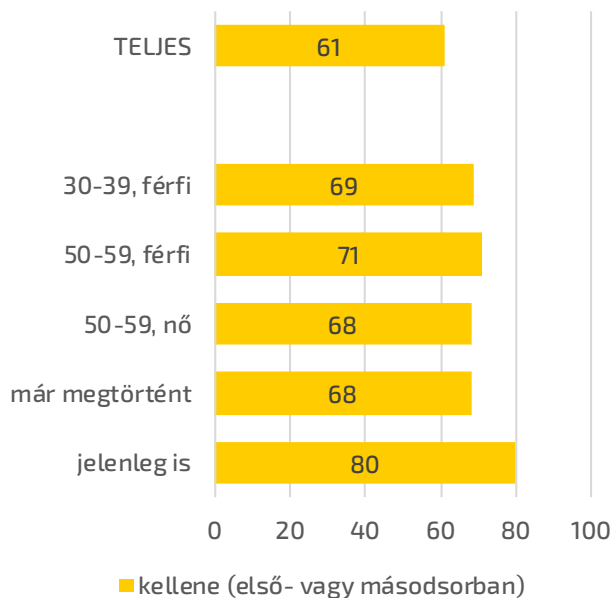
Egyedül a GYES-t, GYED-et követő munkanélküliség és a párkapcsolaton belüli erőszak esetében látható az, hogy a családon kívüli aktorok szerepvállalását jobban hangsúlyozzák azok, akik ezekről az élethelyzetekről tapasztalattal bírnak. Mindkét esetben az állami szerepvállalást hiányolják az érintettek.

47-48. ábra:

Az állam vagy állami intézmény szerepvállalását az átlagosnál jobban szorgalmazó csoportok

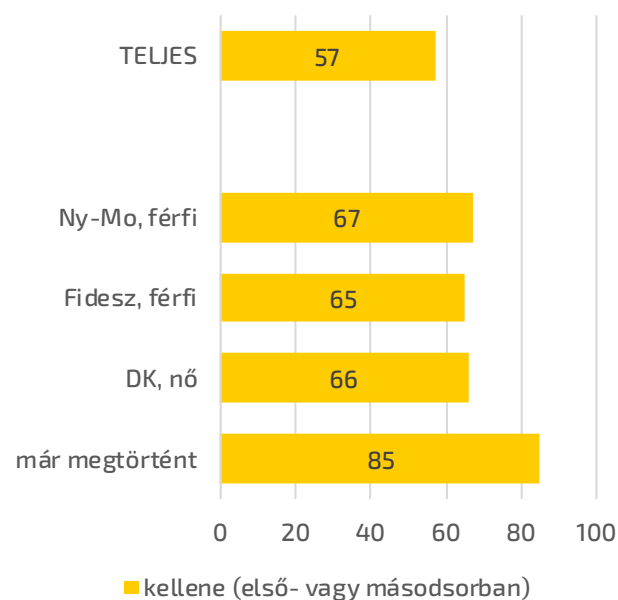
47. ábra:

GYES-t/GYED-et követő munkanélküliség (%)



48. ábra:

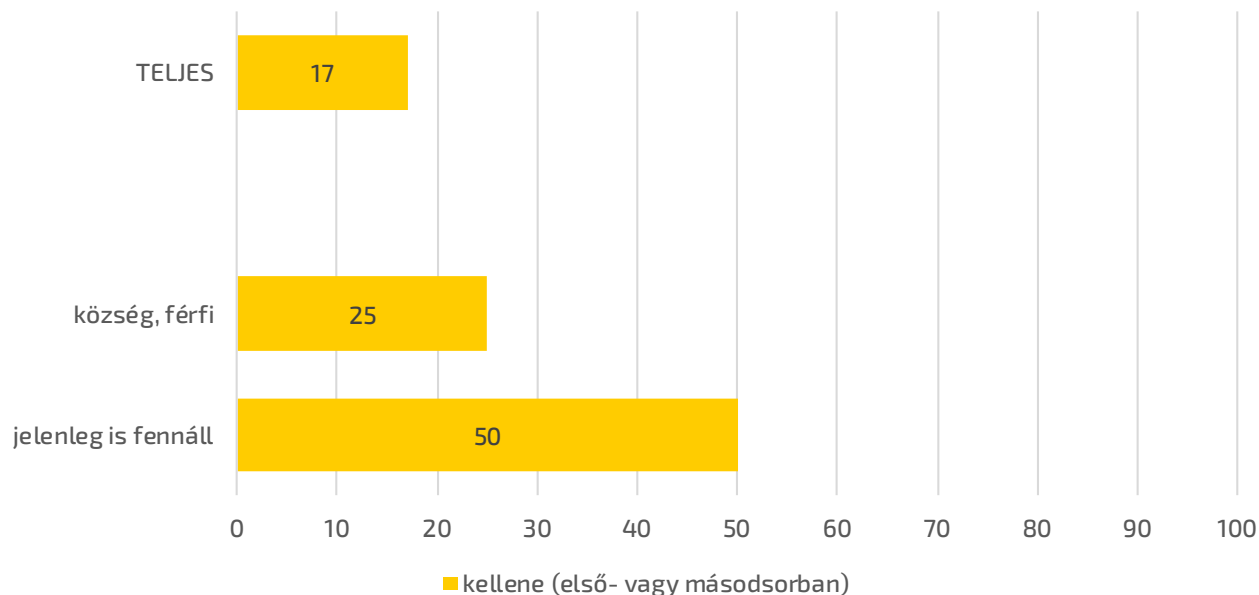
Párkapcsolaton belüli erőszak (%)



Hogy mennyire **magára hagyatottnak érzik magukat** azok, akiknek jelenleg is van tapasztalatuk **párkapcsolati erőszakról**, azt jól tükrözi, hogy az ilyen válaszadók fele valamilyen **piaci magánszolgáltató bevonását** tartja kívánatos első- vagy másodlagos segítségnek. Bár az alacsony elemszámok miatt óvatosan kell bánnunk ezekkel a becslésekkel, de ha piaci szereplők alatt például valamilyen **őrző-védő szolgáltatást** vagy **magánnyomozó bevonását** értik a válaszadók, az jól mutatja **az állami rendvédelmi szervek és az irántuk érzett bizalom alacsony szintjét** ilyen bűncselekmények esetén.

49. ábra:

A piaci szolgáltató szerepvállalását az átlagosnál nagyobb arányban szorgalmazók párkapcsolaton belüli erőszak esetén (%)



6. Értékek világa

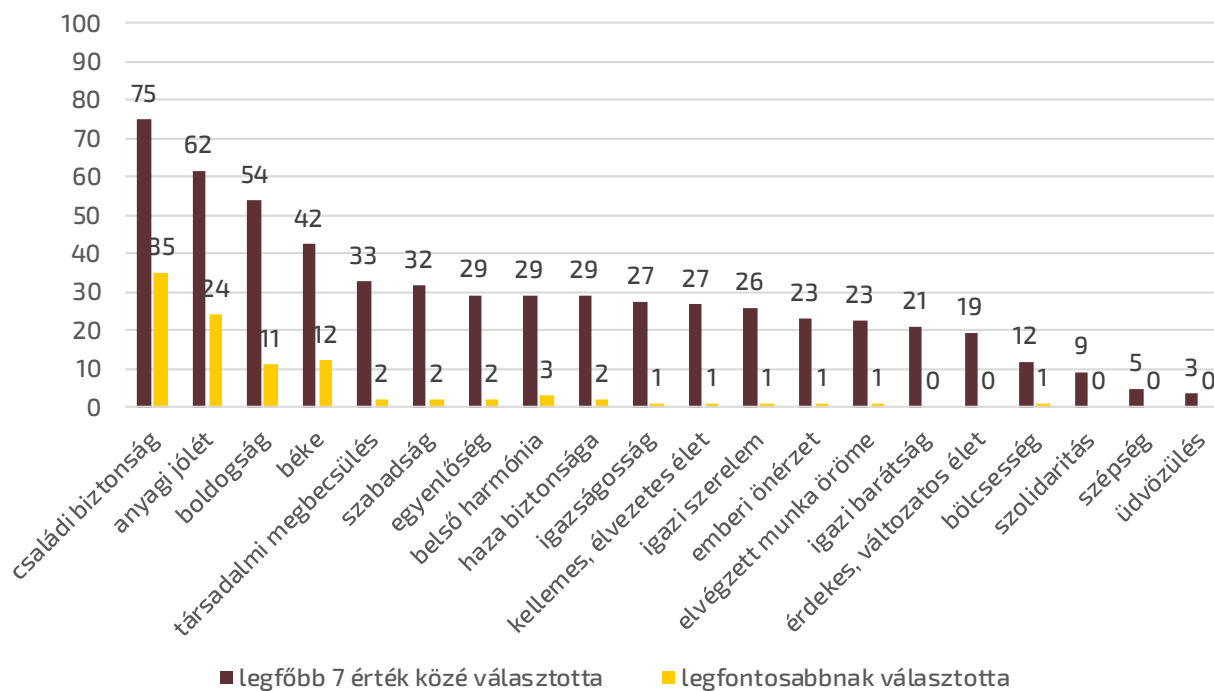
A nemek közti munkamegosztással kapcsolatos vélekedések a szakirodalom szerint összefüggésben állnak a különféle (köz)intézményekbe és az emberek egymásba vetett bizalmának mértékével, illetve az állami szerepvállalás kérdésének a megítélésével. Az pedig közhely, hogy a magyar társadalom számára a család az egyik legfontosabb érték. Ezt, a szociológiai szakirodalomban familizmusnak nevezett társadalmi állapotot, illetve értékrendet látjuk viszont az eredményeinkben is. Megvizsgáltuk, hogy mi állhat emögött.

Ha azt vesszük figyelembe, hogy mely értékeket választották be a lehetséges hét legfontosabb érték közé, a családi biztonság éri el a legnagyobb említési arányt: **a válaszadók háromnegyede számára a családi biztonság a legfőbb értékek közé tartozik.** Kiemelendő ugyanakkor, és a „magyar társadalom családközpontú”-tézis felülvizsgálatára ad okot, hogy **a válaszadók negyede nem választotta be** a hét legfőbb érték közé, illetve hogy **a válaszadók csupán harmada említette ezt a legfontosabb értéknek az életében.** A **második** leggyakrabban választott érték, nem sokkal lemaradva a családi biztonságtól **az anyagi jólét, a harmadik pedig a boldogság.**

Majdnem ugyanez a sorrend a legfontosabbnak látott érték esetében: a családi biztonságot nem sokkal lemaradva követi az anyagi jólét, a harmadik helyet viszont a béke szerezte meg, kevéssel a boldogság előtt.

50. ábra:

Válassza ki ezek közül azt a legfeljebb hetet, amelyet Ön a leginkább fontosnak tart az életben! A kiválasztott értékeket tegye aszerint sorrendbe, hogy melyik a legfontosabb az Ön számára, melyik a második legfontosabb, és így tovább! Összes választás (összes megkérdezett, %)



A családi biztonság, a boldogság és az egyenlőség fontossági sorrendjének megítélésében meglehetősen nagy a társadalmi konszenzus.

A családi biztonsággal kapcsolatban korábbi kutatásokból tudjuk, hogy a magyar társadalom nem egyszerűen családközpontú, hanem **a családi kapcsolatok mozgósítása bizonytalan társadalmi állapotokban, gazdasági vagy más típusú kockázatoknak kitéve a túlélés eszköze lehet.** Ez pedig felerősítheti a család fontosságát. Erre a jelenségre a fókuszcsoporthoz tartozó kutatás eredményeinek bemutatásakor már utaltunk.

Ugyanakkor kiemelendő, **hogy a családi biztonságot a nők valamivel nagyobb arányban választották be a hét legfontosabb érték közé,** mint a férfiak, a legnagyobb nemi különbség ebben a tekintetben a gazdaságilag inaktív csoportján belül látszik: itt **a férfiaknak mindössze a fele, a nőknek pedig a negyötöde tartotta fontos értéknek a családot.**

Bár **férfiak és nők csoportja között nincs különbség** abban, hogy mekkora hányaduk választotta az anyagi jólétet a legfőbb értékek közé, a kisgyerek és a pártpreferencia már hatással van erre. **A kisgyerekes nők körében szignifikánsan nagyobb arányban fontos az anyagi jólét, mint a kisgyerekes férfiak között.** Figyelemreméltó a nemi különbség az LMP-szavazók körében: az LMP női szavazói számára az anyagi jólét egyáltalán nem fontos érték.

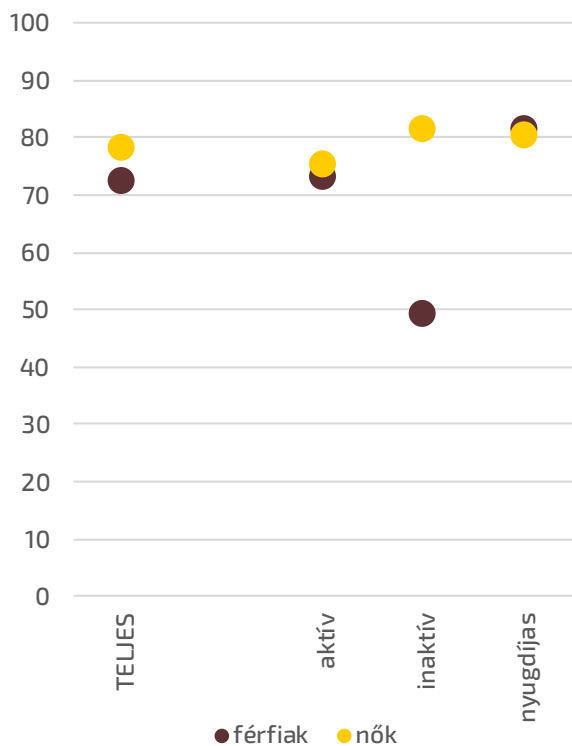
A szabadság értéke nem sokkal fontosabb a férfiak, mint a nők számára. Érdeemi viszont, hogy leginkább a DK-szavazók számára jelent fontos értéket, nemtől függetlenül. A Jobbik női szavazói viszont kifejezetten kisebb arányban választották be a szabadságot a fontos értékek közé, mint a többi szavazói csoport női tagjai, és mint a Jobbik-szavazó férfiak.

A béke mint érték fontossága különbözőképpen fontos férfiaknak és nőknek, ha egy-egy társadalmi alcsoportot veszünk alapul. Az a várakozásoknak megfelelő, hogy a rendet és a nyugalmat általában is fontosabbnak tartó idősebbek körében, férfiak és nők esetében egyaránt igen magas arányban fontos a béke, de hasonlóan jellemző ez a 30–39 éves nőkre is. A diplomás, fővárosi, Jobbik-, ill. MSZP-szavazó nők esetében szintén igen fontos érték.

Egyéb eredmények: a társadalmi megbecsülés értéke a kelet-magyarországi nők körében majdnem kétszer olyan fontos (40%), mint a fővárosi nők körében (22%). Az igazságosság értékének megítélésében hasonló különbség látható: a kelet-magyarországi nők harmada (33%), míg a fővárosi nők kevesebb, mint negyede (23%) számára fontos. Eközben a férfiak esetében inkább a fővárosi és a nyugat-magyarországi férfiak között van eltérés: előbbiek 19%-a, utóbbiak 33%-a számára fontos érték az igazságosság.

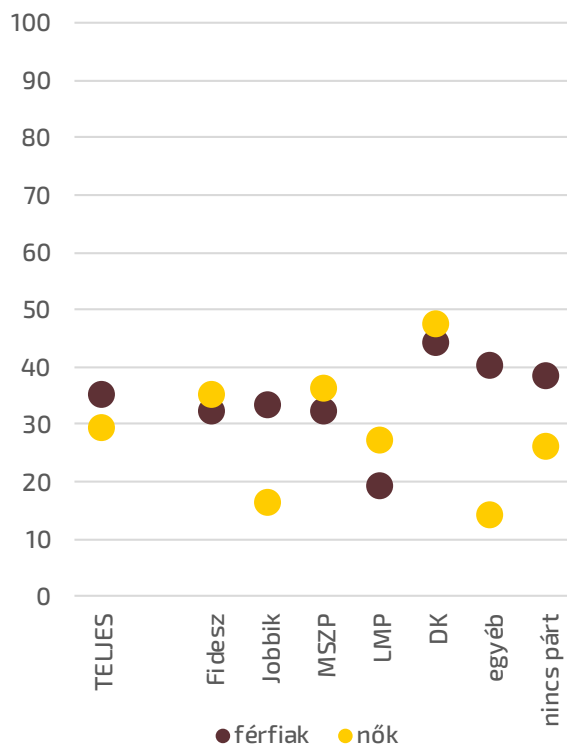
51. ábra:

A családi biztonságot a legfőbb 7 érték közé választók aránya (összes megkérdezett, %)

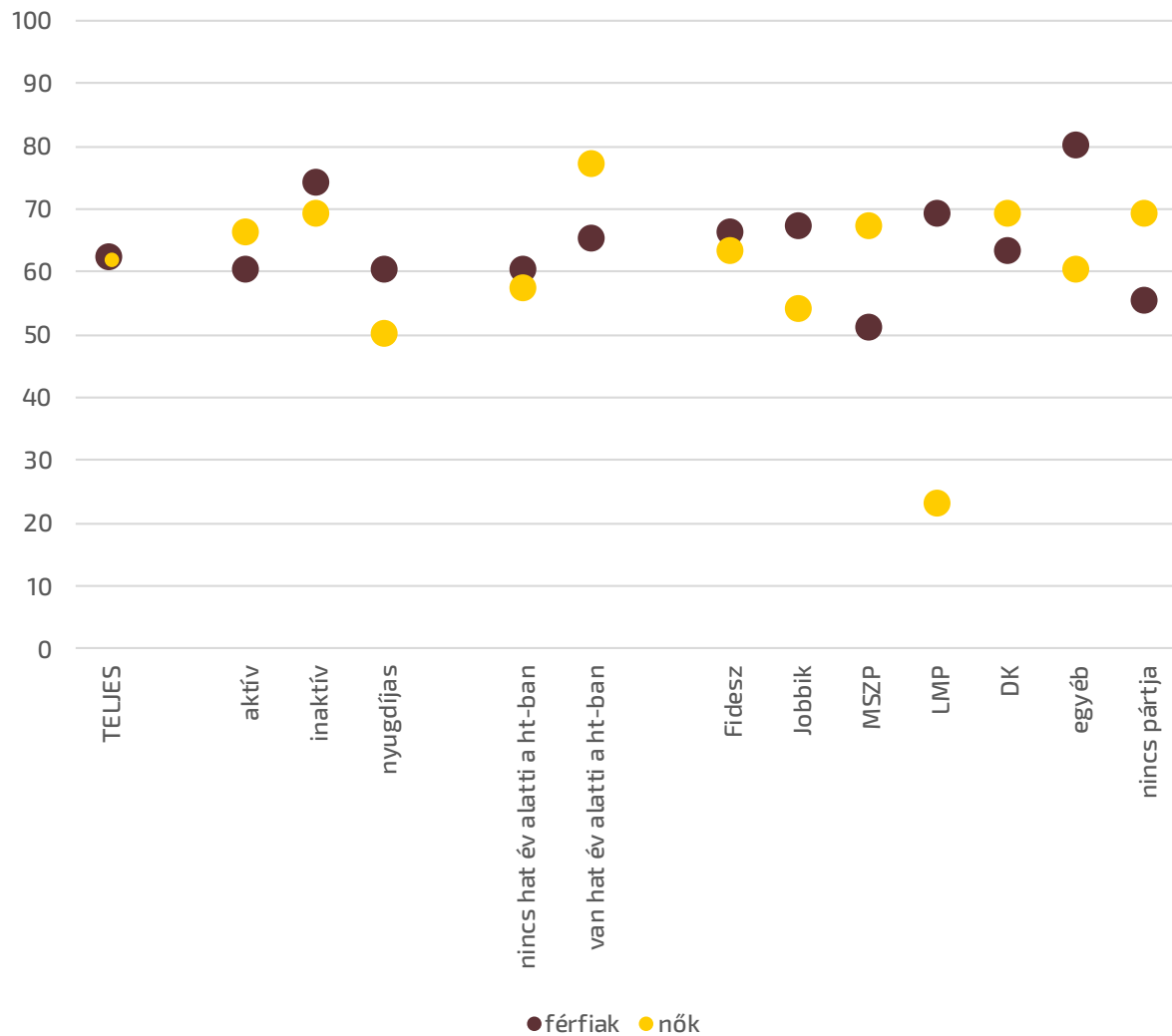


52. ábra:

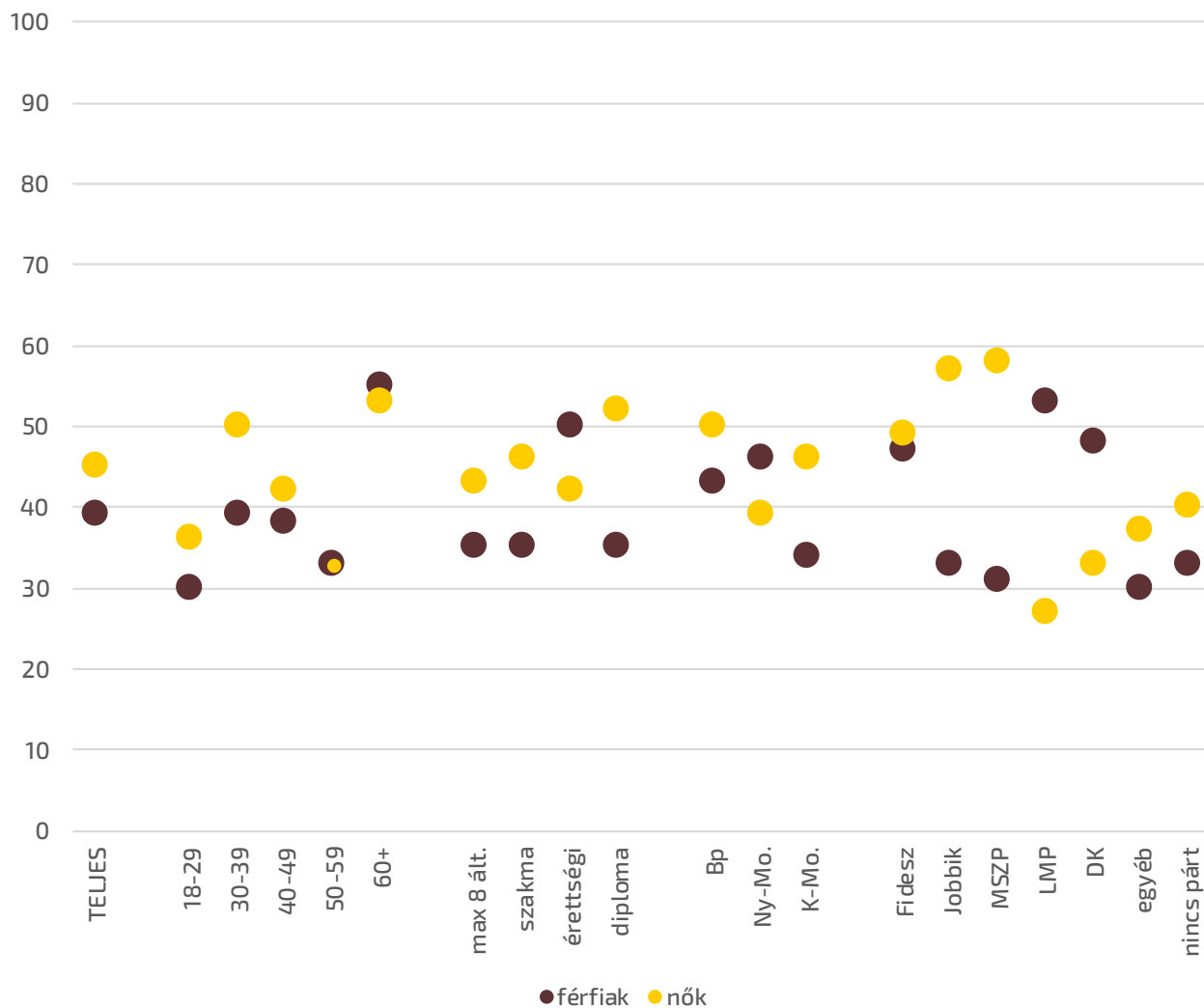
A szabadságot a legfőbb 7 érték közé választók aránya (összes megkérdezett, %)



53. ábra:

Az anyagi jólétet a legfőbb 7 érték közé választók aránya (összes megkérdezett, %)

54. ábra:

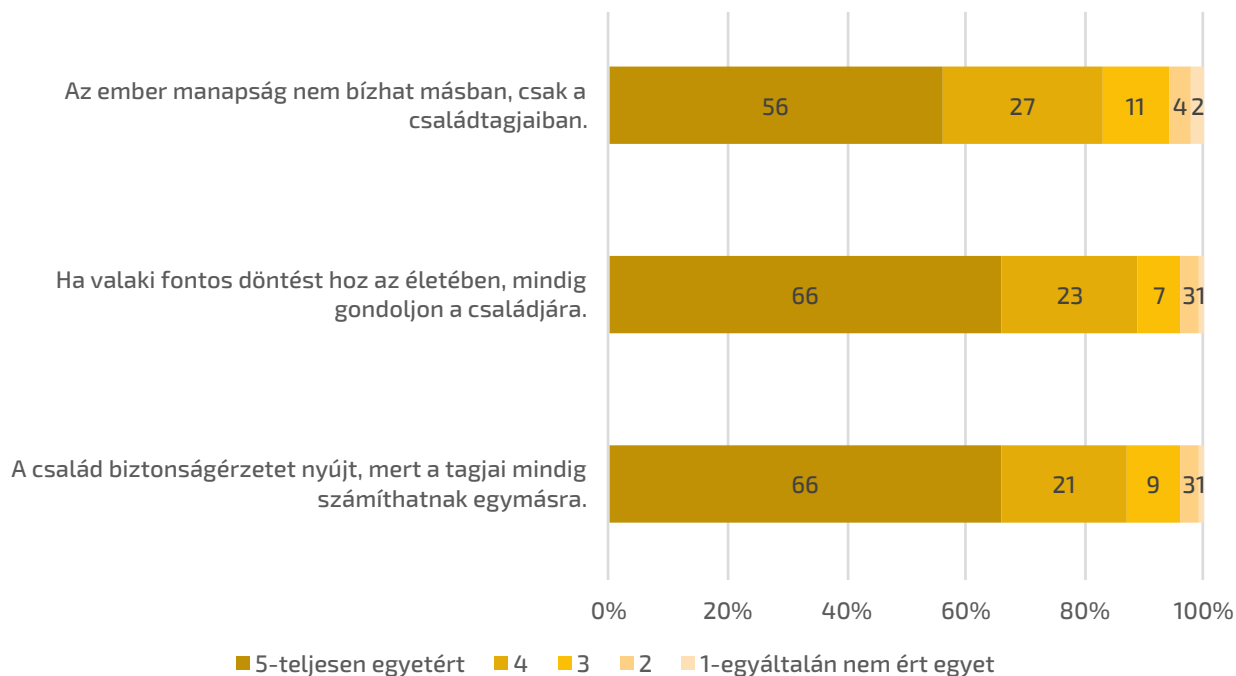
A békét a legfőbb 7 érték közé választók aránya (összes megkérdezett, %)

Három állítással mértük fel, hogy a válaszadók mennyire osztanak familista nézeteket, azaz **mennyire hisznek a család elsődlegességében**, fontosságában, mindenhatóságában és a családi kötelek minden más szempontot felülíró **bizalmi erejében**.

Azt mondhatjuk, hogy a vizsgált állításokkal igen nagyfokú egyetértés mutatkozott a mintában. Gyakorlatilag nincs olyan ember a mintában, aki ne gondolná úgy, hogy az ember csak a családtagjaiban bízhat, vagy hogy a család azáltal nyújt biztonságérzetet, hogy a tagjai mindig számíthatnak egymásra.

55. ábra:

Mennyire ért egyet az állítással? (összes megkérdezett, %)

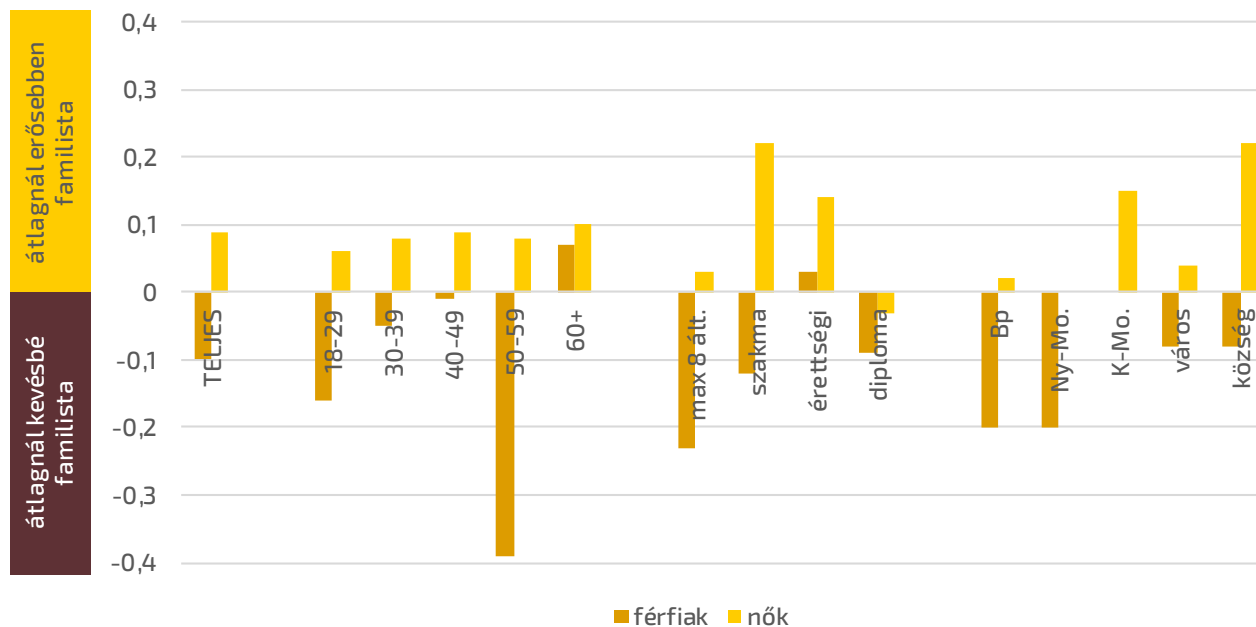


Az állításokból egy összetett változót képeztünk, amelynek pozitív és negatív értékei vannak. Az összetett változó 0 értéke a társadalom familista nézetek szempontjából vett átlagát reprezentálja, a pozitív értékek ehhez a meglehetősen familista átlaghoz képest is erőteljesebb familizmust, a negatív értékek pedig ennél kisebb fokú familizmust jelentenek.

Az átlagosnál magasabb mértékű családba vetett bizalom és a családra való számítás jellemzi a szakmával rendelkező, az érettségizett, a kelet-magyarországi és a községben lakó nőket. A férfiak körében az 50–59 évesek emelhetők ki (akik körében korábban láttuk, hogy a családi biztonság értéke sem aratott akkora sikert, mint más csoportokban), akik az átlagosnál relatíve kevésbé jellemezhetők familistaként. Hasonló eredményt látunk a legfeljebb 8 osztályt végzettek, a fővárosiak és a nyugat-magyarországiak esetében is.

56. ábra:

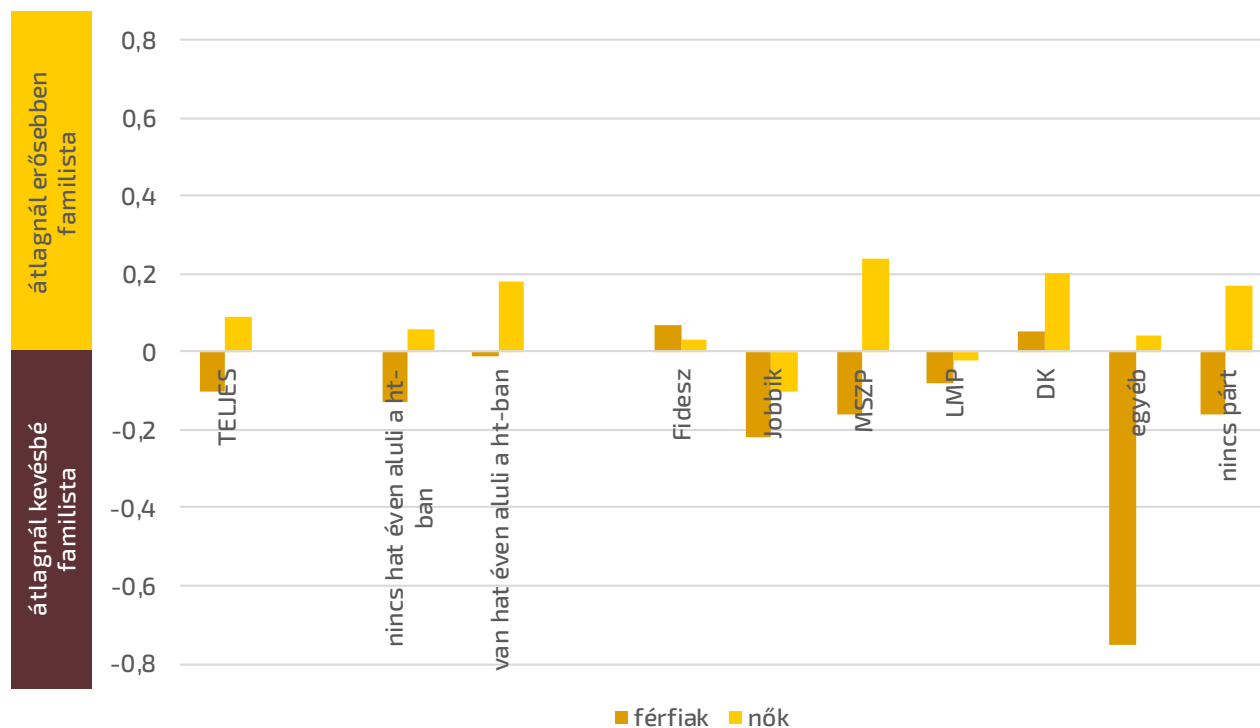
Familizmussal kapcsolatos vélekedések (főkomponens-pontszámok átlaga kor, iskolai végzettség és lakóhely szerint)



A kisgyerekekkel élő nők, az MSZP-szavazó, a DK-szavazó nők körében az átlagosnál valamivel jellemzőbb a familizmus. Az egyéb pártra szavazó férfiak körében viszont kifejezetten kevésbé jellemző az átlagosnál.

57. ábra:

Familizmusmal kapcsolatos vélekedések (főkomponens-pontszámok átlaga aszerint, hogy van-e 6 éven aluli a háztartásban és pártpreferencia mentén)

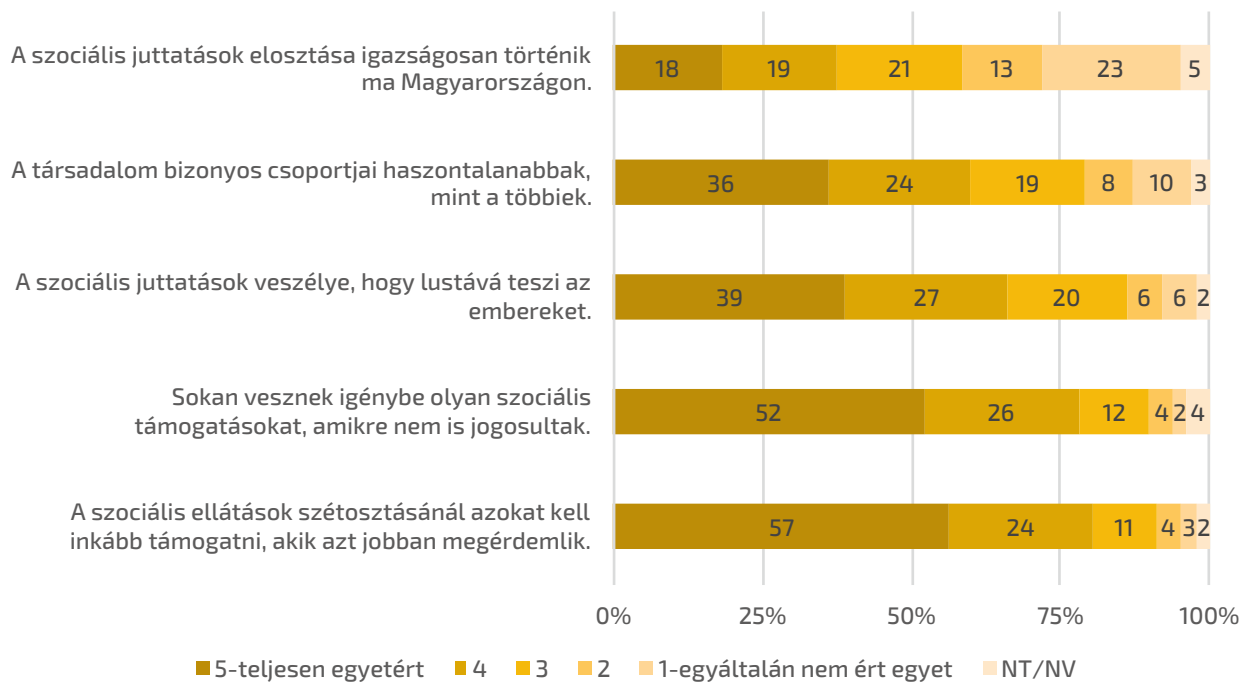


7. Csoportok közötti konfliktusok és szolidaritás

Ahogy azt a fókuszcsoportos kutatási eredményeknél már láthattuk, **különbéle törésvonalak, konfliktusok rajzolódnak ki különböző társadalmi csoportok között. A konfliktusoknak egy részének** a tétje az, hogy kik és milyen mértékben jutnak hozzá a szűkülő erőforrásokkal bíró **jóléti rendszer juttatásaihoz**. A nők életében nagyobb valószínűséggel áll elő olyan élethelyzet, amikor gyerekvállalás, egyedülálló szülőség, idős vagy tartósan beteg családtag ápolása miatt valamilyen jóléti ellátásban részesülnek, és a nyugdíjasok között is több a nő. Ez azonban a legtöbb esetben méltatlanul kevés összeg a kieső jövedelem vagy éppen a gondoskodással járó munka értékét figyelembe véve. Így felmerül a kérdés, hogy **vajon mennyire látják igazságosnak a szociális juttatások rendszerét** nők és férfiak, látunk-e arra utaló jeleket, hogy a szűkülő erőforrásoknak való kiszolgáltatottság társadalmi csoportok közti konfliktusokat élez ki és kirekesztő vélekedések alapjául szolgál. **Ezt a jelenséget jóléti sovinizmusnak** nevezi a szakirodalom.

A legnagyobb fokú **megosztottság annak** a gondolatnak a **nyomán** bontakozott ki, **hogy a szociális juttatások elosztása ma igazságosan történik-e Magyarországon. Nagyobb** fokú az egyetértés és az **összhang** abban, **hogy vannak hasznosabb és haszontalanabb csoportok** a társadalomban, illetve hogy **a szociális juttatásoknak lehet negatív eredménye** is az egyénekre nézve. A válaszadók több mint fele teljesen egyetért azzal, hogy sokan **igaztalanul vesznek igénybe** szociális támogatásokat, és hogy inkább azokat kellene támogatni, akik ezt jobban megérdemlik – azaz **vannak olyanok, akik ezekre érdemesebbek**.

58. ábra:

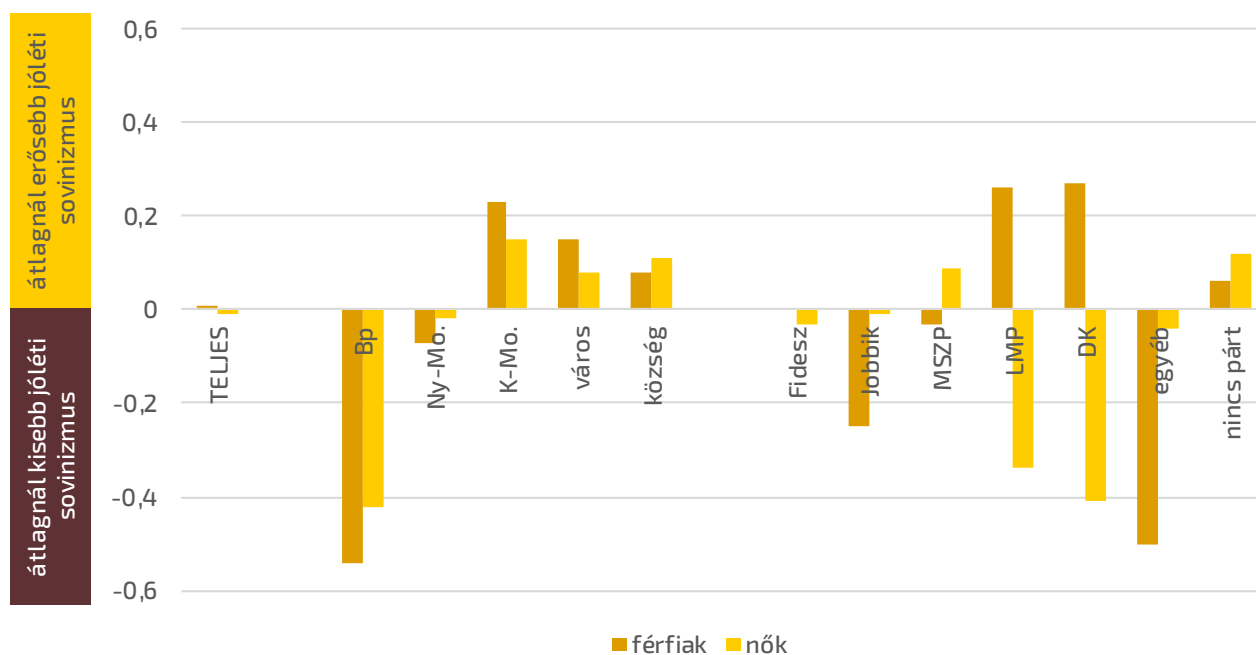
Mennyire ért egyet az állítással? (összes megkérdezett, %)

Összetett változót építettünk, amelynek pozitív értéktartományába azok a válaszadók esnek, akik az átlagos szinthez (ami egy 1-től 5-ig terjedő skálán átlagosan 4-es értéket jelent) képest erősebben osztják a jóléti sovinizmus elveit, míg negatív tartományába azok, akik az átlagosnál kevésbé. **Nők és férfiak vélekedése között nincs eltérés** a kérdésben.

Különbség rajzolódik ki viszont lakóhely és pártpreferencia mentén. A fővárosi megkérdezettek az átlagosnál kevésbé jellemző, hogy jóléti sovinizta nézetekkel értenek egyet. Ugyancsak kevésbé jellemző ez a Jobbikra és az egyéb pártra szavazó férfiakra, az LMP-s és a DK-s nőkre. E két utóbbi párt férfi szavazóira viszont az átlagoshoz képest jellemzőbbek a jóléti sovinizta gondolatok.

59. ábra:

Jóléti sovinizmus mértéke a társadalom különböző csoportjaiban (érvényesen válaszolók átlagai 1-től 5-ig terjedő skálán)



A fókuszcsoportos kutatáson elhangzottak alapján, valamint azokat a csoportok közötti konfliktusokat alapul véve, amelyekről régebb óta zajlik aktív közbeszéd, **kiválasztottunk 14 csoportot**. Arra kértük a válaszadókat, hogy **rendezzék őket sorrendbe**: először aszerint, hogy **mennyire támogatja őket az állam**, majd pedig aszerint, hogy **hogyan lenne igazságos** a támogatás. Ezt a két sorrendet alapul véve meg tudjuk mondani, melyek azok a csoportok, amelyekről átlagosan úgy látják, az igazságoshoz képest jobban, vagy éppen kevésbé támogatja őket az állam. Ez a csoportközi viszonyok olyan térképét rajzolja ki a számunkra, **amelyből nemcsak a konfliktusok láthatóak, hanem az is, hogy mely csoportokkal vállal erősebb szolidaritást a társadalom**.

Három csoport emelkedik ki a kérdezett 14-ből, amelyet **a válaszadók szerint az állam jobban támogat, mint amennyire az igazságos lenne: a határon túli magyarok, a cigányok és a Magyarországon élő menekültek**.

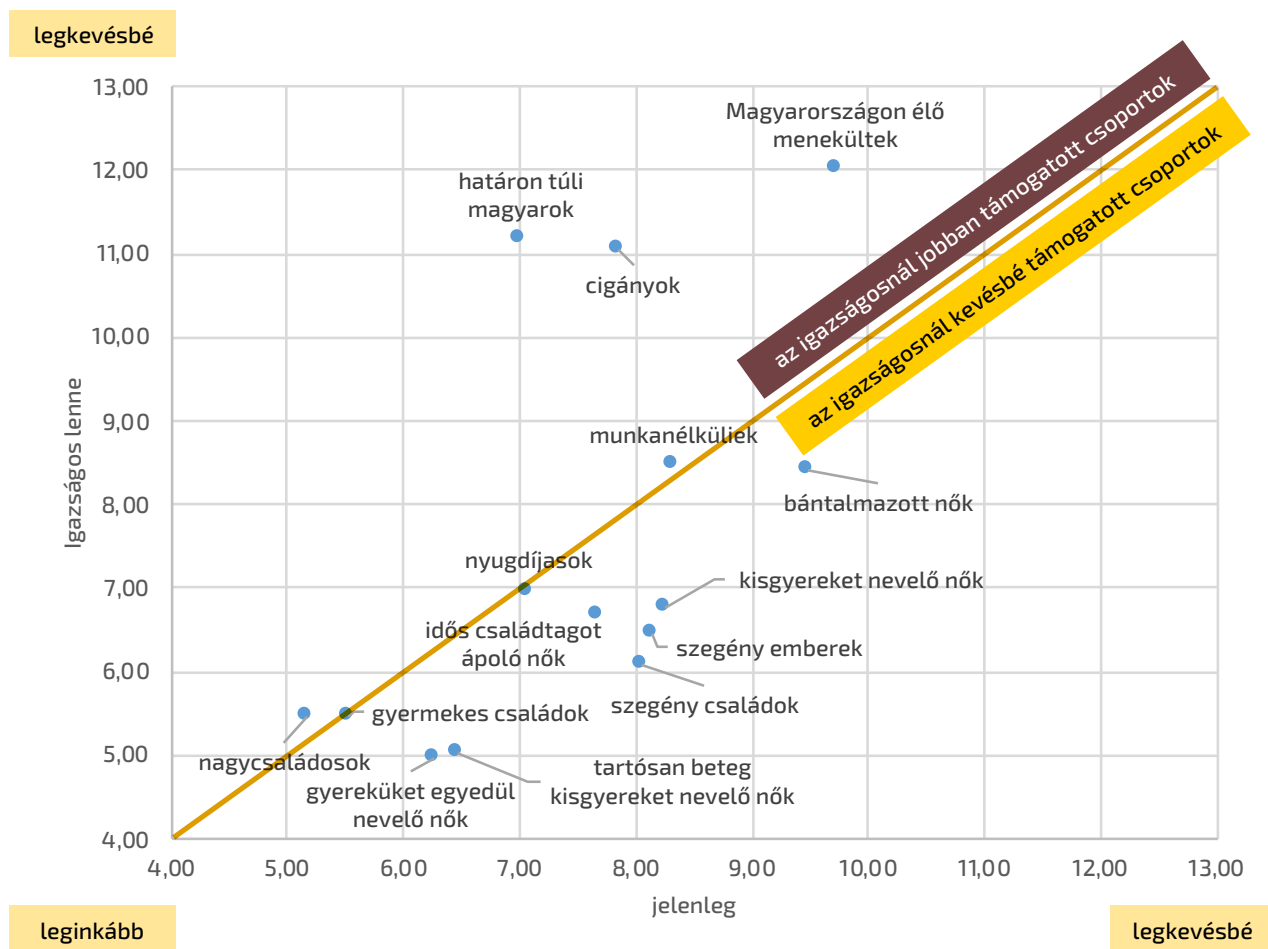
A nagycsaládosok, a nyugdíjasok, a munkanélküliek és a gyerekes családok támogatását átlagosan pont olyan mértékűnek látják, mint amekkorát igazságosnak is tartanak, de ahogy azt látni fogjuk, az átlagos értékek itt épp a csoportok megítélése mentén kirajzolódó megosztottságot fedik el.

A szegény családok, a kisgyereket nevelő nők, a tartósan beteg kisgyereket nevelő nők és az egyedülálló anyák támogatásáról vélik úgy a leginkább, hogy alacsonyabb ahhoz képest, amit igazságosnak tartanak.

60. ábra

Most különböző társadalmi csoportokat sorolok fel. Kérem, hogy tegye sorrendbe őket aszerint, hogy az állam mely csoportot támogatja a leginkább, és haladjon a legkevésbé támogatott csoport felé!

Most arra kérem, hogy tegye sorrendbe ugyanezeket a csoportokat aszerint, hogy hogyan lenne igazságos. (érvényesen válaszolók átlagai, 1 – leginkább, 14 – legkevésbé)

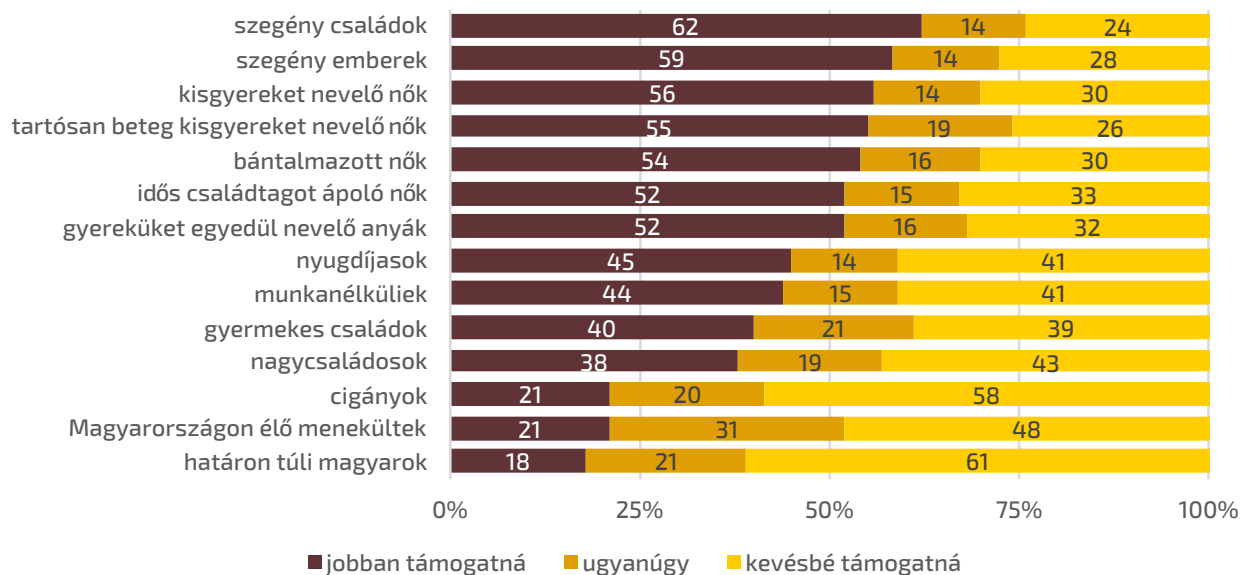


Az előzőhöz képest ezen a grafikonon az is jól látszik, hogy **mely csoportok támogatásának kérdésében van** meglehetősen nagy **megosztottság** a társadalomban. A **nyugdíjasok** és a **munkanélküliek** esetében majdnem **ugyanakkora arányban vannak azok, akik jobban, és azok, akik kevésbé támogatnák** az adott csoportot. A gyerekes családok és a nagycsaládosok esetében is egy hasonló megosztottság figyelhető meg a közvéleményben.

Mindezen **eredmények jól tükrözik a fókuszcsoportos kutatás során előkerülő társadalmi feszültségeket.** A nagycsaládosoknak járó extra juttatásokra és kedvezményekre az egy- vagy kétfgyerekes családok is igényt tartanának, mivel egy vagy két gyerek felnevelése is nagy anyagi áldozatokkal jár. A gyerekes családoknak járó kedvezményekből (pl. adókedvezmény, CSOK) pedig azok is szeretnének részesedni, akik elmondásuk szerint pont azért nem vállaltak vagy nem vállalnak még gyereket, mert nem látják biztosítottnak a gyereknevelés anyagi feltételeit, és mert önmaguk fenntartása is nehézségekbe ütközik. Ebből a nézőpontból érthető, ha a felnőtt lakosság körülbelül 40 százaléka úgy érzi, hogy a gyereket nevelők az igazságosnál több támogatásban részesülnek.

61. ábra:

**Egyes társadalmi csoportok támogatása: észlelt valóság és igazságosság viszonya
(összes megkérdezett, %)**



Leginkább a **pártpreferencia mentén szétváló vélekedések** utalnak arra, ha egyes társadalmi csoportokat valamely politikai párthoz kötnek a válaszadók, vagy pedig teljesen átpolitizálódott a róluk való közbeszéd. A Fidesz által kiemelt súllyal kezelt **határon túli magyarság vagy éppen a gyerekes családok a Fideszre szavazó nők szerint a jelenleginél is nagyobb támogatottságot** kellene, hogy élvezzenek, míg a menekülteket ugyanez a csoport kevésbé támogatná. Az MSZP női szavazói körében leginkább a szolidaritás hiánya a jellemző: nincs csoport, amit kiemelkedően jobban támogatnának, mint a többi szavazó, több csoporttól viszont kiemelkedő mértékben vonnának el támogatást.

A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok közötti feszültséget jól mutatja, hogy a nyugdíjasok esetében kifejezetten **generációs törésvonalak** rajzolódtak ki, amit a fókuszcsoportos beszélgetéseken is tapasztalhattunk. Nemcsak kor, hanem erőforrások mentén is látható konfliktuspotenciál: **a hat éven aluli kisgyerekkel élő nők kifejezetten kevésbé támogatnák a jelenlegihez képest a nyugdíjasokat.**

Szegény emberek, munkanélküliek, szegény családok, bántalmazott nők, kisgyereket nevelő nők, gyereküket egyedül nevelő nők esetében nem volt olyan szocio-demográfiai csoport, amely az adott csoportot jobban vagy kevésbé támogatná.

62. ábra:

Az egyes csoportokat mely szocio-demográfiai csoportok támogatnák jobban, melyek kevésbé?

határon túli magyarok	gyermekes családok	Magyar-országon élő menekültek	cigányok	nyugdíjasok	nagy-családosok	tartósan beteg kisgyereket nevelő nők	idős családtagot ápoló nők
nők	Fidesz, nő	30–39, nő	férfiak	18–29, férfi	MSZP, férfi	max. 8 ált., férfi	érettségi, nő
max. 8 ált., nő	MSZP, nő	50–59, férfi	nők	30–39, nő	MSZP, nő	érettségi, férfi	Bp, férfi
Ny-Mo, nő		Fidesz, nő	max. 8 ált., férfi	60+, férfi	egyéb, férfi	Bp, nő	város, férfi
város, nő		MSZP, nő	diploma, nő	60+, nő		Ny-Mo, férfi	
község, férfi		egyéb, férfi	K-Mo, nő	van hat éven aluli, nő		község, férfi	
nincs hat éven aluli, nő			község, nő			község, nő	
Fidesz, nő							
MSZP, nő							
egyéb, férfi							

8. „Nőügyek”: női problémák és a pártpolitika világa

A válaszadók osztályzatainak tükrében a pártok gyengén vizsgáznak abban, hogy mennyire képviselik a nők számára nehézségeket okozó ügyeket (63. ábra). A válaszadók **a saját választott pártjukkal szemben is igen kritikusak ebben a kérdésben, kiváltképp a női szavazók** (64. ábra).

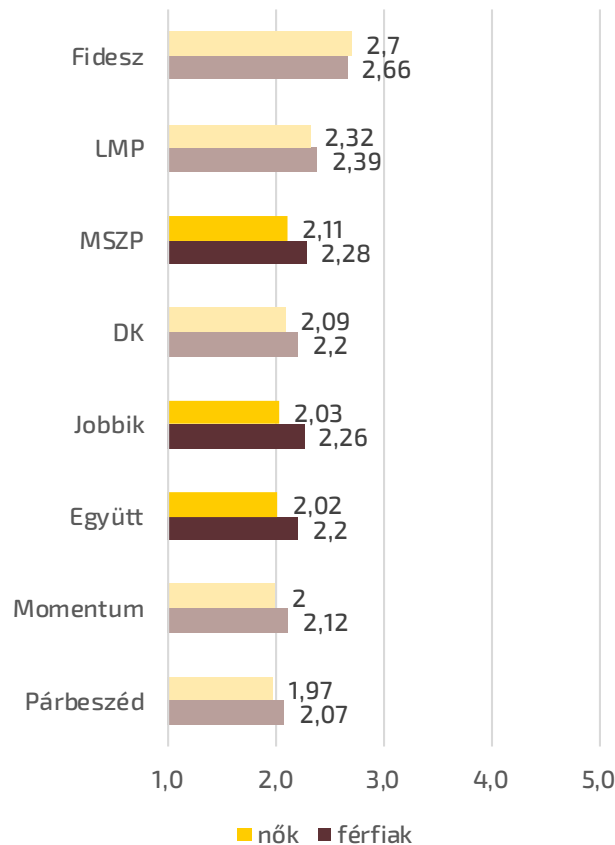
A dobogó legfelső fokán a **Fidesz** áll, még úgy is, hogy **teljesítményét átlagosan közepesnek sem értékelik** ebben a kérdésben a válaszadók. A második helyezett az LMP, a harmadik pedig a KDNP.

Egyedül az MSZP, a Jobbik és az Együtt esetében beszélhetünk különbségről a nemek véleményében: mindhárom említett pártnál inkább a férfi válaszadók látták úgy, hogy képviselik a pártok a nők ügyeit, de abszolút értelemben a válaszok inkább a képviselet hiányát jelentik.

A kispártokhoz tartozó alacsony elemszámok, valamint a nagyobb pártok férfi és női szavazói közötti kis véleménykülönbség miatt úgy tűnik, hogy egyik szavazói csoport se gondolja úgy, hogy a saját pártja legalább közepes mértékben képviseli a magyar nők számára problémát okozó ügyeket.

63. ábra:

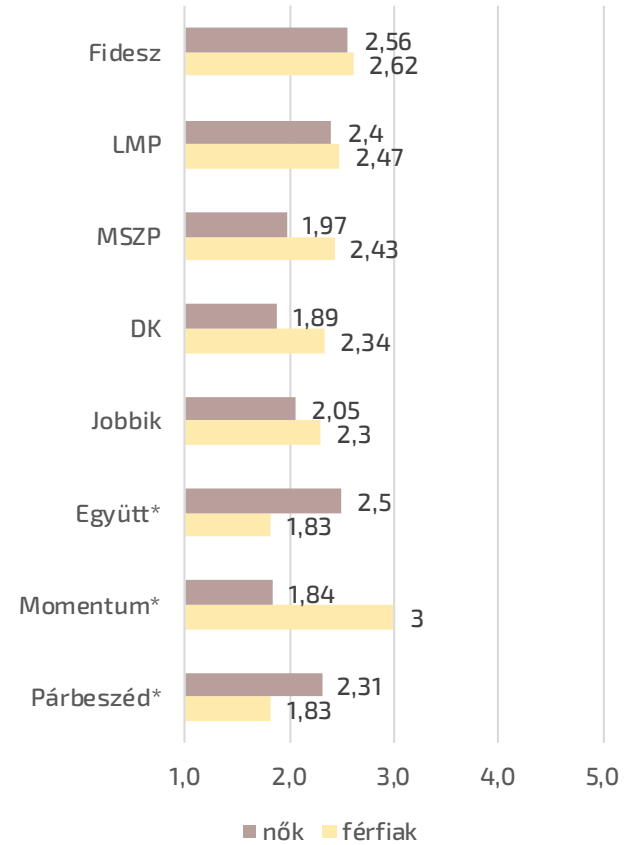
Az adott párt mennyire képviseli a magyar nők különféle problémáinak az ügyét?
(érvényesen válaszolók átlagai 1-től 5-ig terjedő skálán, nemek szerint)



A halványított átlagoknál nincs szignifikáns különbség férfiak és nők átlaga között.

64. ábra:

Az adott párt mennyire képviseli a magyar nők különféle problémáinak az ügyét?
(az adott pártra szavazó, érvényesen válaszolók átlagai 1-től 5-ig terjedő skálán, nemek szerint)



* 15 főnél alacsonyabb elemszám!

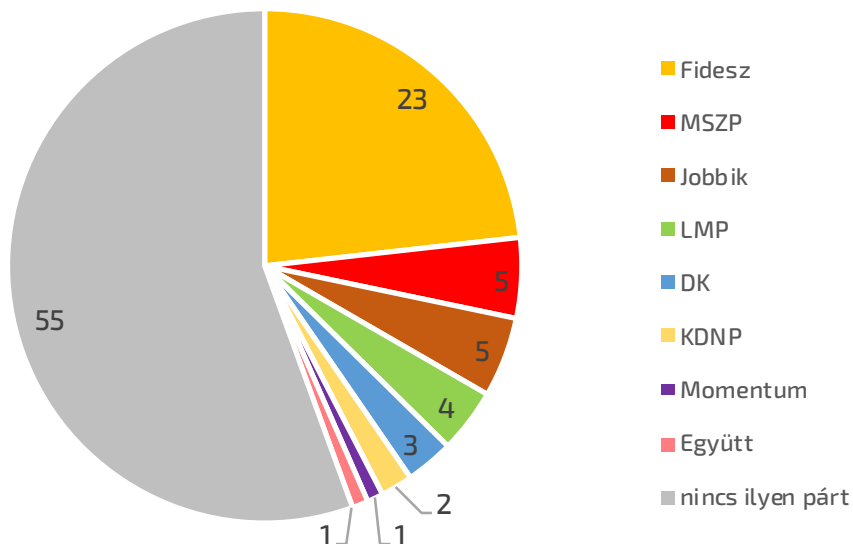
Egy válaszadó több párt esetében is vélhette úgy, hogy a párt inkább vagy teljes mértékben képviseli a magyar nők ügyét. Ezért arra kértük mindazokat, akik nem csak egy, hanem több pártot is a magyar nők szószólójának tartanak, válasszanak, melyik párt képviseli a leginkább a nőket. Azoknál, akik csupán egy pártot láttak így, automatikusan a választott pártot tekintettük a magyar nőket leginkább képviselői pártként. Azokat a válaszadók pedig, akik egy párt esetében sem osztályozták a magyar nők képviseletét közepesnél jobbra, úgy tekintjük, hogy szerintük egyik párt sem képviseli a magyar nők ügyét.

Ezek válaszok alapján mutatjuk be, hogy összességében a válaszadók mely pártban látják leginkább a magyar nők ügyeinek képviseletét. **A válaszadók több mint fele egyik párt esetében sem gondolja úgy, hogy képviselik a nők ügyét.**

Azok, akik látnak ilyen pártot, leginkább a Fideszt tartják nőbarátnak, a kisebb pártok a Fideszhez képest jelentősen le vannak maradva.

65. ábra:

Melyik párt képviseli leginkább a magyar nők ügyét? (összes megkérdezett, %)



Azon válaszadók közül, akik szerint van olyan párt, amely képviseli a magyar nők ügyeit 36 százalék, az összes megkérdezettre kivetítve 16 százalék tudott konkrétan olyan ügyet vagy témát említeni, amelyben az általa leginkább „nőbarátként” értékelt párt a magyar nők érdekeit képviselte (66. ábra). Nők és férfiak között nincs különbség az említés képességében, egyedül az látszik, hogy a fővárosi nők között jelentősebb azok aránya, akik tudnak említeni ilyen ügyet.

Az említett ügyek legnagyobb csoportját, összhangban azzal, hogy a leginkább nőbarátnak látott párt a Fidesz lett, a GYES-sel és GYED-del kapcsolatos intézkedések, valamint a nők 40 év szolgálati viszonya utáni kor-
kedvezményes nyugdíjprogramja tette ki (67. ábra).

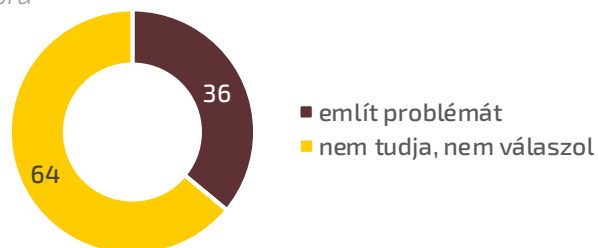
Az egyes problémákra elhelyezett pártlogóval azt jelezzük, hogy az adott problémát inkább melyik párthoz kötik a válaszadók, vagyis hogy az adott ügyet említők jellemzően melyik pártot látják a magyar nők ügyeinek leg-határozottabb képviselőjeként. A Fidesz nőpolitikájával szimpatizálókra jellemző a legkevésbé, hogy ne említsenek konkrét ügyet. Egyértelműen a Fideszhez rendelt ügyek közé tartozik a GYED (extra) témaköre, a CSOK, a családi adókedvezmény, és a családtámogató, gyerekvállalást ösztönző intézkedések, valamint a családi pótlék eme-
lése – utóbbi úgy, hogy az nem történt meg 2008 óta (nem jelentős az említettsége). A 40+ programot is inkább a Fideszhez rendelik, bár azok, akik az MSZP-ben vagy a Jobbikban látják a hazai nőbarát politika képviselőjét, időn-
ként ehhez a két párthoz kötötték ezt az intézkedést (a Jobbik a férfiak 40 éves szolgálati viszonya utáni nyugdíjazás ügyében kezdeményezett aláírásgyűjtést). Az MSZP-hez főként nem konkretizált, de valamiképpen a munkaerő-
piaci részvételhez kötődő intézkedéseket kötnek azok, akik az MSZP-t látják a leginkább nőbarát politikát folytató pártnak. Az LMP-hez a nők elleni erőszak és az egyedülálló anyák helyzetének problematizálása kötődik.

A válaszadók relatív nagy hányada nem konkrét ügyet emelt ki a választott párt tevékenységével kapcsolatosan, hanem válaszában megerősítette, hogy az adott pártot látja nőbarátnak, mert pl. „a pártban is vannak nők, vezető tisztségben” vagy „van külön nőtagozata, itt foglalkoznak a nők problémáival és megbecsülik a munkájukat”. Jel-
lemzően azok a válaszadók adtak ilyen választ, akik a Jobbikot tartják a leginkább a magyar nők ügyeit leginkább felkaroló pártnak. Ez ismételtén annak lehet az eredménye, hogy a Jobbik az utóbbi időben tudatosan karol fel nőket érintő problémákat. Ilyen például a kisgyerekes nők munkaerő-piaci nehézségei, ami visszatükröződik abban is, hogy a részmunkaidős munkavállalás felkarolását jellemzően a Jobbikhoz rendelik azok, akik szerint ez a párt a leginkább nőbarát.

66-67. ábra:

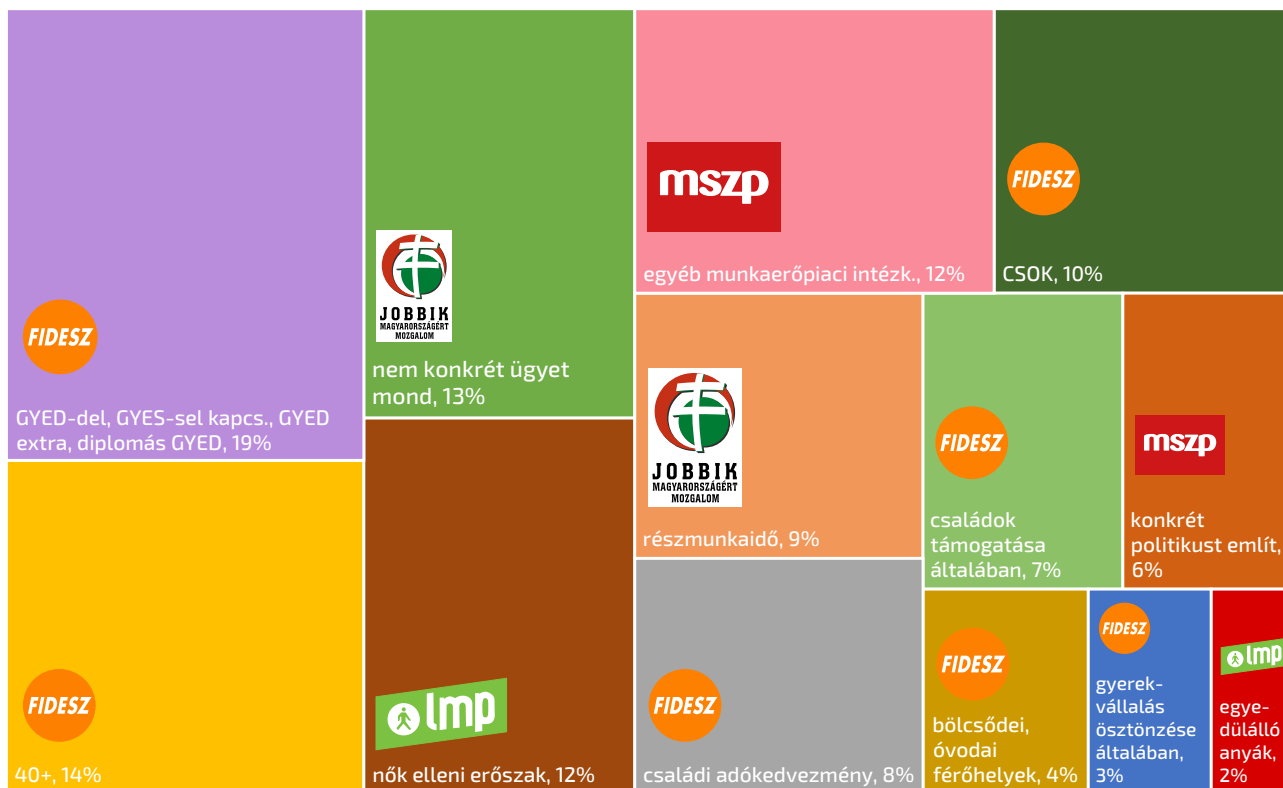
Kérem, hogy ha tud, nevezzen meg olyan témát vagy ügyet az elmúlt 1-2 évből, amelyben ez a párt a magyar nők érdekeit képviselte! (nyitott kérdés, spontán válasz, több válasz is lehetséges)

66. ábra



67. ábra:

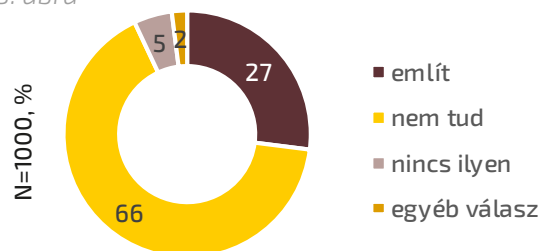
Említett ügyek és az ügghöz leginkább rendelt pártok (azok között, akik említettek ügyet, említések aránya, %, N=160)



68-69. ábra:

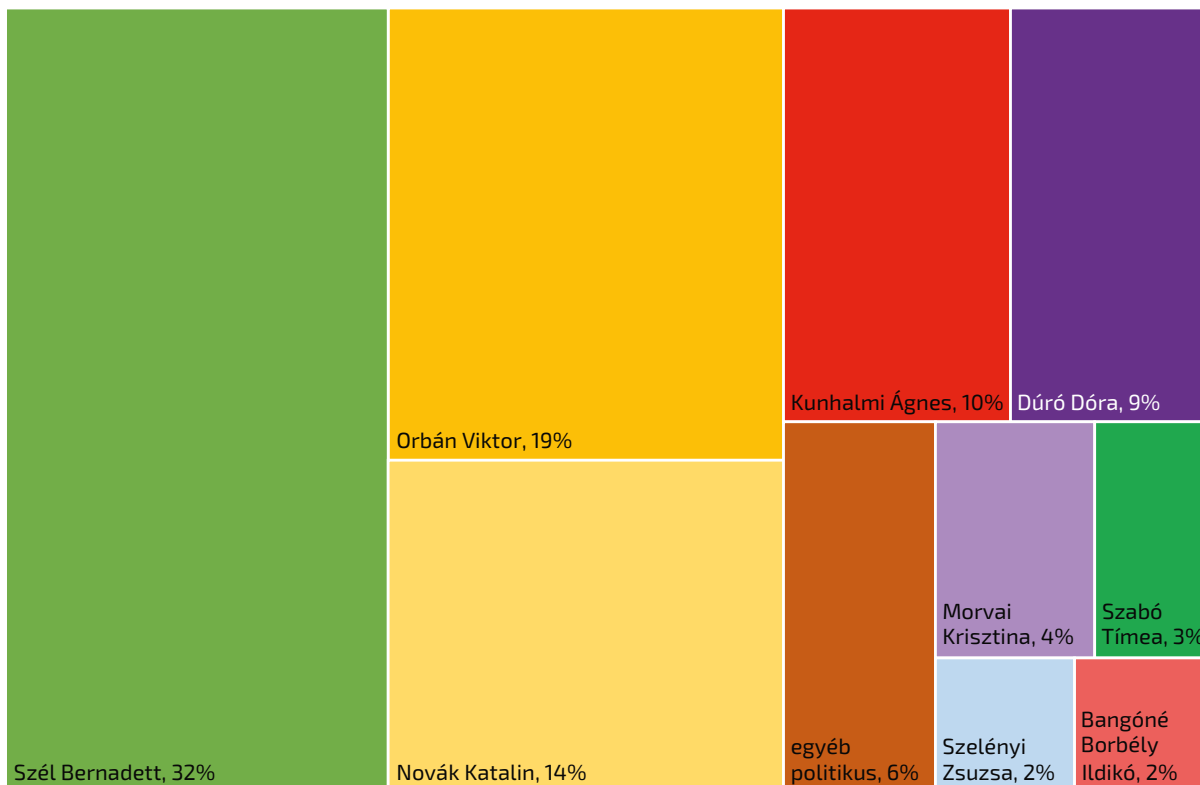
Kérem, hogy ha tud, nevezzen meg olyan hazai politikust, aki Ön szerint a nők ügyeivel kiemelten foglalkozik! (nyitott kérdés, spontán válasz, több válasz is lehetséges)

68. ábra



69. ábra:

Említett politikusok (azok között, akik említettek, említések aránya, %, N=266)



A válaszadók negyede tudott olyan politikust említeni, aki a nők ügyeivel kiemelten foglalkozik.

Az említett politikusokon belül legnagyobb arányban az LMP-s Szél Bernadettet említették, minden harmadik ember, aki tudott politikust említeni, az ő nevét hozta példaként. Ez az összes megkérdezett 9 százalékát jelenti.

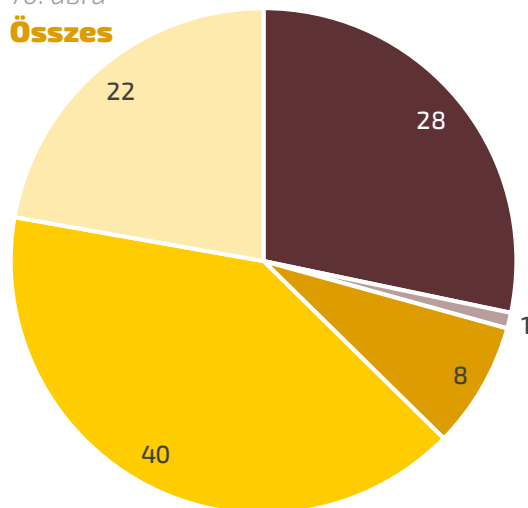
Minden ötödik ember, aki tudott nőbarát politikust említeni, Orbán Viktort említette, további 14 százalék pedig az adatfelvétel időpontjában a családpolitikáért felelős államtitkárt, Novák Katalint nevezte meg.

A politikusok említése nem függ sem a kérdezettek nemétől, életkorától, iskolai végzettségétől, lakóhelyétől, attól, hogy együtt él-e kisgyerekekkel vagy sem, de még pártpreferenciától sem.

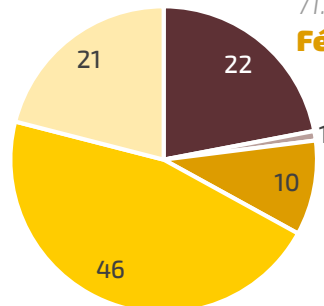
70–72. ábra:

Ön szerint okozna vagy nem okozna változást a hazai politikai életben, ha több női képviselő lenne a parlamentben? (összes megkérdezett, nemek szerint, %)

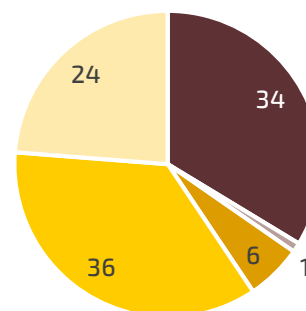
70. ábra

Összes

71. ábra

Férfiak

72. ábra

Nők

■ pozitív változást okozna
 ■ negatív változást okozna
 ■ pozitívat is és negatívát is okozna
 ■ nem okozna
 ■ nem tudja, nem válaszol

Kutatásunk előtt tíz évvel, 2007 novemberében a Szonda-Ipsos által készített, nem publikált közvélemény-kutatásban ugyanezt a kérdést ugyanezekkel a válaszlehetőségekkel tették fel, és az összes megkérdezett körében szinte százalékértékre ugyanez a megoszlás rajzolódott ki. Bár a két időpont között nem rendelkezünk eredményekkel, valószínűsíthetjük, hogy helytálló az a megállapítás, hogy a hazai lakosság vélekedése nagyfokú időbeli stabilitást mutat a kérdésben.

Tízből négy válaszadó szerint nem okozna változást, ha több női képviselő lenne a parlamentben. A kérdezettek több, mint negyede viszont pozitív változást vár, miközben **elhanyagolhatóan kicsi azok aránya, akik negatív változást várnak** tőle. Sokan nem tudnak a kérdésben véleményt alkotni, minden ötödik kérdezett tartozik ebbe a kategóriába.

A nőkön belül nagyobb azok aránya, akik pozitív változást várnak a magasabb női képviselői aránytól. Vagyis **politikailag nem tűnik kockázatosnak, ha a pártok több női politikus számára nyitnák meg a teret a politizálásra.**

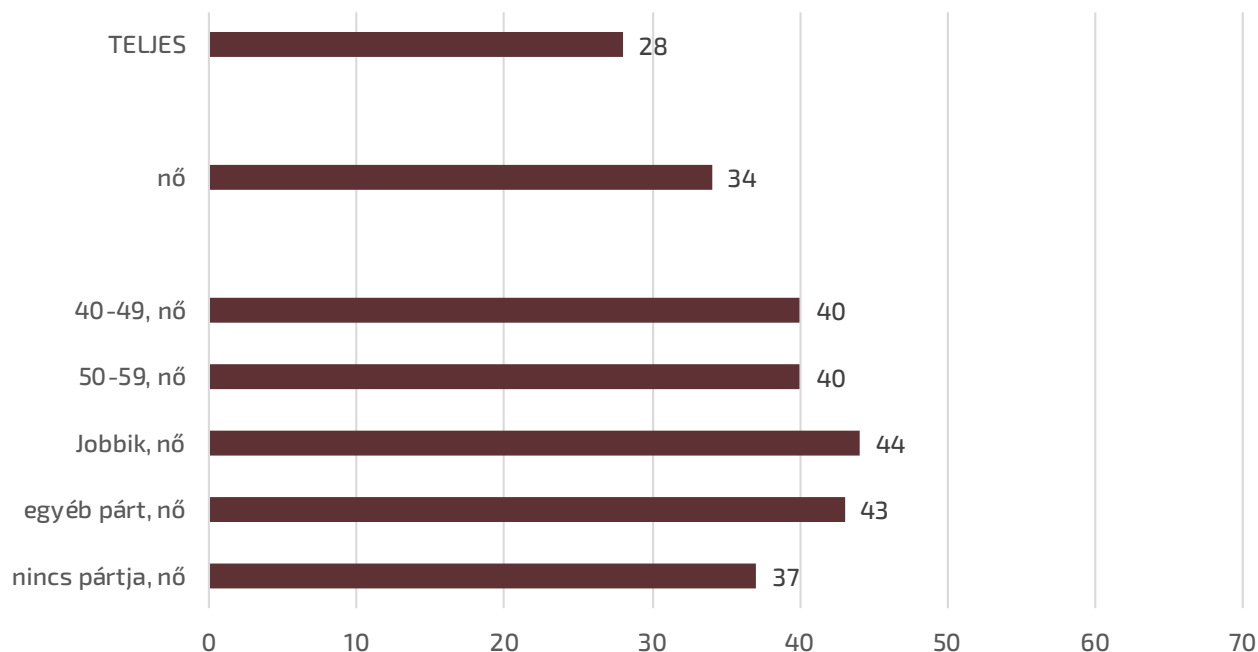
A több női képviselő jelenlététől pozitív változást remélők az átlagoshoz képest nagyobb arányban jelennek meg a középkorú nők csoportjában. Adja magát a feltevés, hogy azoknak a pártoknak a szavazói, amelyek állításuk szerint a jobboldali és/vagy konzervatív értékeket képviselik, kevésbé kötnek pozitív változást ahhoz, ha több nő van a parlamentben. Ezt azonban nem igazolják az adatok: a Jobbik, és a magukat jellemzően liberális progresszívként jellemző kispártok (pl. Együtt, Párbeszéd, Momentum) női szavazói körében is

73-74. ábra:

Ön szerint okozna vagy nem okozna változást a hazai politikai életben, ha több női képviselő lenne

73. ábra:

A „pozitív változást okozna” válaszadók aránya, %

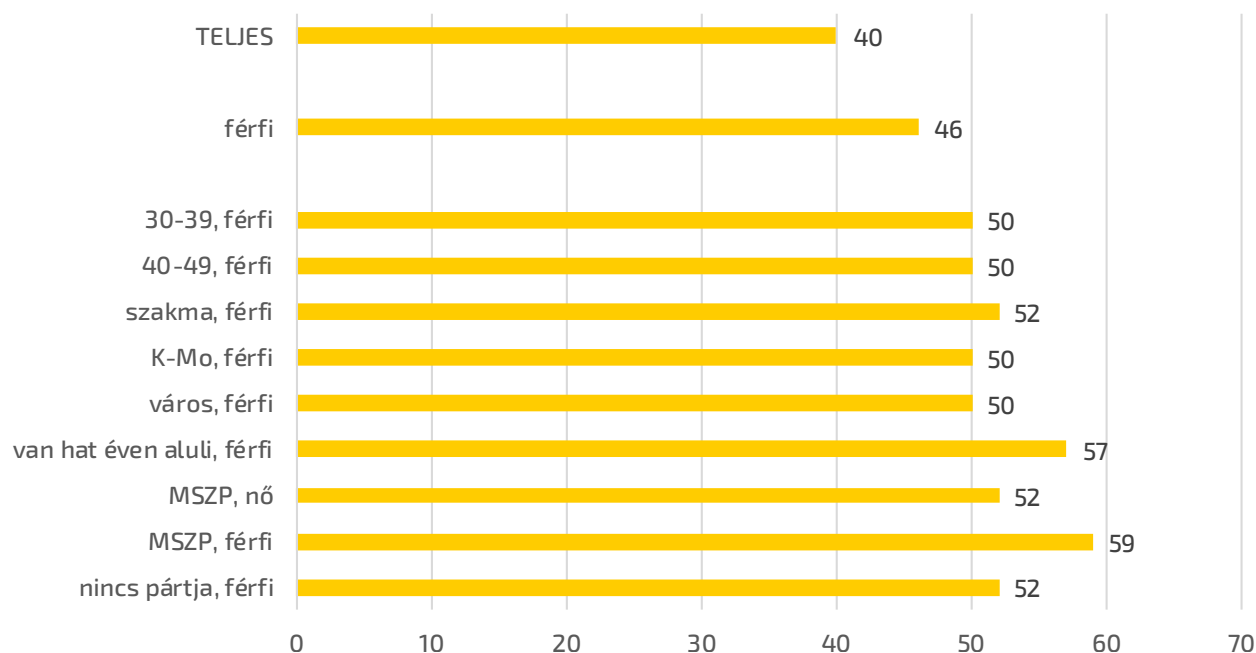


magasabb azoknak az aránya, akik a több nőtől pozitív változást várnak a politikai életben. Ezzel szemben a hasonló korú férfiak inkább azon az állásponton vannak, hogy várhatóan nem okozna változást a magasabb női arány. A kérdésben szokásosnak tűnő „bal-jobb” felosztás ellen szól az is, hogy úgy tűnik, az MSZP szavazói nemtől függetlenül azt gondolják, nem várható változás a politikai életben attól, ha több női képviselő vesz benne részt.

a parlamentben?

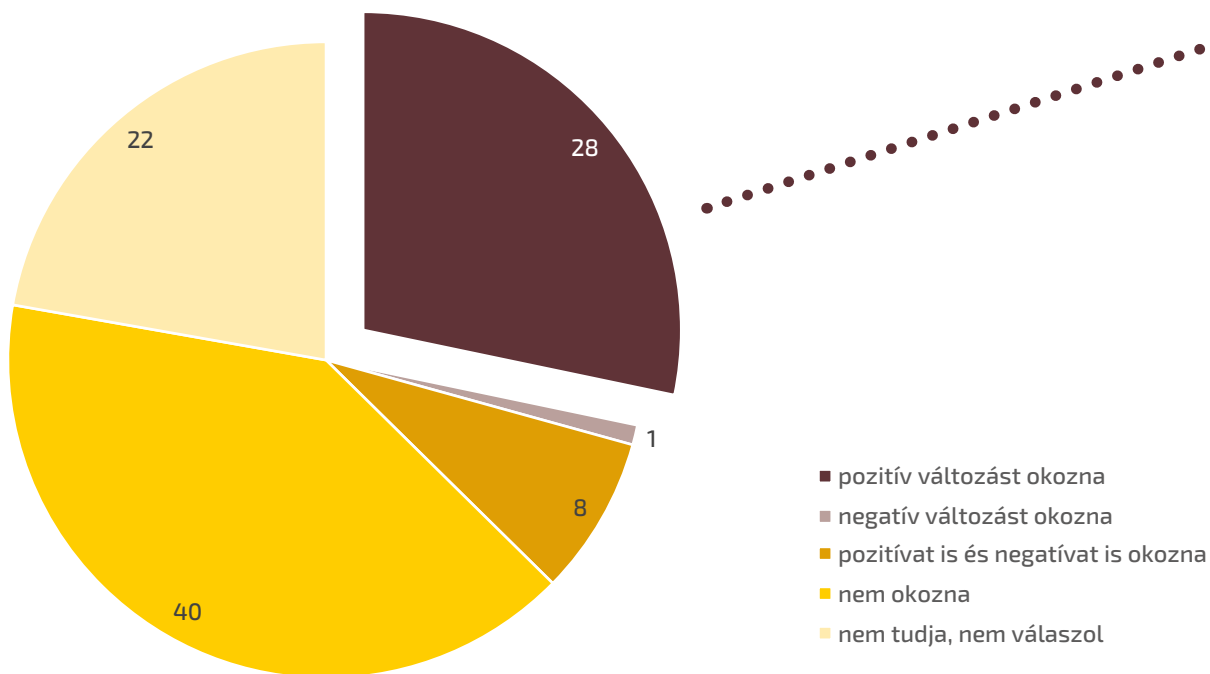
74. ábra:

A „nem okozna változást” választ adók aránya, %



75. ábra:

Ön szerint okozna vagy nem okozna változást a hazai politikai életben, ha több női képviselő lenne a parlamentben? (összes megkérdezett, %)



Azok, akik pozitív változást várnak, jellemzően **azt feltételezik, hogy a több női képviselő hatására a nők helyzetével többet fognak foglalkozni**. A különböző szocio-demográfiai változók és pártpreferencia mentén nincs különbség abban, hogy mekkora hányadban várják ezt azok, akik alapvetően pozitív változást várnak.

A tíz évvel ezelőtti, már említett kutatáshoz képest azonban **alaposan átrendeződtek** azon válaszadók **várakozásai**, akik pozitív változást várnak a női politikus jelenlététől. Tíz évvel ezelőtt a legnagyobb arányban, 25 százalékban

76. ábra:

Milyen pozitív változást okozna? (azok között, akik szerint pozitív változást okozna, nyitott kérdés, spontán válaszok, N=284, %)



a hatékonyabb parlamenti munkát várták ettől a változástól, a politikai hangnem javulását éppen duplaannyian (18 százalék), mint most, és mindössze 6 százalékot tettek ki tíz éve azok, akik azt várták, hogy a nők helyzetével többet foglalkoznak majd a több női politikus hatására. A változások **hátterében** több tényező is állhat. Az elmúlt években a politika nagyszínpadán **megjelenő női politikusok pártszínektől függetlenül gyakran karoltak fel nőket vagy azon belül is anyákat érintő kérdéseket**, ezért változtatott a kérdés megítélése. Értelmezhető ugyanakkor a változás úgy is, hogy erősebbé vált a női politikusok irányába az a várakozás, hogy nőként képviseljék a nők ügyeit.

A kérdőíves kutatás következtetései

A kérdőíves kutatás megerősítette a fókuszcsoportos kutatás tanulságait: **a társadalom tagjainak megélt nehézségei között a megélhetéssel, a munkahellyel vagy annak hiányával összefüggő problémák** dominálnak.

A kérdőíves kutatás során a spontán említett problémák mindössze 2 százaléka volt a nők társadalmi helyzetéhez kapcsolható. De ez korántsem jelenti azt, hogy az emberek ne érzékelnék a nők életét megnehezítő helyzeteket. Amikor célirányosan erre kérdeztünk rá, akkor kifejezetten a nők életében előforduló problémát a válaszadók 27 százaléka említett, férfiak és nők ugyanakkora mértékben.

A fókuszcsoportos kutatás eredményeivel összhangban a kérdőíves kutatás során is azt találtuk, hogy **a nők életésélyeit korlátozó problémák zöme a munka és a gondoskodás közti feszültség köré szerveződik**.

Az előre megadott ügyek közül jellemzően a gondoskodói feladatokkal összefüggő nehézségeket látták átlagosan a **legkomolyabb problémának** a válaszadók. A nők életét érintő négy legkomolyabb probléma a válaszadók szerint:

- **egyedülálló szülőként és**
- **tartósan beteg gyereket nevelni nehéz feladat,**
- **egy gyerek felnevelése tetemes anyagi kiadásokkal jár, és**
- **hiába hangzik el sokszor megoldásként a részmunkaidő, abból a bérből igen nehéz megélni.**

A hazai **nőjogi civil szervezetek és szerveződések által felkarolt további témákat** – nők elleni erőszak, zaklatás, szülés, fogamzásgátlás – a nagyobb közéleti jelenlét ellenére **a többihez képest relatíve kevésbé**, átlagosan közepes **mértékben tartják komoly problémának az emberek**.

Nők és férfiak társadalmi és családi **szerepével**, feladataival kapcsolatban **egyszerre több, egymásnak ellentmondó elvárás van jelen** a hazai közvéleményben. Az észlelt inkonzisztencia mögött a munkaerőpiac és a magánélet felől érkező, egymásnak ellentmondó és így feszültséget teremtő elvárások állnak. **Ugyanannak a személynek kellene gondoskodnia a gyerekekről, idősekről, mint akinek fizetett munkát kell végeznie.** Mindkét szféra egyre több idő- és energiabefektetést követel, gyakran a férfiatól is, így egyre elérhetetlenebbé válik a helytállás mindkét fronton.

Ha olyan élethelyzet áll elő, amelyben dönteni kell, ki végezze például a **tartósan beteg vagy idős szülő gondozását**, jellemzően a nőkre hárulnak ezek a feladatok. Mindez nem csak a gyakorlatban van így, hanem az elvárásokban is megfogalmazódik: a válaszadók egyértelműen **elsősorban a női családtagoktól várják el, hogy ezekben az élethelyzetekben segítsenek a rászorulóknak**. Másodsorban – problémától függően – vagy a férfi családtagok, vagy valamilyen állami szereplő bevonását szorgalmazták a válaszadók.

Világosan látszik, hogy **sokkal nagyobb elvárásokkal fordulnak a válaszadók az állami szolgáltatások felé, mint amennyire az érintettek szerint az jelenleg segítséget nyújt. Különösen szembeötlő ez az idősgondozás esetében.** Az is jól látszik, hogy pont az idősgondozás az, ahol már megjelenik a magánszolgáltatók bevonásának a gondolata is. A hétköznapi gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a fizetős, és éppen ezért csak egy szűk réteg számára elérhető szolgáltatások elterjedtsége még eltörpül a családtagok, főként a női családtagok szerepvállalásához képest.

A GYES-t vagy GYED-et követő munkanélküliség, illetve a párkapcsolaton belüli erőszak esetében a válaszadók egyértelműen az államtól várnának segítséget, ám ezt nem kapják meg: alapvetően a családtagokra esik a megoldás terhe.

Szinte függetlenül attól, hogy személyesen érintettek-e az adott élethelyzetben, a válaszadók alapvetően és elsősorban a nők feladatkörébe sorolják ezeknek a helyzeteknek – tartósan beteg gyerek gondozása; idős családtag gondozása; gyereknevelés egyedülálló szülőként – a megoldását. Az átlagoshoz képest nem szorgalmazták jobban az érintettek az állami szereplők vagy éppen a férfi családtagok szerepvállalását, segítségnyújtását sem.

Ez az eredmény szintén összhangban áll azzal, amit a fókuszcsoportok során tapasztaltunk: a résztvevők egyértelműen **úgy élték meg a különféle problémákat, hogy azzal egyedül maradtak, nem számíthatnak benne senkire, csak magukra,** esetleg a legközelebb álló családtagjaikra. Mindez annak a fényében helyez terhet a nők vállára, hogy a jóléti ellátórendszer és intézményi infrastruktúra a rendszerváltás óta alapvetően lefele épül; az állam kormányról kormányra mindinkább kivonul a területről.

Mindez összefügg azzal, hogy **a válaszadók számára a családi biztonság az egyik legfontosabb érték:** három-negyedük vélekedik így, minden harmadik ember számára pedig ez a legfontosabb érték.

Mindazonáltal **az anyagi jólét hasonlóan fontos számukra:** minden negyedik válaszadó számára ez a legfontosabb érték jelenleg, 10-ből 6 ember pedig a legfontosabb 7 érték közé sorolta.

Az anyagiak és a jólét fontosságát, és az **e mentén megbújó társadalmi konfliktusok** veszélyét mutatja, hogy a lakosság egy 1-től 5-ig terjedő skálán átlagosan 4-es mértékben ért egyet olyan állításokkal, melyek szerint a szociális juttatások rendszere nem működik igazságosan és hatékonyan; egyes csoportok többet kapnak, mint amennyire érdemesek.

A fókuszcsoportos kutatás a **társadalmi csoportok között húzódó feszültségek magas mértékét** is feltárta, és ez tükröződik vissza a kérdőíves kutatásban is. A társadalmi csoportok közötti, **a jóléti ellátások és támogatások**

elosztása körül kirobbanó feszültségeket jól jellemzi, hogy különösen igazságtalanul magasnak tartják a választadók a határon túli magyarok, a cigányság és a menekültek állami támogatásának mértékét. A nyugdíjasok és a munkanélküliek esetében majdnem ugyanakkora arányban vannak azok, akik jobban, és azok, akik kevésbé támogatnák az adott csoportot. A gyerekes családok és a nagycsaládosok esetében is hasonló megosztottság figyelhető meg.

Szintén a fókuszcsoporthoz tartozó kutatás eredményeit erősíti az, hogy a politikai pártokkal szemben nagyon kritikusak az emberek, ha abból a szempontból kell megítélniük azokat, hogy mennyire foglalkoznak a nők problémáival. A választadók osztályzatainak tükrében **a pártok elégségesre vizsgáznak abban, hogy mennyire képviselik a különféle női ügyeket.** A választadók **a saját választott pártjukkal szemben is hasonló mértékben kritikusak ebben a kérdésben, és ebben a női szavazók tűnnek szigorúbbnak.**

A választadók több mint fele egyáltalán nem lát olyan pártot, amelyről azt lehetne mondani, hogy érdemben foglalkozik a magyar nők nehézségeivel. A többi választadó körében a **Fidesz** a kisebb pártokhoz képest kiemelkedően jó értékelést kapott. Leginkább a **következő intézkedéseket kötik hozzá: 40+, GYED extra, CSOK, családi adókedvezmény. A Jobbikhoz a részmunkaidő kérdését, míg az LMP-hez a nők elleni erőszak, illetve az egyedülálló anyák helyzetének napirendre tűzését** kötötték azok, akik szerint ezek a pártok képviselik leginkább a nőket.

A választadók vélekedései alapján **nincs politikai kockázata annak, ha több női politikus számára nyílik meg a tér a politizálásra.** Negyedük szerint ez kifejezetten pozitív változást hozna a hazai politikai életbe, míg a legnagyobb véleményfőnökből, 10-ből 4 ember egyszerűen nem vár ettől változást. Azok, akik pozitív változást várnak **a több női képviselőtől** immár nem a politikai viták békésebb hangvételét vagy több empátiát, nagyobb szociális érzékenységet és toleranciát, hanem **leginkább azt várják, hogy ezáltal több szó esik majd a nők problémáiról.**

Javaslatok

1. Mind a nők, mind a férfiak érzékelik, milyen társadalmi hátrányokkal küzdenek a nők abból fakadóan, hogy elsődlegesen ők töltik be a gondoskodói feladatokat – még akkor is, ha ezeket nem mindig *hátrányként* írják le. A szimbolikus ügyek mellett érdemes ezeket a materiális témákat is (jobban) napirendre tűzni.
2. Életünk bizonyos szakaszaiban mindannyian gondoskodásra szorulunk, és mindannyian gondoskodunk. Ez a gondolat lehet az alapja annak a szolidaritásnak, amely hozzásegít ahhoz, hogy **a gondoskodást társadalmilag fontos értéként ismerjük fel**. A gondoskodás nem magánügy, hanem politikai kérdés.
3. Ez a gyakorlatban a **gondoskodó szakmák** megbecsültségét, és az otthon **kiskorú, tartósan beteg, fogyatékos vagy idős hozzátartozót ápolók** anyagi elismerését és szegénységi kockázatainak csökkentését jelentené.
4. **Nem elégségesek** azok a törekvések, amelyek pusztán **a családon belüli férfi–nő viszonyok egyenlősítésével próbálják feloldani a fizetett munka és a gondoskodás feszültségét** (ti. férfiak is legyenek szívesek pelenkázni). Ahogyan a kutatásból kiderült: végezzék bár nők vagy férfiak, **a gondoskodásnak nem adottak a rendszerszintű feltételei**, így nem oldható meg pusztán a családon belüli munkamegosztás átstrukturálásával.
5. A munka–gondoskodás feszültséget **nem kezeli kielégítően a megszokott „munka és család összeegyeztetése” rendszerkonform narratívája sem**, mert nem ismeri fel a munkáltatók ellenérdekeit, és azt, hogy a két szféra csak a munkavállalás feltételeinek megváltoztatásával lehet összebékíthető. Hatathatósabb erőfeszítéseket kell tenni ezen ellentétek csökkentésére, hogy az „ideális munkavállaló” (gondoskodásmentes) éthosza hosszabb távon megváltozhasson.
6. A kimondottan nőjogi szerveződéseknek **célszerű lenne szorosabb együttműködést kiépítenie azokkal a mozgalmakkal**, amelyek ezekkel az ügyekkel foglalkoznak. Gondolunk itt például **a szakszervezetekre, a fogyatékos gyereket nevelő anyák, nőközpontú szülési ellátásért küzdők, ápolónők, bölcsődei dolgozók** mozgalmaira.
7. Át kell gondolni, hogy **valóban a női emancipáció terepe-e a munkavállalás**. Miközben **a nők elemi érdeke az anyagi függetlenség**, azt is látjuk, hogy a jelenlegi munkaerő-piaci környezetben a legtöbb nőnek a munka világa – már ha egyáltalán részesévé tud válni – nem az önkiteljesítés terepe.
8. Ebben az összefüggésben **érdemes árnyaltabban látni a hároméves GYES kritikáját is**. A kritika általában arra vonatkozik, hogy a hosszú távollét visszaveti a nők karrierjét, illetve későbbi munkaerő-piaci lehetőségeiket. A kutatásunkban szereplő nők súlyos feszültségnek élték meg a gondoskodási feladataik (részben:

gondoskodási vágyuk) és a munkaerő-piaci kényszerek ellentmondását. Ám az, hogy mennyiben élük meg hátránként vagy előnyként a munkaerő-piacról való kivonulást, nagyban függ attól, hogy milyen minőségű munkaerő-piaci pozíciókhoz férnek hozzá. A legkiszármányoltabbaknak a GYED/ GYES időszaka akár időleges felszabadulás is lehet a kiszolgáltatottság alól. Érdeemes tehát kilépni abból a szempontrendszerből, amely a munkaerő-piaci részvételt *egyedül* emancipációs útként, míg a hosszú otthon töltött időt konzervatív ideológiai nyomásként jeleníti meg. A szülői szabadság csökkentése helyett **a munkakörülmények javításán és az intézményes gyerek-, idős- és tartósbeteg-gondozás volumenének és színvonalának növelésén** és a tíz éve változatlan és eleve alacsony összegű **GYES és a családi pótlék összegének emelésén** kellene munkálkodni.

9. A kutatás során felszínre került témák és ezek megfogalmazása részben mutat átfedést a magyarországi feminista aktivizmus nyelvezetével és fő témáival.

- **A családon belüli erőszak** erősen megjelent a fókuszcsoportos beszélgetésekben. A kérdőíves kutatásból pedig kiderült, hogy ebben a kérdésben nagyobb állami szerepvállalást tartanak szükségesnek nők és férfiak. A probléma elterjedtsége és az állami szerepvállalás igénye is erős érv **az Isztambuli Egyezmény ratifikációja** mellett, amelynek nyomán forrásokat kellene rendelni a nők elleni erőszak rendszerszintű okainak kezelésére, és az áldozatok hathatósabb megsegítésére.
- **A foglalkoztatás és gondoskodás közti feszültség** kiugróan sokszor került elő a fókuszcsoportokban, mégpedig sokkal kiengesztelhetlenebb ellentétként, mint amit a „munka–család összeegyeztetése” keret sugall. A kérdőíves kutatás erre ráerősített: a leghangsúlyosabb női problémákat ez a feszültség okozza.
- A gondoskodással kapcsolatos társadalmi hátrányok nem merülnek ki a gyerekgondozásban: az **idős, fogyatékos vagy tartósan beteg** hozzátartozó gondozása alig jelenik meg a nők társadalmi helyzetéről folyó diskurzusban, miközben ez a nők elbeszélései alapján kiemelten fontos téma.

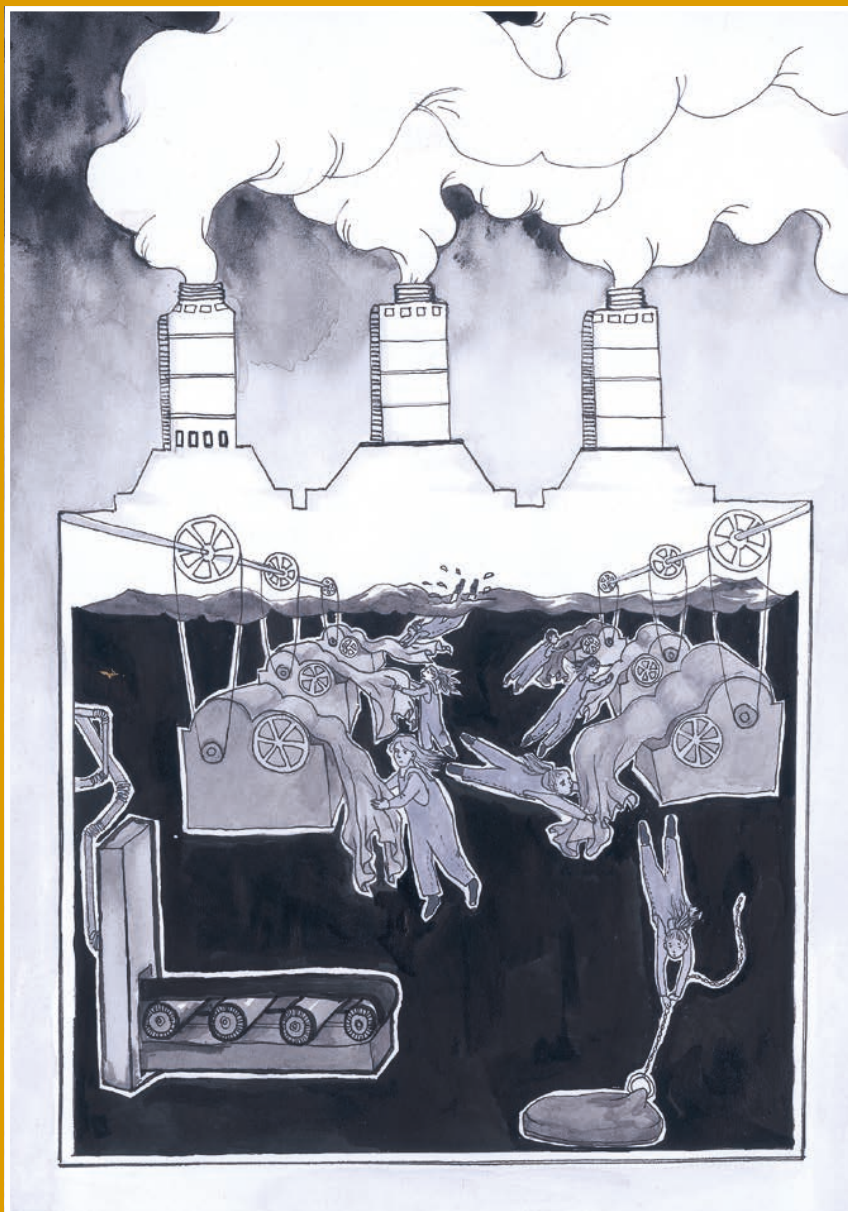
10. A kutatásban résztvevő nők a problémákat **nem a férfiakkal antagonizáló nyelven fogalmazzák meg**. Természetesen mindez magyarázható azzal, hogy a nőknek nincs fogalomkészletük az elnyomás felismerésére, vagy hogy épp az elnyomás természetéből fakadóan ezt nem tudják/merik kimondani. Mindezzel együtt számunkra úgy tűnt, hogy a „nemek harca”-szembeállításra nincs kereslet. **Olyan nyelvet kellene találni a strukturális hátrányok megfogalmazására, amely úgy ragadja meg az azonos társadalmi helyzetű nők és férfiak életesélyeinek, lehetőségeinek egyenlőtlenségeit, hogy mindeközben az (amúgy is csekély számú és törékeny) individuális bizalmi kapcsolatokat nem kérdőjelezi meg.**

11. Ezért célravezetőbb lenne a nők **élet- és munkakörülményeinek javítását állítani az előtérbe**, és ezen keresztül jutni el a női–férfi egyenjogúság követeléséig. A nők és férfiak társadalmi viszonyaival kapcsolatos tudatosság növelése mellett érdemes hangsúlyt fektetni például olyan kezdeményezésekre, amelyek

a gondoskodást nem a foglalkoztatás akadályaként, hanem társadalmilag fontos és értékes területként ismerik el – függetlenül attól, hogy nő vagy férfi végzi.

12. Országsszerte támogatni kell azon kezdeményezéseket, amelyek olyan tereket kívánnak kialakítani, ahol **a különféle helyzetű nők találkozhatnak, tapasztalatot cserélhetnek és megfogalmazhatják speciális szükségleteiket és érdekeiket**. Figyelmet kell fordítani arra, hogy a közös hátrányok felismerése mellett női identitásuk pozitív elemeire is építhessenek.
13. A **családok és a kisközösségek** az egyedüli olyan színterek, amelyek felé az emberek bizalommal fordulnak. Ezeket kellene megerősíteni, és velük kapcsolatban érdemi mondanivalóval előállni a nők és férfiak egyenlősége mellett elkötelezett szereplőknek.
14. A kutatás nem igazolta vissza azt az elterjedt nézetet, miszerint „a magyar nép paternalista”. Sokkal inkább a kisközösségi szerveződésekben hisznek, és látnak értéket. Mindezt tekinthetjük az állammal szembeni bizalmatlanság aggasztó tünetének: inkább meg sem próbálják közösen meggyőzni az önkormányzatot, hanem maguk fizetik ki, és végzik el az állami/önkormányzati hatáskörbe tartozó feladatot. De tekinthetjük ugyanezt a kisközösségi cselekvés, az NGO-któl független civil önszerveződés reménykeltő alapjának is.
15. Ha a **kisközösségi szinttől** nem is várható a rendszerszintű problémák megoldása, de arra lehetőséget ad, hogy elkezdődhessen a **társadalom szövetének újrászövése**, és létrejöhessen hosszabb távú, alulról építkező aktivizmus – márpedig ez a következő évek egyik kulcsfeladata.
16. Mind a fókuszcsoporthoz, mind a kérdőíves kutatásból úgy látszik, hogy a nyugdíj előtt álló, **50–59 éves női korosztály** hangjára érdemes külön is figyelni. Életszakaszuk olyan pontján járnak, amikor speciális problémákkal küzdenek: munkaerő-piaci helyzetük instabil, nehezen találnak új munkát, miközben az idősebb családtagjaikról való gondoskodás feladata rendszerint rájuk hárul. Korukból fakadóan számos olyan élethelyezettel szembesültek, amelyek rávilágítottak a női létből fakadó társadalmi hátrányokra: például a kisgyerekekkel való munkavállalás, a nők és férfiak munkahelyi egyenlőtlensége, a családi élet egyenlőtlen terhei. Tapasztalataikat érdemes lenne a megoldások érdekében szervezettebb formában is kihangsúlyozni; az aktivizmusba becsatornázni.
17. Mindez igaz a **gyerekeket egyedül nevelő** és a **fogyatékos, tartósan beteg vagy idős hozzátartozót** ápoló emberek (túlnyomórészt nők) helyzetére is.

18. A pártok számára nincs politikai kockázat abban, ha **több női politikus** számára nyitják meg a nagypolitika kapuit. Az emberek elhanyagolhatóan kicsi része gondolja úgy, hogy ennek negatív hatásai lennének; a többségnek pozitív várakozásai vannak, vagy nem várnak semmifajta változást a nők nagyobb arányú politikai szerepvállalásától.
19. Összességében elmondható, hogy olyan stratégiákra van szükség, amelyek tekintetbe veszik a jelenlegi politikai lehetőségeken kívül a tágabb értelmezési kereteket:
- az elmúlt harminc év folyamatait, benne a nőjogi aktivizmus beleszorulását a civil szervezeti keretbe;
 - Magyarország helyzetét a félperiférián és a nőjogi követelések gazdasági meghatározottságát;
 - a világgazdasági és geopolitikai folyamatok lecsapódását a gondoskodás globális válságában, a migrációs válságban, és ezeken túlmutatóan is;
 - a nők és férfiak egyenlőségének rendszerszintű előfeltételeit, a kívánt normaváltozásokon túlmutatóan.
20. Az egyik legnagyobb kihívás egy közérthető, valóságközeli nyelv és mozgalmi kultúra kialakítása a jelen körülmények között.



*„Itt összefogás is kéne,
mert ha mindenki azt
mondaná, hogy felállok,
ha nem változtattok,
akkor nem lenne az,
hogy 100 van helyetted.
50 ember helyett már
nincs 100, vagy akkor
az bukta, ha 50 ember
egyszerre kiáll valamiért.”*

(MISKOLC, FIATALABBAK)

